

ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ

พระนิพนธ์ ทนุตจิตโต (ไชยสุวรรณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ

พระนิพนธ์ ทนตจิตโต (ไชยสุวรรณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

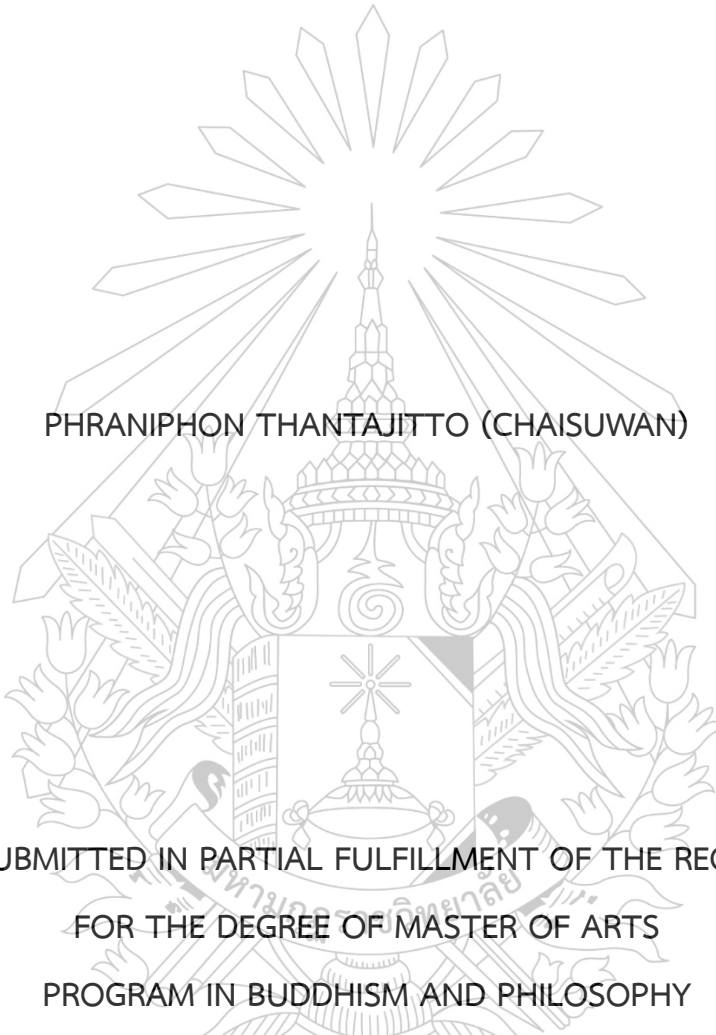
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวัชรอส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

AN ANALYSIS STUDY OF THE LITERATURE OF PHRA ANANDA BUDDHA
ANUCHA OF AJARN WASI INTHASARA

PHRANIPHON THANTAJITTO (CHAI SUWAN)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL OF VAJIRANYANAVARORASA
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ
ชื่อนักศึกษา	พระนิพนธ์ ทนตจิตโต (ไชยสุวรรณ)
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษา	พระครูสีลสราธิคุณ สาไชนันต์, ดร.

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวรวิหาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวรวิหาร

(พระราชสุทิวาธิรเมธี , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พระครูสีลสราธิคุณ สาไชนันต์, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัส ลีกา)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วิน อินทสระ
ชื่อนักศึกษา	พระนิพนธ์ หนุดจิตโต (ไชยสุวรรณ)
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระครูสีลสรวิชัย สาไชยันต์, ดร.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม 2. เพื่อศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วิน อินทสระ 3. เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วิน อินทสระ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก แล้วนำข้อมูลที่ได้อธิบายในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม วรรณกรรมกับคนไทย หรือคนไทยกับวรรณกรรม นั้น เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก คนไทยเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมมาแต่เมื่อใดนั้น คงไม่มีใครบอกได้แน่นอนหากจะพิจารณาตามความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์ นิทานกลอน บทร้อยแก้ว หรือคำคล้องจอง เป็นรูปแบบของวรรณกรรม ที่พยายามสื่อถึงสถานการณ์ต่างๆ ทำให้เกิดความรู้สึกของผู้ที่ได้สัมผัส แล้วนำไปเป็นคติสอนใจ โดยสรุปแล้วแนวคิดของวรรณกรรมสามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็น คือ 1) สร้างแรงจูงใจ 2) ภาพสะท้อนทางสังคม 3) คติธรรม

2. วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วิน อินทสระ ทำให้ทราบถึงคุณค่าของวรรณกรรมที่นำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายแบบร้อยแก้วที่มีความสละสลวยในการใช้ภาษาได้สื่อสารนำเสนอที่มองเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เข้าถึงอารมณ์และได้แฝงไปด้วยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงวิธีคิดในรูปแบบที่เป็นปฏิปทาในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดด้วยองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ในพุทธประวัติ และบทบัญญัติในเรื่องของพระวินัย จึงสามารถสรุปเป็นประเด็นโดยรวมได้ 3 ด้าน ดังนี้ 1)คุณค่าด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน 2)คุณค่าด้านความกตัญญูต่เวทีย 3)คุณค่าด้านจรรโลงพระพุทธศาสนา

3. วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วิน อินทสระ เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สื่อสารให้เห็นถึงปฏิปทาการดำเนินชีวิตของพระอานนท์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการ ได้แก่ ประโยชน์ตน คือได้มีโอกาสในการบวชจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ประโยชน์ต่อ

ผู้อื่น ท่านได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นอย่างมาก เช่น การบวชของภิกษุณี และประโยชน์ต่อพระศาสนา ก่อให้เกิดข้อบัญญัติพระวินัย และมีส่วนสำคัญในการสังคายนาพระไตรปิฎก

คำสำคัญ: วรรณกรรม, พระอานนท์, พุทธอนุชา, วสัน อินทสระ

ABSTRACT

Thesis Topic	AN ANALYSIS STUDY OF THE LITERATURE OF PHRA ANANDA BUDDHA ANUCHA OF AJARN WASI INTHASARA
Student's Name	Phranipon Thantajitto (Chaisuwan)
Degree Sought	Master of Arts
Program	Program in Buddhism and Philosophy
Anno Domini	2026
Advisor	Phrakru Silasarathikhun Sachaiyan, Dr.

This thesis has the following objectives: 1. To study the theoretical concepts regarding literature. 2. To study the literature on Phra Anan, Buddha Anucha by Professor Wasin Inthasara. 3. To analyze the literature on Phra Anan, Buddha Anucha by Professor Wasin Inthasara. This research is a qualitative study, primarily examining and analyzing data from the Tripitaka, related texts, and documents. The data is then presented in a descriptive and analytical manner.

The results of the research found that :

1. the theoretical concepts regarding literature. Literature and Thai people, or Thai people and literature, are inseparable. When did Thai people become involved with literature? No one can say for sure if we consider the historical background. Poetry, prose, or rhyming stories are forms of literature that attempt to convey various situations, evoke feelings in those who experience them, and then use them as moral teachings. In summary, the concept of literature can be summarized into three points: 1) motivation, 2) social reflection, 3) morality.

2. The literature of Phra Anan, Buddha Anucha by Professor Wasin Inthasara makes one aware of the value of literature presented in a prose narrative format that is elegant in its use of language. The author has communicated and presented a concrete picture. It allows one to access the essence and is imbued with Buddhist teachings, as well as ways of thinking that are a practical way of life. Combined with historical knowledge of the life of the Buddha and the precepts of the Vinaya, it can be summarized into three main points as follows: 1) the value of humility, 2) the value of gratitude, 3) the value of upholding Buddhism.

3. The literature about Phra Anan, the Buddha's younger brother, by Professor Wasin Inthasara is a Buddhist literature that communicates the way of life of Phra Anan that creates three benefits. These include personal benefits, such as having the opportunity to ordain and become an Arahant. Benefits for others, such as having made oneself a great benefit to others, such as the ordination of nuns. and benefits the religion, creates the rules of the Vinaya and plays an important role in the Buddhist Council of the Tripitaka.

Keywords : Literature, Venerable Ananda, The Buddha's Younger Brother, Wasit Indasara

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้เนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ช่วยเหลือในครั้งนี้ ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูเบศร์ ขอขอบคุณรองอธิการบดี อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้

ขอบคุณพระราชสุทธีวชิรเมธี, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส และคณาจารย์ทุกท่านที่อบรมสั่งสอนให้ความรู้ระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

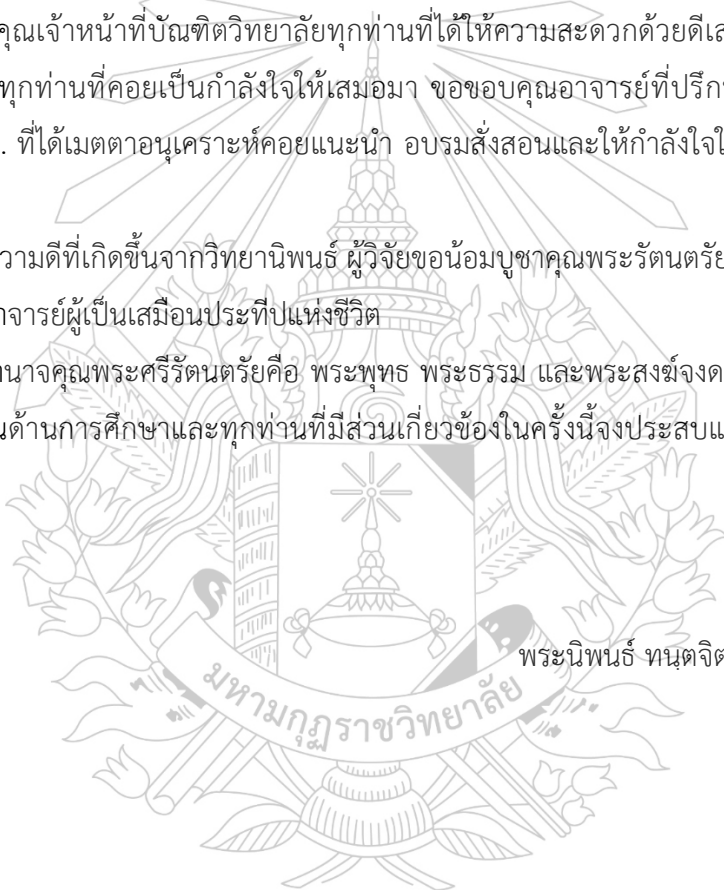
ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้ชัดเจนและถูกต้องในครั้งนี้ตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความสะดวกด้วยดีเสมอมา ตลอดถึงเพื่อนนักศึกษาทุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจให้เสมอมา ขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก พระครูสีลสรารักษ์คุณ,ดร. ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์คอยแนะนำ อบรมสั่งสอนและให้กำลังใจในการศึกษาเป็นอย่างดีตลอดมา

คุณความดีที่เกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณมารดาบิดา และคุณครูบาอาจารย์ผู้เป็นเสมือนประทีปแห่งชีวิต

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์จงดลบันดาลให้ท่านที่คอยสนับสนุนด้านการศึกษาและทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในครั้งนี้จงประสบแต่ความสุขความเจริญ

พระนิพนธ์ หนุติจิตโต (ไชยสุวรรณ)

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	จ
ABSTRACT	ช
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ	9
1.9 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	10
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม	11
2.1 ความหมายของวรรณกรรม	11
2.2 ลักษณะของวรรณกรรมไทย.....	12
2.3 ประเภทของวรรณกรรมไทย.....	18
2.4 สัญลักษณ์ของวรรณกรรมไทย.....	19
2.5 วรรณกรรมไทยกับพุทธปรัชญาเถรวาท.....	22
2.6 วรรณกรรมไทยที่สัมพันธ์กับศาสตร์อื่นๆ	24
2.7 สรุป	26
บทที่ 3 วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ	27
3.1 ประวัติพระอานนท์พุทธอนุชา.....	27
3.2 ประวัติและผลงานของอาจารย์วศิน อินทสระ	36
3.3 เนื้อหาโดยย่อวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ	38

3.4 สรุป	59
บทที่ 4 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ	60
4.1 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ	60
4.2 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ด้านคุณค่าของความกตัญญูทวดทวด	61
4.3 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ด้าน คุณค่าการจรรโลงพระพุทธศาสนา	65
4.4 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ด้าน คุณค่าของความอ่อนน้อมถ่อมตน	68
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	74
5.1 สรุปผลการวิจัย	74
5.2 อภิปรายผล	75
5.3 ข้อเสนอแนะ	78
บรรณานุกรม	80
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	82

สารบัญรูปภาพ

หน้า

แผนภูมิที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	10
--	----

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชนใดไม่มีดนตรีกาลในสันดานเป็นคนชอบกลั่น อีกใครฟังดนตรีไม่เห็นเพราะ เขานั้น
เหมาะคึกกฏอัปลักษณ์ ฤๅบายเล่ห์ร้ายขมขื่น มโนหนักมีดมีวเหมือนราตรี อีกดวงใจยอมดำ
สกปรก ราวนรกชนเช่นกล่าวมานี้ ไม่ควรใครไวใจในโลกนี้ เจ้าจงฟังดนตรีเถิดชื่นใจ เป็นพระราช
นิพนธ์แปลของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จากบทละครเรื่อง The Merchant of
Venice ของ William Shakespeare

วรรณกรรม หมายถึง งานหนังสือ, งานประพันธ์, บทประพันธ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้ว
และร้อยกรอง, เช่น วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมของเสฐียร โกเศศ วรรณกรรมฝรั่งเศส
วรรณกรรมประเภทสื่อมวลชน งานนิพนธ์ที่สร้างขึ้นทุกชนิด เช่น หนังสือ จุลสาร สีเขียน สิ่งพิมพ์ ปรชฎ
ฉา เทศนา คำปราศรัยสุนทรพจน์ และหมายความรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วย
(ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 1154-1055)

วรรณกรรมเป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงความเจริญของชนชาติ มีวิวัฒนาการทางด้านภาษาที่
มีความสวยงาม มีความหมายที่โดดเด่น ทำให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน
ความเจริญทางวัฒนธรรมในแต่ละสาขามีวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องกันมาจนไม่อาจแบ่งแยก รูปลักษณะ
ของวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยได้อย่างชัดเจน วัฒนธรรมสาขาวรรณกรรมก็เช่นกัน การแบ่งกลุ่ม
วรรณกรรมตามสมัยเมืองหลวงก็ดี ตามสมัยการปกครองของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ก็ดี เป็น
การแบ่งเพื่อความสะดวกในการศึกษาเท่านั้น แต่โดยแท้จริงแล้ว วิวัฒนาการ ทางวรรณกรรมสืบเนื่อง
เกี่ยวพันกันและมีอิทธิพลต่อกันตลอดมาไม่มีช่วงใดที่ขาดตอนเลย

วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เป็นระบบที่วางกรอบความคิดและให้คำอธิบาย
เกี่ยวกับสถานภาพของคนในสังคม และวางระเบียบแนวปฏิบัติทางจริยธรรมให้กับคนในสังคม ศาสนา
ต่าง ๆ มีคำอธิบายสำหรับความแตกต่างทางสถานภาพของคนในสังคม เช่น พระพุทธศาสนาให้
คำอธิบายความต่างสถานภาพของ คนในสังคมว่าเป็นเรื่องของบุญหรือกรรมที่คนแต่ละคนสะสมไว้
คนที่รวย คนที่เกิดในตระกูลสูง เป็นคนที่ทำกรรมดีไว้ หรือคนที่ได้รับยศฐาบรรดาศักดิ์สูงเป็นคนที่ม
ีวาสนาดี เพราะสะสมกรรมดี มาแต่ในชาติก่อน ดังคำกล่าวที่ว่า “แข่งเรือแข่งได้ แข่งวาสนาแข่งไม่ได้”
ชาวพุทธจึง “ยอมรับ” ความแตกต่างทางสถานภาพทางสังคมของคนเราว่าเป็นเรื่องของ “บุญทำ
กรรมแต่ง” ในแง่นี้จึงเห็น ได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาที่สร้างโลกทัศน์ในการมองสถานภาพของ

คนในสังคมเป็นปรัชญาที่อธิบายระเบียบสังคมทำให้คนในสังคมยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ในทำนองเดียวกัน วรรณกรรมไทยได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา เป็นแนวคิดทางพุทธปรัชญาที่เกี่ยวกับเรื่องราวในพระพุทธศาสนา วรรณกรรมของไทยที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นสามารถ จำแนกออกเป็น 4 ประเภทโดยย่อ ดังนี้ (1)เนื้อเรื่องมาจากคัมภีร์ทางพุทธปรัชญาเถรวาทโดยตรง (2) เนื้อเรื่องซึ่งมีที่มาจากพุทธปรัชญาเถรวาท (3) วรรณกรรมที่เกี่ยวกับคำสอน (4) วรรณกรรมเกี่ยวกับพิธีกรรม (ชวน เพชรแก้ว, 2524 : 111-112)

วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา แต่งโดยอาจารย์วิน อินทสระ เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เล่าเรื่องราวของพระอานนท์ เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ (หรือสุทโธทนะ ศากย) พระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะ ทำให้พระอานนท์มีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องของเจ้าชายสิทธัตถะ และในคัมภีร์มรุตติลาสินียังได้ระบุว่าได้ทรงประสูติวันเดียวกับเจ้าชายสิทธัตถะ ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในสหชาติ ทั้ง 7 (อง.เอก.20/12/14) วรรณกรรมเรื่องนี้แสดงให้เห็นปฏิกิริยาของท่านในการดำเนินชีวิตที่แฝงไปด้วยคุณธรรมจริยธรรมและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้อ่านได้ข้อคิดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เกิดแรงบันดาลใจการที่จะทำคุณงามความดี ประพฤติตนเป็นพุทธสาวกที่ดีงาม ซึ่งหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาช่วยในการสร้างระเบียบสังคมและพร้อมกับวางแนวจริยธรรม กฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ และนิทานชาดก เป็นต้นเหล่านี้เป็นส่วนประกอบของ พระพุทธศาสนาที่ช่วยในการอบรมจริยธรรมทางสังคมให้คนทำแต่ความดี ซึ่งในแง่นี้จะพบในคำ สอนของทุกศาสนาที่เป็นให้คนทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว ประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนายัง เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในสังคม เช่น ในสังคมพุทธจะมีการทำบุญตักบาตร เขา วัดฟังธรรม ทำบุญตามเทศกาลสำคัญทางศาสนา การบวชเป็นพระ การฟังเทศน์มหาชาติ และการทำบุญ เพื่อสะสมบุญ เป็นต้น ความเชื่อและคำสอนทางศาสนาจึงมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของคน ในสังคมอยู่มาก จึงนับได้ว่าศาสนาได้ให้โลกทัศน์ กำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมและวางแนวทางให้การหาทางออกทางใจให้แก่คนในสังคมอย่างเรียบง่ายและมีพลัง สำหรับเนื้อหาของ วรรณกรรมในงานวิจัยนี้จะศึกษาถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางวรรณกรรมในรูปแบบต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งของวรรณกรรมไทย

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างแน่วแน่ที่จะศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา ทั้งนี้เพื่อจะได้คำตอบที่กระจ่างในการวิเคราะห์และจะได้อธิบายความเห็นที่เป็นกลางเพื่อทำให้หลักคำสอนที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามทฤษฎีพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรม เพื่อความเข้าใจที่ ตรงกัน เพื่อความเจริญวัฒนาของสังคมไทยและเพื่อมวลมนุษยชาติได้รับความสงบร่มเย็นด้วยธรรมะ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1.2 ปัญหาการวิจัย

- 1.2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม เป็นอย่างไร
- 1.2.2 วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ เป็นอย่างไร
- 1.2.3 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม
- 1.3.2 เพื่อศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ
- 1.3.3 เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยกำหนดขอบเขตไว้ 2 ด้าน คือ

1.4.1 ขอบเขตด้านเอกสาร

- 1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2539
- 2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ ตลอดจนประวัติและผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ รวมทั้งที่ตำราหนังสือ วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ ซึ่งมี 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

- 1) ศึกษาศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรมของไทย โดยสรุปประเด็นที่ศึกษาไว้ 3 ประเด็น คือ 1. สร้างแรงจูงใจ 2. ภาพสะท้อนทางสังคม 3. คติธรรม
- 2) ศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ โดยสรุปประเด็นที่ศึกษาไว้ 3 ประเด็น คือ 1) คุณค่าของความอ่อนน้อมถ่อมตน 2) คุณค่าการจรรโลงพระพุทธศาสนา 3) คุณค่าของความกตัญญูกตเวที
- 3) วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยแบบเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นรวบรวมข้อมูล

1. สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2539

2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) หนังสือที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม หนังสือพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์ยวดี อินทสระ ตลอดจนตำราหนังสืองานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้อง

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. สืบหาข้อมูลด้วยการแยกแยะจัดประเภท ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย
2. ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการศึกษา อธิบายความและตีความโดยให้ความหมายตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย
3. วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์ยวดี อินทสระ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ทำให้ทราบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรมของไทย
- 1.6.2 ทำให้ทราบวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์ยวดี อินทสระ
- 1.6.3 ทำให้ทราบการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์ยวดี อินทสระ

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ยุค ศรีอารยะ (2556, หน้า 155) ได้กล่าวถึง วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เก่าแก่ที่สุดของไทย คือวรรณกรรม ไตรภูมิพระร่วง ในพุทธชนันตรี พุทธธรรม อภิวณโลก โดย พระศรีสุริยพงศ์ รามา อธิราช (พญาสิทธิ) ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลงานแนวพุทธปรัชญาชิ้นแรก ที่สังคมไทยกล่าวถึงพร้อมกันนั้นยังเชื่อกันว่า เป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของคนไทยอย่างมากนอกเหนือไปจากมิลินทปัญหา วิสุทธิมรรค ซึ่งจัดอยู่ในประเภทวรรณกรรมเก่าแก่อีกเช่นกัน แต่เป็นวรรณกรรมจากต่างประเทศแปลสู่ภาษาไทย

อย่างไรก็ตาม ปรัชญาแนวพุทธ มีลักษณะเป็นแบบวิถีชีวิต (Way of life) ปรัชญาตะวันตกจัดอยู่ในประเภทหลักทฤษฎีวิธีคิดมุมมอง (View of life) แต่ก็แน่นอนที่สุดไม่ว่าจะเป็นพุทธปรัชญาหรือว่าปรัชญาตะวันตก โดยหลักการแล้วต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง

ดังนั้น การศึกษาปรัชญาทั่วไปจึงต้องศึกษาควบคู่กัน ทั้งนี้เพื่อให้มีเนื้อหาครอบคลุมในทุกมิติโดยเฉพาะอย่างยิ่ง มิติด้านจิตวิญญาณวรรณกรรมแนวพุทธ มีคำตอบมานานกว่า 2,600 ปีมาแล้วซึ่งเป็นไปในลักษณะผีเสื้อกระพือปีก หมายความว่า ในอดีตพระพุทธเจ้า และพระโพธิสัตว์ทั้งหลายอุปมา เช่นกับผีเสื้อตัวเล็ก ๆ ที่มีจิตใจงดงาม ท่านอุทิศชีวิตทั้งหลายเพื่อช่วยมนุษย์และรักษาโลกหลังจากนั้นพลังแห่งโพธิ์ที่ยิ่งใหญ่ได้แผ่กระจายไปทั่วทุกมุมแห่งโลก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2555, หน้า 333) กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมชุดอารยธรรมวิถี ยืนยันอย่างชัดเจนว่า วรรณกรรมแนวพุทธปรัชญามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตอย่างไร เพราะเหตุไรพุทธธรรมจึงถูกมองว่าเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่ง (Way of life) ดังในความที่ปรากฏในมาคันติยสูตรความว่า " ถ้าเราไม่บรรลุสุขที่สูงอันประณีตนี้เราก็รับประกันตัวไม่ได้ว่า เราจะไม่หวนกลับมาหากามสุข แต่เพราะเราได้เข้าถึงสุขอันประณีตแล้ว ก็เลยไม่มีความคิดที่จะเสพเสวยกามสุขนั้น นี่คืออย่างไรถ้าจะอุปมาก็เหมือนกับผู้ใหญ่มาเห็นเด็กเล่นขายของ ก็ไม่รู้สีกว่าทำอย่างนั้นจะมีความสุขที่ไม่เสวยสุขนั้นไม่ใช่เพราะทำไม่ได้ แต่เพราะมีความสุขที่ยิ่งกว่านั้นเลยไปแล้ว จิตใจก็เข้าไปเองมันเป็นพัฒนาในทางความสุข ตามภาวะของจิตใจที่จะเป็นไปอย่างนั้น แต่ทั้งนี้ท่านมีความสุขพร้อมที่จะเสวยสุขได้เต็มทีอย่างไม่มีอะไรให้ค้างคา ให้ระคายเคืองใดๆ ทั้งสิ้น จึงเป็นสุขที่เรียกได้ว่า สมบูรณ์"

ปานทิพย์ ศุภนคร (2543, หน้า 136) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสต์ โดยย่ออย่างชัดเจนว่า ปัญหาของมนุษย์ที่สะท้อนในวรรณกรรมแนวปรัชญาอัตถิภาวนิยม ไม่ว่าจะเป็นนวนิยาย เรื่องสั้น หรือบทละคร จะสะท้อนถึงสภาพของบุคคล ตามแนวปรัชญาอัตถิภาวนิยมคือ อารมณ์ของบุคคลเสรีภาพของบุคคล ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคลความตกลงหรือความไร้สาระของชีวิตมากกว่าที่จะสะท้อนถึงปัญหาเศรษฐกิจ การปกครองและปัญหาครอบครัว

บุญยงค์ เกศเทศ (2525, หน้า 11) ได้กล่าวไว้ใน "วรรณกรรมวิเคราะห์" โดยยืนยันว่าการศึกษาวรรณกรรมเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคน อุปนิสัย ชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนสถานะต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยแวดล้อมอย่างไรก็ตาม เคยมีข้อถกเถียงกันอยู่เสมอว่า การวิเคราะห์กับการวิจารณ์พฤติกรรมใดน่าจะเกิดก่อนคงไม่มีคำตอบที่จะบ่งได้ลงไปว่าเป็นเช่นไร แต่มีข้อคำนึงถึงอุทาหรณ์กล่าวคือ ถ้าเราเห็นต้นไม้ต้นหนึ่งอยู่ข้างทางที่เราจะผ่านไป เราอาจเห็นต้นไม้ต้นนั้นมีลักษณะต่างๆ เช่น เป็นต้นต้นไม้ยืนต้นกำลังออกดอกสีแดงอมส้ม หรือสีแสดอะไรทำนองนั้น สีนั้นจะสดุดตา อาจทำให้เราต้องมองเหลียวหลังอีกหลายครั้งชื่นชมกับความงาม ซึ่งอาจต้องมองจนรถผ่านไปเลยไปจนกระทั่งเห็นเป็นจุดเล็ก ๆ เราคิดว่าสักวันหนึ่งจะมาดูใหม่ใกล้ ๆ และนาน ๆ หรืออาจจะป็นขึ้นป็น

ต้นเตี้ยดอกกลมาชมเล่นและก็รอจนถึงวันนั้น ได้มีโอกาสเด็ดดอกกลมาชมจริง ๆ ตอนนี้เราอาจศึกษาพบว่า เป็นดอกอะไรเราอาจมองลึกลงไปอีกว่าจะขยายพันธุ์ด้วยอะไร มีขั้นตอนการปลูกหรือระยะเวลาการเจริญเติบโตตลอดถึงดินฟ้าอากาศที่พืชชนิดนั้นชอบเป็นอย่างไร หรือมีแมลงชนิดไหนเป็นศัตรูรบกวนบ้างหรือไม่ถ้ารบกวนควรกำจัดด้วยวิธีใด จนกว่าจะออกดอกมาให้ชมได้ จากตัวอย่างดังกล่าวก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า การวิจารณ์และการวิเคราะห์นั้นน่าจะมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นเหนียว ต้องอาศัยซึ่งกันและกันเป็นอุปการะแก่กันและกัน หมายความว่า วรรณกรรมวิเคราะห์นั้น นับเป็นวิธีการศึกษาวรรณกรรมอย่างหนึ่งเท่านั้นซึ่งมิได้หมายความว่า ทั้งการวิจารณ์อย่างสิ้นเชิง และการบูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญา ย่อมดำเนินการตามแนวหลักการวิเคราะห์ด้วยวิธีปรัชญาวรรณกรรม

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาประภัทร์ อจลธมโม (จันทร์คัม) (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เรื่องการศึกษาบทบาทของพระอานนท์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แสดงแก่งักิษุณิที่ลวงว่า อาพาธมีใจความว่า ร่างกายนี้เกิดขึ้นและอยู่มาได้ด้วยอาหาร เธอควรอาศัยอาหาร ละอาหารเสีย คือ พิจารณาแล้วจึงบริโภคอาหารมิใช่บริโภคเพื่อเล่น เพื่อเมา เพื่อประดับ เพื่อประเทืองผิว แต่บริโภคเพื่อความเป็นอยู่ได้แห่งร่างกาย เพื่อใช้ชีวิตดำเนินไปได้ เพื่อระงับความหิวกระหาย เพื่อประพฤติพรหมจรรย์ ร่างกายนี้เกิดขึ้นและอยู่มาได้ด้วยตัณหาและมานะ เธอควรอาศัยตัณหาและมานะ ละตัณหาและมานะเสียคือเมื่อได้ยินว่าภิกษุหรือภิกษุณี ชื่อนั้นได้กระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันชอบ สำเร็จอยู่ในปัจจุบันแม้เธอเองก็ปรารภและพยายามกระทำให้ได้มาซึ่งความเป็นเช่นนั้นบ้าง และว่าร่างกายนี้เกิดขึ้นมาและอยู่ได้ด้วยเมถุนต้องละเมถุนเสีย พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ทำลายสะพานเสีย เมื่อพระอานนท์ได้แสดงพระธรรมเทศนาจบลงภิกษุณีน้นหมอบแทบเท้าขอโทษท่าน เพราะความเขลา ความหลง ไม่ฉลาด ท่านก็ได้ยกโทษให้แล้วเลิกไป

พระมหาชาญ จันทาโก (ระหาร) (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมสุนทรภู่ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่เห็นได้เด่นชัดในวรรณกรรมสุภาษิตสุนทรภู่ นั่นคือ หลักธรรมที่ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาคน ให้เป็นมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพ และศักยภาพ มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งกายใจ นอกจากนี้ ยังเป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมเชื่อมโยงไปถึงหลักการพัฒนาเศรษฐกิจ แลหลักการพัฒนาสังคมอีกด้วย เพราะเมื่อตนเองได้รับการฝึกฝนอบรมพัฒนาแล้วองค์พหุทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกอย่าง อันเป็นปัจจัยที่อิงอาศัยซึ่งกันและกัน ก็ย่อมสามารถเคลื่อนเดินหน้าต่อไปได้เพราะฉะนั้น ปัจเจกบุคคลจึงถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้น สำหรับการพัฒนาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอาจกล่าวสรุปสั้น ๆ ได้ว่า เมื่อคนดี เศรษฐกิจดี สังคมก็พลอยได้รับผลดีโดยปริยาย

พระบุญเรือน อภิปัญโญ (ตลับทอง) (2557) ได้ทำวิจัยเรื่อง บูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญา ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมคือหลักฐานชิ้นสำคัญในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ โดยเฉพาะวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญาก็เป็นหลักฐานชิ้นสำคัญสำหรับชาวพุทธต่อการยืนยันถึงความเชื่อมั่นศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาโดยมิเสื่อมสลายอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าโดยเริ่มต้นจากยุคสุโขทัยถึงยุคปัจจุบัน ในการนี้วรรณกรรมแนวพุทธปรัชญาจึงเท่ากับจุดเริ่มต้นแห่งบทเรียนสู่การเรียนรู้ทั้งในส่วนชีวิตด้านใน (ด้านจิตใจ) และด้านสังคมในที่สุด ส่วนองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย บูรณาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญาเรียกว่า SATI MODEL กล่าวคือ ก่อให้เกิด S = Study หมายถึง การศึกษาค้นคว้า ไม่เรียนรู้ A = Attitude หมายถึง การมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน T = Training หมายถึงการนำไปสู่การฝึกปฏิบัติ การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน I = Intelligence หมายถึง การได้สัมผัสผล และเกิดปัญญามีเหตุผล ตลอดถึงการมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่อิงตามนัยแห่งพุทธวิถีสืบไป

ชยุต พันธุ์แก้วทอง (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน ผลการวิจัยพบว่า 1. วรรณกรรมสี่แผ่นดินมีหลักพุทธธรรมคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาที่บุคคลพึงนำไปประพฤติปฏิบัติ ได้แก่ ไตรลักษณ์ โยนิโสมนสิการ มรณสติพรหมวิหารธรรม อิทธิบาทธรรม และทศ 6 ซึ่งหลักพุทธธรรมเหล่านี้พลอยตัวละครเอกของเรื่องน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติในการเรียนรู้วิถีการใช้ชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมตลอดช่วงวัยชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่นวัยผู้ใหญ่ และวัยชราอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ เป็นการใช้ชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมในชีวิตประจำวันให้ไปสู่ความสุขสงบ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือการละสังขารจากโลกนี้ไปอย่างสงบ โดยมีสติสัมปชัญญะจนขณะจิตสุดท้ายหลุดลอยออกจากร่างด้วยสำนึกว่าได้ทำหน้าที่ทุกอย่างครบสมบูรณ์แล้ว 2. ผู้วิจัยให้ความสำคัญว่าเป็นการใช้ชีวิตให้ประสบความสำเร็จอย่างสุขสงบอันแท้จริงโดยสมบูรณ์แบบและตรงตามกฎแห่งสังขธรรมความจริงแห่งชีวิตของการเกิดเป็นมนุษย์ นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังพบคุณประโยชน์จาวรรณกรรมสี่แผ่นดิน ซึ่งเป็นข้อคิดสำคัญที่สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี คือ (1) ทุกสรรพสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป คือ สังขธรรมที่มุ่งแสดงให้เห็นว่าอย่ายึดติดกับสิ่งใดแต่จงปรับตัวตามสภาพการเปลี่ยนแปลง (2) ให้ความรู้เรื่องแนวทางการดำเนินชีวิตให้ไปสู่ความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นแนวทางที่ผ่านการคัดสรรกลั่นกรองมาจากประสบการณ์ชีวิตอันล้ำค่าของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชผู้ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกจากองค์การยูเนสโก (3) ให้ความรู้ ความเข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของการเกิดเป็นมนุษย์ ว่าแท้จริงแล้วมนุษย์เกิดมาเพื่อพัฒนาตนเองและสิ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดการพัฒนา ก็คือหน้าที่อันพึงปฏิบัติและปัญหาอุปสรรคอันนำมาซึ่งความทุกข์โศกทั้งปวง (4) ให้แนวทางการแก้ไขปัญหาชีวิต อันนำมาซึ่งปัญหาอันชาญฉลาด เพื่อใช้ในการมองให้เห็นสังขธรรมความจริงแห่งชีวิต (5) ให้ความรู้ความเข้าใจว่าความสุขอันแท้จริงคือความสงบและเกิดจากการให้

พระสามารถ ธิติสีโล (ชุ่มใจ) (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง การวิจารณ์จัดองค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ผลการวิจัยพบว่า 1. การจัดองค์ความรู้ในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา หรือธัมมชาตา ทั้ง 12 เดือนประกอบด้วย สุทธนู ช้างฉัททันต์ มโหสถ ภริทัตต์ อุทธรา พุทธโฆสา เนมิราช สารทมาณพ พุทธาภิเสกสุวรรณสาม เวสสันตระ สมภมิตรเป็นองค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนความเชื่อและโลกทัศน์ที่บ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ตั้งอยู่บนฐานปัญญานิยมและจริยธรรมนิยม มีกระบวนการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคม ด้วยการแสดงอานิสงส์แห่งการประกอบกุศลกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา นำความรู้ในท้องถิ่นมาประยุกต์ เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีให้เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตแต่ละช่วงเวลาในรอบปี 2. หลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ได้แก่ อนุพุทฺธิกา 5 ประกอบด้วยทานกถา สีลกถา สักคกถา กามาทินวกถา เนกขัมมานิสังสกถา ทั้ง 12 เดือนสามารถวิเคราะห์ข้อสรุปได้แก่ ด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนา ด้านการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธ และด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม 3. วิเคราะห์คุณค่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา ด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนาเช่น ทานกถา สีลกถา สักคกถา กามาทินวกถา เนกขัมมานิสังสกถาสังคมล้านนายอมรับและสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับอานิสงส์ในพระพุทธศาสนา ด้านการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น คัมภีร์ใบลาน ทำจากใบของต้นลานซึ่งเป็นต้นไม้ป่าชนิดหนึ่ง ลักษณะ คล้ายต้นตาลเป็นหนังสือที่บันทึกลายลักษณ์อักษรด้วยวิธีการตัวหนังสือลงบนใบของต้นลาน แล้วเจาะรูร้อยหุด้วยสายสนองมัดรวมกันเป็นผูก ด้านการปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธ การสร้างค่านิยมในการสร้างคัมภีร์ถาวรวัด และการสร้างถาวรวัตถุอื่นๆ และ ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม นักปราชญ์ล้านนาได้ส่งเสริมให้คนได้สร้างสรรค์สังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สนับสนุนให้คนทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์

พระรัตภูมิ ธาณิโย (ผ่องแสง) (2561) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์จริยธรรมนักปกครองที่ปรากฏในวรรณกรรมมหากาพย์ ผลการวิจัยพบว่า 1) จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมของนักปกครอง จริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่ในตัวมนุษย์โดยธรรมชาติ ซึ่งมีการพัฒนาขึ้นโดยอาศัยการขัดเกลาทางสังคม ผ่านกฎเกณฑ์ กฎหมายจารีตประเพณี ค่านิยมของสังคม ความประพฤติดีที่ถูกหล่อหลอมด้วยการศึกษาจาก หลักศีลธรรม หลักปรัชญา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสุขของตนเองและประโยชน์สุดต่อตนเอง สังคมและประเทศชาตินอกจากนี้จริยธรรมนั้น ยังใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเพื่อเลือกประพฤติปฏิบัติ เป็นไปเพื่อความถูกต้องเหมาะสมดีงาม มีลักษณะที่สังคมนั้นพึงประสงค์ก่อให้เกิดความสงบสุข เกิดประโยชน์แก่ส่วนตน ซึ่งเป็นจริยธรรมที่หน้าปกครองผู้ปกครองนั้นต้องนำไปประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นหลักของนักปกครองที่ทีกล่าวมานี้สามารถใช้ในปัจจุบันได้คำสำคัญ : จริยธรรม นักปกครองตนเองและผู้อื่นสังคมและประเทศชาติ เหนือสิ่งอื่นใด

จริยธรรมนั้นสิ่งที่แสดงออกถึงความยอมรับนับถือคนในสังคมซึ่งทำให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข เป็นบุคคลที่เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ 2) จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมมหาภารตะ พบว่า วรรณกรรมมหาภารตะเป็นเรื่องราวระหว่างตระกูลการพและตระกูลปาณฑพ ซึ่งสืบสายโลหิตเดียวกัน ฝ่ายปาณฑพประกอบด้วยพี่น้อง 5 คน ฝ่ายการพ ประกอบด้วยเหล่าพี่น้อง ทั้ง 100 คน ความขัดแย้งของสองตระกูลนี้ ได้สั่งสมมาตั้งแต่ในวัยเยาว์ ตั้งแต่การทะเลาะเบาะแว้งกัน ตั้งแต่ในวัยเด็ก เมื่อเติบโตขึ้นความขัดแย้งก็ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ความขัดแย้งนั้นขยายตัวไปสู่เครือญาติและพันธมิตรของทั้งสองฝ่าย จนไม่สามารถยุติลงได้ จนทำให้ทั้งสองฝ่าย ได้ทำการรวบรวมพันธมิตรไพร่พล กองทัพ มาเผชิญหน้ากันและได้ทำสงครามกันที่ทุ่งราบกุรุเกษตร ใกล้แม่น้ำยมนา เป็นเวลา 18 วัน และจบลงด้วยชัยชนะของฝ่ายปาณฑพ 3) จากการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมนักปกครองที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาภารตะพบว่าในวรรณกรรมมหาภารตะนั้นมีความสมบูรณ์ทั้งเรื่องหลักการของการเป็นนักปกครอง โดยมีการกล่าวถึงส่วนในเรื่องจริยธรรมในตัวของนักปกครองนั้น ผู้วิจัยพบว่านักปกครองในวรรณกรรมมหาภารตะนั้นได้ให้ความสำคัญต่อการทำหน้าที่ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญทางจริยธรรม ความกตัญญู ความสามารถในการจูงใจคน การรู้จักใช้บุคคลความเชี่ยวชาญในการรบ และการอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งเป็นจริยธรรมที่หน้าปกครองผู้ปกครองนั้นต้องนำไปประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นหลักของนักปกครองที่ที่กล่าวมานี้สามารถใช้ในปัจจุบันได้

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

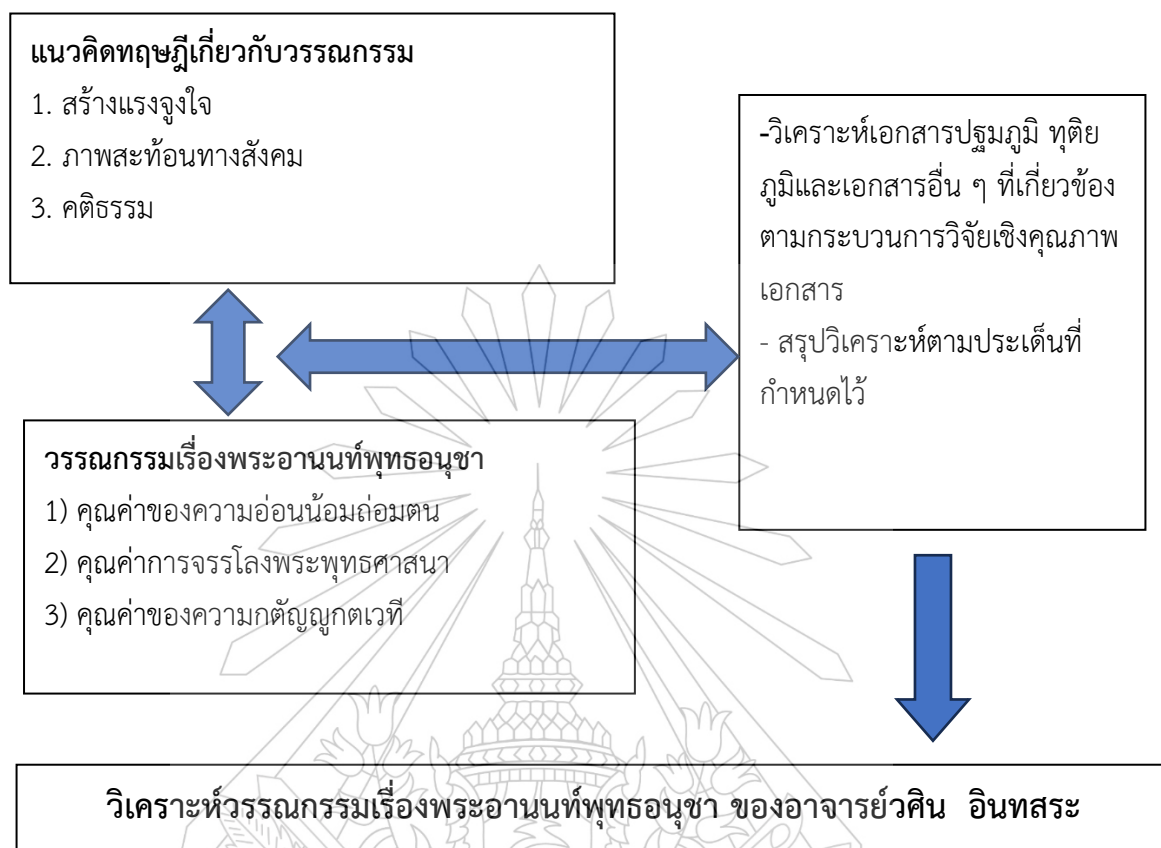
วรรณกรรม หมายถึง สิ่งที่เขียนขึ้นทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด หรือเพื่อความมุ่งหมายอย่างใด เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น และร้อยกรอง เป็นต้น วรรณกรรมจึงมีความหมายกว้างที่สุด วรรณกรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่มีอยู่ในชีวิตจริง ทุกสิ่งที่เกิดในชีวิตอาจนำมาเรียบเรียงเป็นวรรณกรรมได้ เพราะ“เรื่องในวรรณกรรมก็คือเรื่องของชีวิต” วรรณกรรมจึงถือกำเนิดมาจากมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างวรรณกรรม ในงานวิจัยนี้หมายถึงวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ ที่ก่อให้เกิดคุณค่าทั้ง 3 ประการ คือ 1. สร้างแรงจูงใจ 2. ภาพสะท้อนทางสังคม 3. คติธรรม

พระอานนท์ หมายถึง พระเถระผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นพุทธอุปัฏฐาก เป็นตัวเอกในวรรณกรรมเรื่องนี้

พุทธอนุชา หมายถึง พระญาติหรือน้องชายของพระพุทธเจ้าที่เกิดร่วมวันเดียวกันที่เรียกว่าสหชาติทั้ง 7 กับพระพุทธเจ้า

อาจารย์วศิน อินทสระ หมายถึง บุคคลที่ได้เขียนวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา เป็นศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณกรรม

1.9 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

แผนภูมิที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทระ นี้ ผู้วิจัยโดยได้ทำการศึกษา ในประเด็น ดังนี้

- 2.1 ความหมายของวรรณกรรม
- 2.2 ลักษณะของวรรณกรรมไทย
- 2.3 ประเภทของวรรณกรรมไทย
- 2.4 สัญลักษณ์ของวรรณกรรมไทย
- 2.5 วรรณกรรมกับคนไทย
- 2.6 วรรณกรรมไทยกับพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.7 สรุป

2.1 ความหมายของวรรณกรรม

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (2546, หน้า 1154) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วรรณกรรม” ไว้ ดังนี้ วรรณกรรม หมายถึง งานหนังสือ, งานประพันธ์, บทประพันธ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง, เช่น วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมของเสฐียร โกเศศ วรรณกรรมฝรั่งเศส วรรณกรรมประเภทสื่อมวลชน กฎ งานนิพนธ์ที่ทำขึ้นทุกชนิด เช่น หนังสือ จุลสาร สีเขียน สิ่งพิมพ์ ปรฐกถา เทศนา คำปราศรัยสุนทรพจน์และหมายความรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วยในภาษาหนังสือของวงการหนังสือไทยใช้คำว่าวรรณกรรมและวรรณคดีจากศัพท์ภาษาอังกฤษ คำเดียวกัน คือ Literature แต่ใช้ในความหมายที่ต่างกันเล็กน้อย วรรณกรรมตามรูปศัพท์ภาษาไทย หมายถึง งานเขียนโดยทั่วไป เพราะคำว่า วรรณ แปลว่าหนังสือ กรรมแปลว่ากระทำ การ กระทำใด ๆ เกี่ยวกับหนังสือหรือเพื่อให้เกิดมีหนังสือขึ้นมาเป็นงานเขียน งานเขียนนั้นจัดว่าเป็น วรรณกรรม จึงอาจกล่าวได้ว่า งานเขียนทุกชนิด ทุกชิ้นที่สามารถสื่อสารได้

สมพร มั่นตะสูตร (2525, หน้า 10) กล่าวว่า วรรณกรรม นั้นหมายถึงว่า เมื่อผู้แต่งส่งสารไปยังผู้รับ ผู้รับสามารถสื่อความเข้าใจจากสารที่ผู้ แห่งส่งมาได้ ก็ถือว่ามี การสื่อสารกันแล้ว งานเขียนเป็นวรรณกรรม สำหรับวรรณคดีนั้นได้กล่าวแล้วว่า ผู้รู้ทางวรรณกรรมกล่าวว่าการเขียนที่ได้รับยกย่องว่าแต่ง ทั้งรูปแบบ เนื้อหา วรรณศิลป์ และกลวิธี จึงจะนับว่าเป็นวรรณคดี ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชิ้นเป็นวรรณกรรม แต่วรรณกรรมทุกชิ้นอาจมิใช่วรรณคดี

พื้น ดอกบัว (2542, หน้า 102) กล่าวว่า วรรณ เป็นภาษาสันสกฤต ตรงกับภาษาบาลีว่า วรรณกम्म แปลว่า การกระทำหรือ การงานอันงดงาม สละสลวย ประณีตบรรจง วรรณกรรมเมื่อว่าในความหมายที่คนไทยเข้าใจก็คือ การแต่งหรือการประพันธ์หนังสืออย่างงดงาม สละสลวย ประณีตบรรจง นั่นเอง เพราะฉะนั้น วรรณกรรมจึงประกอบด้วยภาษาและหนังสือ ดังนี้

สมพร มั่นตะสูตร (2525, หน้า 22) กล่าวว่า วรรณกรรมที่เรียกกันว่าเป็นวรรณกรรมเรื่องแรกของไทย มีมาแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี คือ วรรณกรรมจาก "ศิลาจารึก" ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชซึ่งจารึกด้วยอักษรสุโขทัยที่ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงประดิษฐ์ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 ข้อความในศิลาจารึกหลัก ทั้ง 4 ด้าน เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชประวัติของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชตลอดจนเหตุการณ์ ชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวสุโขทัย ซึ่งรวมสภาพสังคม เหตุการณ์ต่าง ๆ ในบ้านเมือง จารีต ประเพณี ๆ ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ตลอดจนพระบรมเดชานุภาพของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ชวน เพชรแก้ว (2524, หน้า 9) กล่าวว่า จากการสัมมนาของชุมนุมวรรณศิลป์ 5 บัณฑิตศึกษา ซึ่งได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยหอการค้า เมื่อปลายปี พ.ศ. 2518 ได้ กำหนดความหมายของวรรณกรรมว่า วรรณกรรม คืองานสร้างสรรค์ทางศิลปะที่ใช้ภาษา ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาแบบใดงานเขียนทุกชนิด เช่น วรรณ นวนิยาย เรื่อง สั้น บทความ รวมทั้งวรรณกรรมที่เล่าสืบต่อกันมาด้วยปาก เช่น นิทานพื้นบ้าน บทเพลงต่าง ๆ

สรุปได้ว่า วรรณกรรม หมายถึง งานเขียนในรูปบทกวีนิพนธ์ ร้อยกรอง และข้อเขียนทั้งหมดที่ใช้ภาษาร้อยแก้ว ได้แก่ บทความ สารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น เรียงความ บทละคร บทภาพยนตร์ บทโทรทัศน์ ตลอดจนคอลัมน์ต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2.2 ลักษณะของวรรณกรรมไทย

คุณสมบัติที่ใช้จำแนกวรรณกรรมและวรรณคดีออกจากกัน คือ วรรณศิลป์ เรื่องราวที่แต่งอย่างมีศิลปะที่เข้าขั้น วรรณกรรมจะประกอบด้วยลักษณะของวรรณศิลป์ (คณะกรรมการกลุ่มปรับปรุงชุดวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544, หน้า 320) ดังนี้

1. อารมณ์สะเทือนใจ (Emotion)
2. จินตนาการหรือความนึกคิด (Imagination)
3. การแสดงออก (Expression)
4. ท่วงทำนองหรือท่วงท่าที่แสดงออก (Style)
5. กลวิธีในการแต่งหรือเทคนิค (Technique)
6. องค์ประกอบ (Composition)

ลักษณะของวรรณศิลป์ทั้ง 5 อย่างนั้น สรุปได้ ดังนี้

1. อารมณ์สะเทือนใจ : ตามหลักพระพุทธศาสนา มนุษย์เราเมื่อมีสิ่งใดมากระทบจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส จะเกิดความรู้สึกตอบสนองทันที ความรู้สึกตอบสนองไม่ว่าจะเป็นรัก โกรธ เกลียด ดีใจ เสียใจ ชอบ ไม่ชอบ สุข ทุกข์ ฯลฯ ที่เกิดขึ้นเป็นผลทำให้เกิด ศิลปะขึ้นได้ เรา

เรียกความรู้สึกตอบสนองนี้ว่า อารมณ์สะท้อนใจ งานศิลปะส่วนใหญ่เกิดจากอารมณ์สะท้อนใจของศิลปินแล้วแสดงออกมาให้ผู้อื่นได้รับรู้ วรรณคดีก็เช่นเดียวกัน หลายเรื่อง เกิดจากอารมณ์สะท้อนใจของผู้แต่ง อารมณ์สะท้อนใจจะมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับสิ่งที่มากระทบใจของผู้แต่ง แต่ที่สำคัญ ล้วนคือ ผู้แต่งสามารถแสดงอารมณ์สะท้อนใจออกมาให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมไปด้วยได้ หรือไม่ ถ้ามีอารมณ์สะท้อนใจอย่างรุนแรง แต่ไม่สามารถค้นหาแง่มุมหรือจุดเด่นมาแสดงให้ ผู้อื่นรับรู้ได้แล้ว เรื่องนั้นก็ไมอาจนับว่ามีวรรณศิลป์ได้

2. จินตนาการ : จินตนาการเป็นภาพที่ผู้แต่งสร้างขึ้นในจิตใจ อาจเกิดจากอารมณ์สะท้อนใจ ความคิดป้นและประสบการณ์ แล้วทำให้กลายเป็นภาพขึ้น จินตนาการในวรรณคดี นั้นควรจะพุ่งไปในด้านความงาม ความดี เพื่อบำรุงจิตใจให้เกิดความบันเทิงเป็นสำคัญ

3. การแสดงออก : ผู้แต่งจะใช้การแสดงออกเป็นพาหนะนำเอาความรู้สึกรมณ์สะท้อนใจ ความนึกคิด จินตนาการของตนไปให้ผู้อื่นรับรู้และประจักษ์ในความงาม ถ้าหากกวีมีอารมณ์มีจินตนาการผูกเรื่องราวไว้แล้ว แต่ยังไม่ได้แสดงให้ปรากฏก็จะไม่เห็นศิลปะกรรมชิ้นนั้น ดังนั้น การแสดงออกเท่ากับเป็นคุณสมบัติทางปัญญาและจิตใจของศิลปะกรรมที่ทำให้เข้าใจความหมาย ของศิลปะกรรมนั้น คือ ผู้อ่านผู้ฟังได้รับส่วนความรู้สึกรมณ์และความคิดเห็นของศิลปินผู้ สร้างสรรค์ การแสดงออกนี้ไม่จำเป็นจะต้องกล่าวถึงแต่สิ่งที่งามเสมอไป แต่จะต้องแสดงออกให้ มีศิลปะ คือ ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเห็นลักษณะที่สำคัญ ๆ ได้แก่

1) แสดงภาพและความรู้สึกได้อย่างชัดเจนและแนบเนียน จนผู้อ่านผู้ฟังเกิดเห็นภาพและรู้สึกตาม ที่ผู้แต่งได้บรรยายไว้

2) แสดงให้เห็นความเคลื่อนไหวของตัวละครในเรื่อง ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ประหนึ่งว่าผู้อ่านผู้ฟังกำลังเห็นสิ่งนั้นอยู่ตรงหน้าหรือเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องที่ได้อ่านได้ฟัง

3) แสดงให้เห็นนิสัยใจคอและบุคลิกภาพของตัวละครในเรื่อง การบอกความรู้สึก นึกคิด อารมณ์สะท้อนใจของผู้แต่งออกมาให้ผู้อ่านผู้ฟังตีความหมายมีหลายลักษณะ เช่น บรรยายออกมาตรง ๆ เปรียบเทียบอุปมาอุปไมย ใช้สัญลักษณ์แสดงจินตนาการ แล้วให้ผู้อ่าน ผู้ฟังตีความเอาเอง. เป็นต้น ผู้แต่งคนใดแสดงออกได้ดี งานนั้นย่อมได้รับการยอมรับและยกย่อง

4. ท่วงทำนองหรือท่วงท่าที่แสดงออก ผู้แต่งแต่ละคนย่อมมีส่วนรวบในการเล่า เรื่องที่เป็นลักษณะของตน ซึ่งเรียกว่า ท่วงท่าที่แสดงออกหรือท่วงทำนอง การแสดงออกนี้จะ พิจารณาได้จากวิธีจัดเรียงล้อยคำ การเขียนประโยค วรรคตอนและการแสดงความคิดเห็น เฉพาะตัว ท่วงท่าที่แสดงออกของผู้แต่งมี 2 ลักษณะ ได้แก่

(1) ท่วงท่าที่เป็นส่วนรวมหรือท่วงท่าที่เป็นหมู่คณะหรือของชาติ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะชาติ ท่วงท่าที่แสดงออกนี้เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญและจะค่อย ๆ สะสมแทรกซึมเข้าไปในตัวของผู้แต่งทีละน้อย ๆ ดังนั้นท่วงท่าที่แสดงออกของชาติ ไทยย่อมแตกต่างจากชาติอื่น ๆ และถ้าเปรียบเทียบท่วงท่าที่แสดงออกในชาติเดียวกันก็จะมีท่วงท่า ที่เป็นของส่วนรวมที่แสดงออกแตกต่างกันไปตามยุคสมัย เช่น สมัยอยุธยา กับสมัยรัตนโกสินทร์ ก็ย่อมมีความแตกต่างกันบ้าง

(2) ท่วงท่าที่แสดงออกเฉพาะตน เป็นลักษณะพิเศษซึ่งเกิดจากความสามารถ เฉพาะตัวและความเห็นของแต่ละบุคคลที่แสดงออกมาให้ผู้อื่นได้รับรู้ ผู้อ่านและผู้ฟังจะพิจารณาได้จากวิธี

ชัดเรียงถ้อยคำและการแสดงความคิดเห็นที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของผู้แต่ง เสฐียรโกเศศ กล่าวว่า ที่ห่วงหาที่แสดงออก คือ คน ผนวกเข้ากับธรรมชาติ หมายความว่า ห่วงหาที่แสดง คือ ตัวของผู้ที่นั้น ที่นำไปประกอบเข้ากับสิ่งอื่นในธรรมชาติ จึงเกิดเป็นวรรณกรรม หรือศิลปะกรรมขึ้น “ห่วงหาที่แสดงออกของข้าพเจ้าก็คือตัวของข้าพเจ้าเอง เพราะถอดเอา ความคิดความรู้สึก ตลอดจน?เมื่อความรู้ความชำนาญทางเทคนิค ทั้งอุปนิสัยใจคอและอะไรอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่ในตัวข้าพเจ้าทั้งหมดใส่ลงไป ในหนังสือที่ข้าพเจ้าแต่ง”

การพิจารณาห่วงหาที่แสดงออกเฉพาะตนของผู้แต่งก็พิจารณาจากแนวคิดของผู้แต่ง ซึ่งแต่ละคนมีประสบการณ์ อุดมคติ ความเห็นแตกต่างกันไป นอกจากนี้ก็เกิดที่วิธีการถ่ายทอด อารมณ์ และลักษณะการใช้ภาษาของผู้แต่ง

การที่ผู้แต่งแต่ละคนมีห่วงหาที่แสดงออกของตนเองนั้น ๆ ทำให้ผู้อ่านทราบบุคลิกภาพของผู้แต่งได้ เมื่ออ่านหรือฟังผลงานของคนนั้นหลาย ๆ เรื่องและการที่ผู้แต่งแต่ละคนมีห่วงหาที่แสดงออกเฉพาะตนเอง นี่เองที่ทำให้เกิดวรรณคดีใหม่ ๆ ขึ้นมา ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่

5. กลวิธีในการแต่ง กลวิธีหรือเทคนิคในการแต่ง คือ ความรู้และ?เมื่อในการแต่ง การถอดจินตนาการ อารมณ์สะท้อนใจของผู้แต่งออกมาเป็นเรื่องราวนั้น หากขาดกลวิธีหรือ อุปบายที่จะแสดงจินตนาการออกมาเป็นรูปร่างงดงามแล้ว เรื่องแต่งนั้นก็จะไม่ดีเด่นดังคาด ในทางตรงกันข้ามถ้ามีกลวิธี คือ ความรู้และ?เมื่อในการแต่ง แต่ขาดศิลปะคืออารมณ์สะท้อนใจ และจินตนาการ ผลงานที่ออกมาก็จะไม่น่าสนใจเช่นเดียวกัน ดังนั้นกลวิธีจึงเป็นเครื่องช่วยให้ งานแต่งนั้นมีวรรณศิลป์ที่สมบูรณ์ เทคนิคที่ผู้แต่งใช้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดอารมณ์สะท้อนใจ ของตนออกมานั้นมีอยู่มากมายหลายประการ เช่น ในการเล่าเรื่อง ผู้แต่งก็อาจใช้กลวิธีต่าง ๆ กัน วรรณคดีบางเรื่องให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องเองทั้งหมด โดยใช้สรรพนามใน เรื่องว่า ข้าพเจ้า หรือผม หรือดิฉัน บางเรื่องให้ตัวละครแต่ละตัวเล่าเรื่องของตน บางเรื่องใช้ วิธีเล่าในรูปของจดหมายโต้ตอบ หรือใช้สัตว์เป็นผู้เล่า บางเรื่องก็ใช้วิธีเล่าย้อนหลัง เป็นต้น

6. องค์ประกอบ เรื่องแต่งที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบที่เหมาะสม คือ มีคัวเนื้อหา หลักและพลความหรือส่วนขยายความ ถ้าหากเรื่องใดมีแต่เนื้อหาอย่างเดียว ไม่มีพลความช่วย เสริมอย่างเหมาะสมก็จะทำให้เรื่องนั้นไม่น่าอ่านน่าฟัง เปรียบเสมือน “แกงจืดขาดผักชีพริกไทย โรย” ฉะนั้นหากมีการตกแต่งเพิ่มเติมถ้อยคำที่เป็นพลความลงไปด้วยให้เหมาะสม เหมือนแกงจืดที่มีผักชีและพริกไทยโรยไว้แล้ว ก็จะทำให้ “เรื่องมีรสน่าอ่าน ฟังไพเราะยิ่งขึ้น”

สรุป งานแต่งที่เรียกว่าวรรณกรรมจะต้องประกอบด้วยลักษณะของวรรณศิลป์ครบถ้วน จะเห็นได้ว่าการแต่งเรื่องให้มีวรรณศิลป์จนถึงขั้นเป็นวรรณคดีได้นั้นไม่ง่ายเพราะต้อง ประกอบด้วยลักษณะของศิลปะหลายประการด้วยกัน ดังนั้น ผู้ที่สามารถเรียงร้อยถ้อยคำจากอารมณ์ จินตนาการของตนออกมาได้อย่างมีศิลปะ น่าจะได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่ว ๆ ไป มาก เป็นอย่างยิ่ง

7. หลักฐานทางวรรณกรรม ความเป็นชาติที่มีความเจริญและเจ้าบทยาทเจ้ากลอนทั้งสองอย่างประกอบกันนี้ ชาติไทยจึงน่าจะเป็นชาติที่มีวรรณกรรมมานานแล้ว แต่ตามประวัติ

วรรณกรรมเรามีเอกสารเก่าแก่เพียงสุโขทัย คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 1800 เป็นต้นมา ก่อนหน้านี้เราอาจจะมีวรรณกรรมแต่อาจจะมีได้จารึกไว้หรือเสียหายไปแล้วหรือยังไม่พบฉบับเหตุที่หลักฐานทางวรรณกรรมของไทยมีมาไม่นาน อาจเนื่องมาจากกรณีต่าง ๆ กัน ดังนี้

(1) คนไทยกำลังตั้งตัว ตั้งอาณาจักร เมื่ออพยพโยกย้ายมาตั้งอยู่ที่เมืองใหม่ คือ สุโขทัย ก็ต้องต่อสู้กับชาติใหญ่ที่ครอบครองอยู่ก่อน จึงทำให้ไม่มีเวลาสร้าง หรือ เก็บรักษาวรรณกรรม เท่าที่มีอยู่เป็นหลักฐานชิ้นแรก ๆ คือ หลักศิลาจารึกในสมัยพ่อขุนรามคำแหง

(2) อุปกรณ์การเขียน การจาร เช่น กระดาษใบลานยังไม่สุ่ถาวรนัก ทำให้มีวรรณกรรมจำนวนน้อย เท่าที่มีอยู่ก็ถูกศัตรูตามธรรมชาติ เช่น อากาศร้อนชื้น มดปลวก ช่วยทำลายให้เสียหายง่ายยิ่งขึ้น

(3) ผลจากสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคราวสงครามกับพม่า ไทยเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 วรรณกรรมสูญหายไปเป็นอันมาก

(4) การศึกษาอยู่ในวงแคบ คนที่รู้จักหนังสือมีน้อย ทั้งในแง่การเขียนและการอ่าน มีการคัดเลือกไว้เพียง 2 - 3 ฉบับ เมื่อถึงคราวสูญเสียจึงเหมือนกับสูญสิ้นไปเลย

(5) คนบางกลุ่มไม่รู้เท่าถึงการณ์ ทำลายหนังสือที่อยู่ในครอบครองโดยไม่เจตนา เช่น นำมาต้มกินเป็นยารักษาโรคบ้างนำไปทิ้งน้ำเพราะเข้าใจว่าจะมีอำนาจคุณไสยทำอันตรายแก่ตนบ้าง ปรากฏว่า ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยมีวรรณกรรมที่สำคัญปรากฏประมาณ 10 เรื่อง

อย่างไรก็ตาม ก่อนรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คนไทยเคยชินกับวรรณกรรมแบบเดิมแม้เหตุการณ์ผันแปรไป ทำให้อิทธิพลตะวันตกเข้ามาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยมากขึ้น ทำให้วรรณกรรมของไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก

ดังนั้น ลักษณะวรรณกรรมไทยทั้งแบบเดิมและแบบปัจจุบัน หลังจากรับอิทธิพลจากตะวันตกแล้ว ได้สะท้อนบุคลิกลักษณะของคนไทย และสภาพชีวิตในสังคมไว้ในหลายลักษณะ ด้วยกันดังนี้

1. ก่อนรับอิทธิพลตะวันตก

- (1) กวีฝึกแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน
- (2) มีความเป็นเจ้าบทย่าเจ้ากลอน
- (3) มีการแทรกอารมณ์ขัน
- (4) มีบทอัครรยในรูปสัญลักษณ์
- (5) มีธรรมเนียมนิยมในการแต่งเป็นแบบแผน
- (6) ใช้คำประพันธ์เป็นร้อยกรองขนาดยาว
- (7) กล่าวถึงพิธีกรรม
- (8) เนื้อเรื่องสอดคล้องกับภาวะสังคมการเมือง การปกครอง
- (9) มีบทพรรณนาตามธรรมชาติ
- (10) รับวรรณกรรมชาติอื่นแล้วมาแปลงเป็นของตนเอง
- (11) เขียนวรรณกรรมเพื่อสนองอารมณ์

2. หลังรับอิทธิพลตะวันตก

อิทธิพลที่ตะวันตกแพร่ขยายเข้ามาในประเทศไทย ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง วรรณกรรมไทยโดยตรง คือ การที่มีโรงพิมพ์มาตั้งในประเทศไทย ตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ทำให้มีผลในด้านการเผยแพร่วรรณกรรมให้กว้างขวางได้รวดเร็วขึ้น วรรณกรรมหลังรับอิทธิพล ตะวันตก แบ่งออกเป็น 2 แนว ดังนี้

1) วรรณกรรมร้อยแก้ว มีความเปลี่ยนแปลงหลายประการในด้านรูปแบบ เนื้อเรื่อง การเรียบเรียงประโยค ปรัชญาหรือแนวคิด กลวิธีในการแต่ง ความก้าวหน้าในด้านสื่อมวลชน และการเกิดกลุ่มอาชีพนักเขียน เป็นต้น ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

(1) ด้านรูปแบบ แต่เดิมรูปแบบของวรรณกรรมไทยปรากฏในรูปของนิทาน พงศาวดาร สารคดี ประวัติศาสตร์ และกฎหมายต่าง ๆ ตลอดจนประกาศทางราชการที่เป็น หลักฐานของบ้านเมือง เมื่อได้รับอิทธิพลด้านต่าง ๆ จากตะวันตกแล้ว ก็เปลี่ยนรูปแบบการเขียน ไปหลายลักษณะ มีทั้งเรื่องเกี่ยวกับชีวประวัติ การท่องเที่ยว อนุทิน จดหมายเหตุ บทความ บท สัมภาษณ์ นวนิยาย เรื่องสั้น บทวิจารณ์วรรณกรรม คำอธิบาย และอื่น ๆ อีก

(2) ด้านเนื้อเรื่อง แต่เดิมเรื่องราวที่ปรากฏในวรรณกรรม มักเป็นเรื่องที่นำมาจากวรรณคดีชาดกเป็นเรื่องของการสั่งสอน เรื่องอุกนิหารต่าง ๆ แต่หลังจากรับอิทธิพลจากตะวันตก และ อิทธิพลด้านอื่น ๆ แล้ว ลักษณะของเนื้อเรื่องปรากฏอยู่หลากหลาย ทั้งแนวสังคม วิทยา เช่น เรื่องของจันทรา ของ “อุษณา เพลิงธรรม” ซึ่งเขียนเกี่ยวกับเรื่องความวิปริตทางเพศ ไม่ใช่เรื่องเพศปกติสามัญดังก่อน มีเรื่องราวที่สะท้อนสภาพสังคมและการเมืองมากขึ้น ตรงไปตรงมาขึ้น และบางครั้งมีการเสนอแนะทางออกในการปกครองด้วย ดังเช่น “เทียนวรรณ” เขียนคำแนะนำเรื่อง “ไปรเวท แนะนำ” ในแมกกาซีนคำกลอน ถวายรัชกาลที่ 5 ว่าน่าจะให้มี การเปลี่ยนแปลงลักษณะการปกครองจากเดิมเสีย ระยะต่อมาก็มีวรรณกรรมการเมืองอย่างระยำ ของ “สด คุรุมะโรหิต” ปีศาจของ “เสนีย์ เสาวพงศ์” ไม้แดง ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงลักษณะของเนื้อเรื่องที่เปลี่ยนแปลงขยายออกไปรวมถึงชีวิตของผู้คนปัจจุบันได้เข้าไปโผล่เด่นในวรรณกรรมมากขึ้นกว่าเดิม

(3) ด้านการเรียบเรียงประโยคและการใช้ภาษา เดิมภาษาในวรรณกรรมไทยนิยมใช้ประโยคสั้น กระชับ ไม่ซับซ้อน เช่น ภาษาในหลักศิลาจารึก ในสามก๊ก ล้วนแต่สั้น ง่าย แสดงความเรียบง่ายของชีวิตคนไทยทั่วไป ไม่ซับซ้อน แต่ปัจจุบันนิยมใช้ประโยคยาว ซับซ้อน ลักษณะนี้แสดงให้เห็นความซับซ้อนในสังคมและในชีวิตไทยมากขึ้น ส่วนวนเรียบเรียงมาจาก ภาษาต่างประเทศ บทสนทนานิยมใส่เครื่องหมายคำพูด (“.....”) โดยไม่เน้นการกระทำของตัวละคร

(4) ด้านปรัชญาหรือแนวคิด เริ่มวรรณกรรมไทยจะเสนอแนวคิดทางด้านพุทธปรัชญา เป็นหลัก แต่ปัจจุบันมีหลายแนว ทั้งนี้เพราะปรัชญานั้นมีความเป็นสากลมากขึ้น มีทั้ง สัจนิยมธรรมชาตินิยม และอื่น ๆ เช่น ในเรื่องฟ้าปากัน และเรื่องอื่น ๆ ของ “สาวคำหอม” ที่เสนอความจริงที่ปรากฏในชีวิตด้านลบ ความเหลื่อมล้ำกันในสังคม หรือ เรื่อง จิตรกรอก และคำ พิพากษา ของ “ชาติ กอบจิตติ” เป็นต้น

(5) ด้านกลวิธีในการแต่ง วรรณกรรมไทยแต่เดิมส่วนมากเป็นการเล่าเรื่องตามลำดับ ผู้เล่าเรื่อง คือ ผู้แต่งตลอดกาล แต่ปัจจุบันผู้เล่าเรื่องมีหลายแบบ การแต่งและวิธีการเล่า

ความสนใจผู้อ่านทำหลายแบบ ทั้งวิธีเปิดเรื่อง หน่วงเรื่อง การสร้างปมปัญหา การสร้างข้อขัดแย้ง การเล่าเรื่องย้อนหลัง การปิดเรื่อง ฯลฯ ล้วนเป็นวิธีการที่ไม่มีมาก่อนทั้งสิ้น นวนิยายเรื่อง เขาชื่อ กานต์ ของ “สุวรรณี สุคนธา” เป็นนวนิยายที่ได้รับรางวัล ปี พ.ศ. 2514 ได้รับการพิจารณาว่าเป็นเรื่องที่แสดงฝีมือด้านเทคนิคการแต่งเป็นอันมาก ความก้าวหน้าในด้านสื่อมวลชน นับตั้งแต่มีการพิมพ์เกิดขึ้น ซึ่งช่วยทำให้วรรณกรรมแพร่หลายได้อย่างรวดเร็วแล้ว สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ยังเป็นวิทยาการอย่างใหม่ที่ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงวรรณกรรมอย่างมาก ในด้านการให้ความรู้ ความบันเทิงและข่าวสาร ทำให้เกิดการผสมผสานความรู้ในหมู่ผู้อ่าน และนักประพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมแปลที่แพร่เข้ามาสู่คนไทยอย่างรวดเร็ว

การเกิดกลุ่มอาชีพนักเขียน นักเขียนมิใช่เขียนเพื่อ “ไว้ปาก ไว้วาก วาที ไว้เกียรติและ ไว นามกร” เพราะนักเขียนยุคปัจจุบันเขียนวรรณกรรมเพื่อยังชีพ หลายคนยึดอาชีพการเขียนเป็นหลัก 5 สอนนักเขียนมีงานประจำอยู่แล้ว ด้วยอู่ เพื่อให้ มีอำนาจต่อรองด้านราคาของงานเขียน เพื่อรักษาศักดิ์ศรี และสิทธิของนักเขียน นอกจากนี้ยังเกิด การรวมกลุ่มของผู้ศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์การขึ้นมาอีกด้วย ซึ่งปรากฏเป็นสมาคมอุรุษ ชมรมต่าง ๆ มากมายในปัจจุบัน

2) วรรณกรรมร้อยกรอง มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนหลายประการ ดังนี้

(1) ด้านขนาดความสั้นยาว แต่เดิมร้อยกรองไทยมีขนาดยาว นิยมเขียนเป็นเรื่องราวผูกติดต่อกันไปเป็นเรื่อง ปัจจุบันนิยมโลก ขนาดสั้นลง เนื้อหาใกล้กับชีวิตมวลชนมากขึ้น มีเรื่องราวกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมพฤติกรรมของมนุษย์ สื่อสารความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ไปสู่กัน เรียกได้ว่าเป็น “กาพย์กลอนแห่งความคิด” หรือกาพย์กลอนแห่งปัญญามากกว่าเพื่อ อารมณ์ แม้แต่กวีนิพนธ์ของ “ครูเทพ” ซึ่งรับอิทธิพลตะวันตกใหม่ ๆ ก็ได้แสดงความคิดไว้หลาย ประการ เช่น

“เจ้าพวงมาลัย

เจ้าร่วงพริ้วไป กลับกลายเป็นลูกจ้าง

ไรรักษาไม่ ได้อาศัยเขาบ้าง

หรือมิฉะนั้นนายห้าง ก็หาที่อยู่ให้เอง

(ลูกคู่) แรงงานไทย เจ้าศิริไล ไปจากนา

ที่ดินทิวคำ ตัวเจ้า น่าจนจริง”

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ “ครูเทพ” ได้เขียนบรรยายเรื่องควรจะมีการสอนเกษตรศาสตร์ในมหาวิทยาลัย โดยเขียนไว้ในบทที่เรียกว่า “มหาวิทยาลัยการเพาะปลูก” ดังนี้

“ตั้งฤๅสยามยุคมะเลียง กสิเลียงบำเรอวัย

มามายสำนักคณะเกษตร มหาวิทยาลัย?

خاکหัตถ์จะรัฐกระทำไฉน มิน่าละ ล้าหลัง”

(2) ด้านเนื้อหาของร้อยกรอง เนื่องจากสภาพสังคมบ้านเมืองเปลี่ยนไป ทำให้เนื้อก้าวสู่ความเป็นจริยา ความรู้สึก กระบี่เบี่ยง พฤติกรรมของ มนุษย์และสิ่งแวดล้อม เสนอปัญหาของสังคมที่จะต้องช่วยกันแก้ไข และมีการเสนอการแก้ปัญหา ไว้ตามสมควร กวีสมัยใหม่มุ่งเนื้อหาสาระและแนวคิดมากกว่าความไพเราะ ความเคร่งครัดฉันทลักษณ์จึงลดลง

(3) ด้านฉันทลักษณ์และรูปแบบ ความเคร่งครัดในฉันทลักษณ์ลดลง การวางรูปแบบเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น มีการเขียนไปข้างหน้า หรือแทนที่จะเขียนให้อ่านจากซ้ายไปขวา ก็ เขียนให้

อ่านจากขวาไปซ้าย บางครั้งก็วางรูปเป็นสามเหลี่ยมบ้าง สี่เหลี่ยมบ้าง อย่างงานของ “จ่าง แซ่ตั้ง” “อังคาร กัลยาณพงศ์” เป็นต้น ในยุคที่วรรณกรรมไทยรับอิทธิพลตะวันตก สมัยรัชการที่ 4 - 6 วรรณกรรมที่นิยมมากชนิดหนึ่ง คือ บทละครพูดและบทละครร้อง (ซึ่งต่างไปจากเดิมคือ บทละครรำ) ลักษณะของรูปแบบการประพันธ์ แยกเป็นฉากอันแสดงสถานที่และเวลา และแยก บทเจรจาความของตัวละครแต่ละตัวไว้อย่างชัดเจน แม้จะยังไม่จบบท หรือบาทหนึ่ง ๆ ก็ตาม

ยุคปัจจุบัน กลอนเปล่านับได้ว่าเป็นคำประพันธ์ร้อยกรองอย่างมหาที่เกิดขึ้นเพื่อแล ความมีอิสระในการเขียนและการใช้ความคิด เน้นความงามที่เป็นระเบียบแต่ไม่เน้นฉันทลักษณ์

สรุปได้ว่า วรรณกรรมของไทยเรานั้น เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความรู้สึกนึกคิดของ ผู้แต่งวรรณกรรม สถานการณ์บ้านเมือง และต้องการให้คนไทยเรารู้สึกรักและหวงแหนแผ่นดินเกิด มีความรื่นเริงบันเทิงใจ มีความกตัญญูต่องานที่ต่อผู้มีพระคุณ อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขสงบร่มเย็น เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้น อิทธิพลของหลักธรรมคำสั่งสอนทางพุทธปรัชญาล้วนมีสอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมต่าง ๆ เสมอ รวมทั้งเป็นเค้าโครงเรื่องของวรรณกรรมนั้น ๆ อีกด้วย

2.3 ประเภทของวรรณกรรมไทย

ลักษณะการแบ่งประเภทของวรรณกรรมไทยนั้นโดยทั่วไปแล้วมีการแบ่งอยู่ 3) ลักษณะดังนี้

1. แบ่งตามลักษณะคำประพันธ์ มี 2 ประเภท ได้แก่
2. ร้อยแก้ว คือ วรรณกรรมที่ไม่กำหนดบังคับคำหรือฉันทลักษณ์ เป็นความเรียง ทวีป
3. ร้อยกรอง คือ และแบบแผนการสัมผัสสัมผัสกับคณะ มาลัย ต่าง ๆ มี โคลง ฉันท์ กาพย์

กลอน ร่าย ลิลิต

1. แบ่งตามลักษณะเนื้อเรื่อง แยกได้ 2 ประเภท ได้แก่

1) วรรณคดีบริสุทธิ์ (Pure Literature) หมายถึงวรรณกรรมที่เกิดจากอารมณ์ สะเทือนใจต่าง ๆ ไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะให้วรรณกรรมนั้น ทรงคุณค่าในทางใดเป็นพิเศษ แต่วรรณกรรมนั้นอาจจะล้ำค่าในสายตาของนักอ่านรุ่นหลัง ๆ ก็เป็นได้ แต่มิได้เป็นเจตจำนงของผู้แต่ง ผู้แต่ง เพียงแต่จะแต่งขึ้นตามความปรารถนาในอารมณ์ของตนเองเป็นสำคัญ

2) วรรณคดีประยุกต์ (Applied Literature) หมายถึง วรรณกรรมที่แต่งขึ้นโดยมีเจตจำนงที่จะสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจจะเกิดขึ้นจากความบันดาลที่จะสืบทอดเรื่องราวความชื่นชมในวีรกรรมของผู้ใดผู้หนึ่ง นั้นหมายถึงว่า มีเจตนาที่จะเขียนเรื่องราวขึ้นเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีจุดมุ่งหมายในการเขียนชัดเจน มิใช่เพียงสนองอารมณ์อย่างเดียว เช่น วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมการละคร และอาจหมายรวมถึงพงศาวดารต่าง ๆ ด้วย

3. แบ่งตามลักษณะการสืบทอดวรรณกรรม มี 2 ประเภท ได้แก่

1) วรรณกรรมมุขปาฐะ เช่น นิทานชาวบ้าน เพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทายสุภาษิตสำนวนต่าง ๆ ที่ยังมีได้จารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

2) วรรณกรรมลายลักษณ์อักษร หมายถึงวรรณกรรมทุกชนิดที่มีการจารึกไว้เป็นหลักฐานด้วยอักษร เช่น ศิลาจารึก และวรรณกรรมที่ปรากฏทั้งลายเขียนในใบลานและลายพิมพ์ ในกระดาษต่าง ๆ สรุปได้ว่า วรรณกรรมไทยมีวิวัฒนาการมายาวนานนับแต่พ่อขุนรามคำแหงทรง

ประดิษฐ์ อักษรไทยจนถึงปัจจุบัน ลักษณะของวรรณกรรมไทยนั้นมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง ตั้งแต่ต้น และคลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและความเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งล้วนแต่ นำการศึกษา เป็น อย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่แพร่ขยายเข้ามาสู่สังคม ไทยอย่างรวดเร็ว วรรณกรรมไทยยิ่งแพร่หลายและความสนใจในวรรณกรรมมีมากขึ้น มี คำเรียกขาน เกี่ยวกับวรรณกรรมไทยมากมายหลายคำซึ่งแต่ละคำนั้นชี้ให้เห็นถึงสภาพความเป็นไป ของสังคมไทย ได้ตามสมควร

2.4 สัญลักษณ์ของวรรณกรรมไทย

สัญลักษณ์เป็นศัพท์ที่ไทยเรานิยามขึ้นใช้เพื่อให้มีความหมายตรงกันกับคำว่า Symbol ในภาษาอังกฤษ คำนี้ในภาษาอังกฤษมีความหมายว่า เครื่องหมายเล็ก ๆ ที่เป็นสัญลักษณ์บอกกล่าวไปถึง สิ่งหรือเรื่องที่กว้างขวาง เป็นต้นว่าธงชาติเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติ มงกุฎ คือ สัญลักษณ์แห่งราชาธิปไตย กองล้อพระธรรมจักร คือ สัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ส่วนสัญลักษณ์ในทางวรรณกรรม หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมักจะเป็นรูปธรรมที่เป็น เครื่อง แทนนามธรรม เช่น ดอกไม้แทนหญิงสาว น้ำค้างแทนความบริสุทธิ์ พระเพลิงใช้แทนความ ร้อนแรง หรืออาจใช้ตัวละครในนิยาย หรือบทละครเป็นตัวแทนนามธรรม เช่น ทศกัณฐ์เป็นตัวแทน ความ เลวร้ายของผู้มีอำนาจที่ไม่มีธรรมะ สีดาเป็นตัวแทนของหญิงที่ซื่อตรงต่อสามี เป็นต้น

สัญลักษณ์ที่ใช้ในบทกวีไทยทั่ว ๆ ไปใช้ซ้ำ ๆ กันอยู่เป็นเวลานาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนกลาง ภา กระทั่งทุกวันนี้ก็ไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ตัวอย่างมีดังนี้

แสงจันทร์ หมายถึง ความนวลเนียน เช่น เปรียบนวลจันทร์กับผิวน้ำของหญิงสาวและ มักใช้เวลาเดือนหงายเป็นเวลาที่เราความอาวรณ์ถึงคนรัก

ดอกบัว หมายถึง ความงามผ่องใส มักใช้เปรียบกับหญิงงาม เช่น “งามดั่งโกสุมประทุม มาลย์ บานอยู่ในท้องสระศรี” และใช้ดอกบัวเป็นเครื่องหมายถึงทรวงอกของผู้หญิงเช่น “บัวทิพย์ยัง อายกัน ถนอมขวัญยอมบังใบ บัวนางอายใคร ดั่งบ่มผิวด้วยริ้วทอง” เป็นต้น

แก้ว หมายถึง ความดี ความงาม ความวิเศษ เช่น “เทเวศรยืนผล็วมลโฉมงามประโลมโลก สุดทั้งสองศรี พิศโฉมพระราชบุตรี ดั่งท่อนแก้วมณีกล่อมเกล้า” เป็นต้น

ทอง หมายถึง ความเรื่อรอง ผุดผาด มีค่า เช่น “มีโอรสราชกุมาร ี้อระเด่นวิหยาสะก้า พระทนต์แดงดั่งแสงทับทิม เปรศพริ้มเพราพิศตร์คมขำ ผิพรรณผุดผาดเพียงทองคำ วิไลลักษณ์เลิศ อำไพ” เป็นต้น พระอินทร์ เป็นตัวแทนความเป็นธรรม ผู้ที่อยู่ในธรรม พระอินทร์จะคอยช่วยเหลือ หนุนบำรุง (ชวน เพชรแก้ว, 2524, หน้า 21)

ยักษ์หรืออสูร เป็นตัวแทนคนพาล

หงส์ หมายถึง คนที่มีสกุลสูง

กา หมายถึง คนที่มีสกุลต่ำ

สัญลักษณ์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สัญลักษณ์ตามแบบแผน (Traditional symbols) หมายถึง สัญลักษณ์ที่กวีส่วนใหญ่ ใช้แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะซ้ำ ๆ จนเป็นที่เข้าใจ ง่ายแก่การตีความหมาย เช่น พระ อาทิตยต์กเป็น สัญลักษณ์ของความตาย ความอับเฉาหรือการเสียชีวิตเสียงเกียรติยศ สิ่งใด เสือ เป็นสัญลักษณ์ของ

ความดูร้าย การเปื้อนเปื้อน อำนาจ และการประหัตประหาร นกป่า เป็น สัญลักษณ์ของเสรีภาพ นกในกรงเป็น สัญลักษณ์ของความไม่มีอิสระ ดอกลิลเป็นสัญลักษณ์ ของความบอบบาง ความบริสุทธิ์ใจ และดอกกุหลาบเป็นสัญลักษณ์ของความรักและความ สวยงาม เป็นต้น

2. สัญลักษณ์ส่วนตัว (Private symbols) หมายถึง สัญลักษณ์ซึ่งกวีคนใดคนหนึ่ง สมมติขึ้นแทนสิ่งที่ต้องการแสดง ใช้เป็นของส่วนตัวโดยเฉพาะ ไม่แพร่หลายเท่าสัญลักษณ์ตาม แบบแผน เพราะฉะนั้นบางครั้งจึงยากที่เข้าใจว่า ผู้แต่งต้องการใช้สัญลักษณ์เพื่อทดแทนสิ่งใด สัญลักษณ์ส่วนตัวเอกใช้ซ้ำ ๆ หรือมีผู้อื่นนำไปใช้ตามแบบอย่างจนเป็นที่เข้าใจกัน

สัญลักษณ์นั้นก็มักจะกลายมาเป็น สัญลักษณ์ตามแบบแผนสามารถตีความหมาย สัญลักษณ์ในภาษาไทยที่ควรทราบ มีรายละเอียด ดังนี้

(1) สัญลักษณ์เกี่ยวกับสี

สีขาว	หมายถึง	ความบริสุทธิ์, ความไร้เดียงสา
สีแดง	หมายถึง	ความเข้มแข็ง, เลือด สีแดง
สีชมพู	หมายถึง	ความรัก, ความสุข, ความสดชื่น
สีดำ	หมายถึง	ความเศร้า, ความตาย
สีเขียว	หมายถึง	ความอุดมสมบูรณ์

(2) สัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับต้นไม้ (ดอก, ใบ และผล)

ดาวเรือง	หมายถึง	ความเจริญรุ่งเรือง
หญ้าแพรก	หมายถึง	ความมั่งคั่งทางความรู้
ลิ้นทม	หมายถึง	ความทุกข์, ความตาย
บานไม่รู้โรย	หมายถึง	มั่นคง, ยั่งยืน, สบายไม่สร้าง
พุทธรักษา	หมายถึง	พระพุทธรูปคุ้มครอง
กุหลาบ	หมายถึง	ความรัก, ความสุขสดชื่น
มะลิ	หมายถึง	ความบริสุทธิ์
จำปา	หมายถึง	ไปแล้วไปลับ

(3) สัญลักษณ์เกี่ยวกับสัตว์

ผึ้ง, มด	หมายถึง	ความขยันขันแข็ง
เต่า	หมายถึง	ความขี้เกียจ, ความโง่
สุนัขจิ้งจอก	หมายถึง	ความเจ้าเล่ห์, ฉลาดแกมโกง
สิงโต, สิงห์	หมายถึง	ผู้มีอำนาจ หมายถึง มกุฎ ยาลัย
กา	หมายถึง	ความชั่วร้าย
นกขมิ้น	หมายถึง	การเร่ร่อนพเนจร

(4) สัญลักษณ์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ฝน	หมายถึง	ความสุขสดชื่น, ความชุ่มฉ่ำ,
สายรุ้ง	หมายถึง	ความเมตตากรุณา ความหวัง, ความงาม, ความ รุ่งโรจน์
หมอก	หมายถึง	ความเศร้า, อุปสรรค
เมฆ	หมายถึง	ความอ้างว้าง, ความว้าเหว่ หมายถึง
ทะเล	หมายถึง	อารมณ์ร้าย
พายุ	หมายถึง	ความโหดร้าย

(5) สัญลักษณ์ เกี่ยวกับแร่ธาตุ

เพชร	หมายถึง	หญิงสาวที่มีพร้อมทั้งรูปสมบัติและคุณสมบัติ
เงิน-ทอง	หมายถึง	ความมั่งคั่ง, ความร่ำรวย, ความร่ำรวย
เหล็ก	หมายถึง	ความเข้มแข็ง, ความมั่นคง
ทับทิม	หมายถึง	หญิงที่ดั่งงาม

(6) สัญลักษณ์ เกี่ยวกับสิ่งของ

ระฆัง	หมายถึง	ความมีเกียรติ
เตารีด	หมายถึง	การขูดรีด
ผ้าเช็ดหน้า	หมายถึง	ความเศร้า การกรีดร่ำไห้ ทำให้เงินปวด
มีด	หมายถึง	การกรีดร่ำไห้ทำให้เจ็บปวด
ร่ม	หมายถึง	ความร่มเย็น

(7) สัญลักษณ์เกี่ยวกับเวลา

รุ่งอรุณ	หมายถึง	การเริ่มต้น
กลางวัน	หมายถึง	ความแจ่มใส, ความรุ่งโรจน์
กลางคืน	หมายถึง	ความเศร้าหมอง
พลบค่ำ	หมายถึง	เริ่มเข้าสู่ภาวะแห่งความทุกข์

(8) สัญลักษณ์เกี่ยวกับส่วนประกอบของร่างกาย

แขนขา	หมายถึง	ผู้เป็นกำลังสำคัญ
หู, ตา	หมายถึง	ผู้ดูแลผลประโยชน์
หัว	หมายถึง	ความฉลาด
ท้อง	หมายถึง	ความหิว, การกินอยู่

(9) ลักษณะเกี่ยวกับตัวละครในวรรณคดี

เจ้าเงาะ	หมายถึง	คนรูปไม่งามแต่นำใจดี
นางสีดา	หมายถึง	ความงาม, ความจงรักภักดี
ทศกัณฐ์	หมายถึง	ความเลวร้าย
พระราม	หมายถึง	ตัวแทนแห่งความดี

สรุปวรรณกรรมกับคนไทย หรือความเป็นมาต่าง ๆ งานไทย วรรณกรรม นอ้วน แล้วเกิดขึ้น จากความคิดสร้างสรรค์ของคนไทย อยู่ร่วมกับธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางธรรมชาติและสังคมทั่วไป อนึ่ง สัญลักษณ์ที่คนไทยได้นำมาใช้ไว้ในวรรณกรรมนั้น หาก พิจารณาดี ๆ แล้วจะเห็นว่า ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธปรัชญาเป็นส่วนใหญ่ เช่น เปรียบชาววาบิสฐี เป็นต้น

2.5 วรรณกรรมไทยกับพุทธปรัชญาเถรวาท

วรรณกรรมของไทยที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นสามารถ จำแนกออกเป็น 4 ประเภทโดยย่อ ดังนี้

1. เนื้อเรื่องมาจากคัมภีร์ทางพุทธปรัชญาเถรวาทโดยตรง

เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องราวของบุคคลในศาสนา และศาสนานิทานหรือ เรื่องราวในชาติก่อนของพระพุทธเจ้า เนื้อหาที่มาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นมีอยู่มาก เช่น

1) พระไตรปิฎกสำนวนเทศนา ซึ่งรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไว้ทั้งหมด

2) คัมภีร์มิลินทปัญหา เป็นบทสนทนาระหว่างพระเจ้ามิลินท์กับพระนาคเสน เถระ เกี่ยวกับเรื่องราวที่เป็นปัญหาในพระพุทธศาสนา เช่นเรื่องวิญญูณ เป็นต้น

3) นิทานกถา เป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ตั้งแต่เริ่มบำเพ็ญบารมีจนถึงเสด็จ ดับขันธปรินิพพาน

4) ชินกาลมาลีปกรณ์เป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าครั้งยังทรงเป็นพระเจ้า จักรพรรดิ และแสดงความปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าองค์ ก่อน ๆ จนกระทั่งเสด็จปรินิพพาน

5) พระเจ้าสิบชาติหรือทศชาติ เป็นเรื่องของการบำเพ็ญบารมีชั้นสูงสุดของ พระพุทธเจ้ารวม 10 พระชาติก่อนที่จะประสูติเป็นพระพุทธเจ้า

6) ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก เป็นเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าบำเพ็ญทานบารมี ชาดก ตอนนี้เป็นตอนที่พุทธศาสนิกชนศรัทธาและนิยมมากที่สุด มีหลายสำนวน เช่น มหาชาติ กลอนเทศน์ กาพย์มหาชาติ มหาชาติคำหลวง ลิลิตมหาชาติ มหาชาติฉบับท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้นว่า มหาชาติไทยเหนือ มหาชาติคำเนียง (อีสาน) มหาชาติไทยใต้ เป็นต้น

2. ปัญญาสาตก เป็นประมุขนิทานเก่าแก่ บางเรื่องเป็นที่รู้จักกันดี และเป็นต้น กำเนิดของวรรณคดีไทยสำคัญ ๆ เช่น สรรพสิทธิชาดก รถมณฑลชาดก สุธนชาดก สมุทรโฆษชาดก ๆ สุบินชาดก และสุวรรณสังข์ชาดก เป็นต้น

2. เนื้อเรื่องซึ่งมีที่มาจากพุทธปรัชญาเถรวาท

โดยการนำเอาเนื้อความหรือเค้าโครงหรือแนวคิดของศาสนา หรือแปลจากหนังสือขอต่างประเทศแล้วจึงเรียบเรียงผูกเป็นเรื่องขึ้น เรื่องประเภทนี้ที่เด่น ๆ ได้แก่

1) ปฐมสมโพธิกถา เป็นพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าที่ภายหลังผู้แต่งขยายความ ให้พิสดารออกไปโดยแทรกแนวคิดและหลักธรรมทางศาสนาเข้าไปด้วย

2) ไตรภูมิพระร่วง เป็นเรื่องที่อาศัยต้นเค้าจากคัมภีร์ศาสนาถึง เนื้อหาเกี่ยวกับกำเนิดของสัตว์ ยักษ์ อสูร มนุษย์ เทวดา พรหม จักรวาล ภูมิศาสตร์ของโลก 30 คัมภีร์ มี และจักรวาล ตลอดจนการสิ้นโลกและจักรวาลนอกจากนี้ยังมีวรรณคดีที่มีเค้าโครงเดียวกันกับไตร ภูมิพระร่วงแต่แต่งในสมัยต่อ ๆ มา ได้แก่ ไตรภูมิกถา ไตรภูมิโลกวิจิตรและภูมิวิลาสินี

3) นันทโศภนพราหมณ์คำหลวง เป็นเรื่องแสดงพุทธานุภาพในการปราบ พญานาคชื่อนันทโศภนพราหมณ์สำเร็จ

4) พระมัลลย์คำหลวง เป็นเรื่องของพระอรหันต์ชื่อพระมัลลย์ ได้ลงไปโปรด สัตว์ในเมืองนรก ต่อจากนั้นไปสักการะพระธาตุจุฬามณี ได้พบพระศรีอารียะและได้มาบอกข่าว แก่ปวงชนให้เร่งทำบุญกุศล เป็นเรื่องที่มุ่งชักชวนประชาชนให้ประกอบบุญ ละเว้นบาป โดยใช้สวรรค์และการเกิดในโลกของพระศรีอารียะ ซึ่งเป็นสิ่งปรารถนาของมนุษย์เป็นเครื่องชักจูง

5) สามัคคีเภทคำฉันท์ เป็นเรื่องที่ชี้ให้เห็นว่า การแตกความสามัคคีนั่นนำความพินาศมาสู่หมู่คณะ โดยนำสาระมาจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา

3. วรรณกรรมที่เกี่ยวกับคำสอน

วรรณกรรมเกี่ยวกับคำสอนที่เขียนขึ้นเพื่อใช้สอนหรือให้บทเรียน ได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งจะส่งผลไปยังค่านิยมการประพฤติปฏิบัติและความเป็นอยู่ของ คนในสมัยโบราณ เนื้อหาของเรื่องจะสอนจริยธรรมและความประพฤติ ขนบธรรมเนียมประเพณี หลักการปกครอง และบางเรื่องสอนวิชาการและศาสตร์ต่าง ๆ เช่น

1) สุภาษิตพระร่วง สอนจริยธรรมและหลักการประพฤติปฏิบัติของคนเพื่อจะได้ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอนเกี่ยวกับจริยวัตรของกษัตริย์ในการ

2) โคลงทำวาทศรสอนพระราม ปกครองประเทศ

3) โคลงพาสสอนน้อง สอนหลักในการปฏิบัติตัวของข้าราชการกับเจ้านาย

4) โคลงราชสวัสดิ์ หลักปฏิบัติราชการแก่ผู้เป็นแผ่นดิน

5) สวัสดิรักษา กลอน เป็นวรรณคดี แนะนำควรปฏิบัติเพื่อสร้างส ให้แก่ตนเอง

6) เพลงยาวถวายโอวาท เป็นคำสอนของครู สอนลูกศิษย์ให้ประพฤติปฏิบัติตน เป็นคนดี จะเหมาะสม ส่วนวรรณกรรมศาสนที่ชาวบ้านเป็นผู้สร้างสรรค์ก็มีอยู่ไม่น้อย เช่น

7) สุภาษอนหญิง สอนว่าหญิงไทยควรปฏิบัติอย่างไร

4. วรรณกรรมเกี่ยวกับพิธีกรรม

ในการประกอบพิธีกรรมในสังคมไทยมักจะต้องมีมาประกอบพิธี ซึ่งอาจอยู่ในรูปของบทสวด เรียบเรียงอย่างไพเราะ ใช้ภาษาที่สร้างอารมณ์ให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญ ของพิธีโดยเหตุที่คนไทยประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ดังนั้น มีวรรณกรรมสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้ในต่าง ๆ เช่น การเทศน์มหาชาติ มีมหาชาติ กลอน

หรือมหาชาติ ต่างๆ ทวน ่องราวพระชาติ นยิ่งใหญ่ของพระพุทธ ตอนเป็นพระ ๆ นคร ในการบวชมี ร้างท่านนาย ในการสมโภช ฉลองช้างเผือกหรือช้างสำคัญที่ร้องมาได้ ก็จะมีวรรณกรรมประเภทดุขฎี สัณเฑาะว์กล่อมช้าง เช่น คำฉันท์สังเวชดุขฎีกล่อมช้าง กาพย์ขับไม้ กล่อมช้างพัง เป็นต้น

สรุป วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญานั้นมีอยู่มากมายหลายเรื่องด้วยกัน แต่ สามารถสรุปย่อเป็นหลักธรรม สอนได้ว่า ให้ทำคุณงามความดี สวรรค์เป็นของคนดี นรกมีไว้เพื่อคน ชั่วและประเทศชาติจะดำรงคงมั่นได้นั้นด้วยความสามัคคีของผู้คนในชาติเป็นสำคัญ เป็นต้น ซึ่ง วรรณกรรมทั้งหมดนั้นล้วนอยู่ในรูปของบันเทิงคดี สารคดี ปรัชญาธรรม ปาฐกฐาธรรม เป็นต้น

2.6 วรรณกรรมไทยที่สัมพันธ์กับศาสตร์อื่นๆ

1. วรรณกรรมการกับภาษาศาสตร์และนิรุกติศาสตร์

ภาษาในวรรณกรรมนั้น ในบางครั้งจะไม่ใช้ภาษาที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน แต่จะยก เพื่อให้เกิดความไพเราะเป็นศิลปะหรือเพื่อแสดงความคิดและอารมณ์ของคน จึงต้องสร้างสรรค์ วรรณกรรมด้วยภาษาที่มีลักษณะและคุณค่าทางสุนทรียะ ผู้อ่านจึงต้องใช้ความรู้ในทางอารมณ์และ วิจรรย์ญาณจึงจะเข้าใจวรรณกรรมได้ นอกจากนี้ยังจะต้องให้ความสนใจกับวรรณกรรมในต่าง ๆ ซึ่ง ใช้ภาษาแตกต่างกันออกไปจากที่เราใช้กันในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในวรรณกรรมเก่า ๆ มีภาษาที่ เก่าแก่มากที่จะแปลความหมาย ความรู้ทางนิรุกติศาสตร์จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งเพราะมีรากศัพท์เป็น วิทยาการที่ว่าด้วยการศึกษาถึงประวัติและ เมื่อไม่ทราบความหมายเราก็เป็นต้องอาศัยหลักเกณฑ์ทาง นิรุกติศาสตร์ เพื่อประกอบการสันนิษฐานว่า คำนั้นมีรากเหง้าเป็นอย่างไร มีรูปเดิมอย่างไร มี ความหมายเต็ม อย่งไร นักสังคมสมัยใหม่บางคนเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิวัฒนาการ ของภาษาจะเป็นต่อการศึกษาวรรณกรรมได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ความรู้ นิรุกติศาสตร์ เราจะ ไม่สามารถเข้าใจในวรรณกรรมประเภทนั้นทั้งหมด หรือวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ก่อน สมัยสมเด็จพระ นารายณ์มหาราชได้ เช่น “ลิลิตพระลอ” วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น “ลิลิต ตะเลงพ่าย” ก็ยาก พออยู่แล้ว ถ้าจะพิจารณาตัวอย่างจากวรรณกรรมตะวันตก ก็เห็นได้ว่า ความรู้ ทางนิรุกติศาสตร์ เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ทั้งนี้ เพราะนักประพันธ์ เช่น บิลตัน (Million) ชาวอังกฤษ มิได้ ใช้ภาษาตามยุคของ ตนเอง แต่คิดศัพท์สำนวนต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ เป็นต้น

กระแสร มาลาภรณ์ และชุตา จิตพิทักษ์ (2528, หน้า 194) กล่าวว่า การศึกษาภาษาใน ส่วนที่เรียกว่าวรรณกรรมที่นิยมกันมากที่สุดทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ เขาในฐานะที่เป็นเครื่องแสดง ความคิดและอารมณ์ ศึกษาว่าภาษามีความสัมพันธ์หรือเข้ากับเนื้อได้ดีหรือไม่เพียงใด เป็นการศึกษา ภาษาในแง่ของวรรณกรรม การพิจารณาภาษานอกเหนือไปจากความไพเราะและความงาม คือ อาจ นำมาคิดว่า ภาษาในวรรณกรรมนั้น เป็นเสียงสะท้อนของผู้ประพันธ์ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง บางครั้งการศึกษาวรรณกรรมหลายเรื่องโดยนักประพันธ์ คนเดียวกัน ช่วยชี้ให้เห็นถึงความแตกต่าง และวิวัฒนาการ งานประพันธ์ กวีผู้นั้นได้เป็นอย่างดี และทำให้ทราบว่าเรื่องใด แต่งก่อนเรื่องใดแห่ง หลังได้ด้วย

2. วรรณกรรมกับสังคมและวัฒนธรรม

วรรณกรรมอ่อนสะท้อนให้เห็นภาพ สังคม เพราะว่าสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการ และ ความรู้สึกของนักปราชญ์ วรรณกรรมและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกัน ความคิดเห็นของกวีอาจ เป็น

ตัวแทนความ คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือของสังคมทั้งหมด ว่าเป็นความคิดที่คล้อยตาม หรือรักษา ความคิดของสังคม หรือเป็นความคิดที่คัดค้านสังคมของเขาเองก็ได้ ในลักษณะหลังนักกวี อาจ สร้างสรรค์ความคิดใหม่ขึ้นจากการคิดค้น และประสบการณ์ของเขาเองหรือได้รับกระแส ความคิด จาก ทนาวิวัฒนธรรม

เนื่องจากวรรณกรรมเป็นเครื่องสื่อสารความรู้ นัก ของมนุษย์อย่างหนึ่งโดยตั้งใจหรือ ไม่ก็ ตาม กวี ชมแสดงทัศนะของเขาผ่านวรรณกรรม การศึกษาวรรณกรรมตั้งแต่โบราณถึง ปัจจุบันย่อม เป็นทางหนึ่งที่จะศึกษาประวัติความคิด และพัฒนาการทางสังคมและวิวัฒนาการของ วัฒนธรรม การ การวรรณกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม ใน วรรณกรรมเฉพาะเรื่องของแต่ละคณะ ศึกษาจากวรรณกรรมหลายเรื่องเปรียบเทียบกัน ในแต่ละยุคก็ได้เช่น เปรียบเทียบวรรณกรรมในสมัย เดียวกันเพื่อหาลักษณะร่วม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะ เปรียบเทียบวรรณกรรมต่างสมัยเพื่อหา ความสัมพันธ์ระหว่างสมัยเปรียบเทียบงาน ในช่วงต่างๆ ของกวี หยกเขียนคนในหนึ่ง เพื่อพัฒนาการ ทางความคิดเฉพาะบุคคล บางครั้งเราอาจพบว่า นักเขียนบางคนมีความคิด สมัยเราอาจพิจารณาว่า มองปัญหาความหมายแตกต่างไปจากกวีสมัยก่อน หรือสมัยเดียวกันและเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ตัวอย่าง กวีและนักเขียนผู้มีความคิดก้าวหน้าในสมัยก่อน คือ สุนทรภู่ และจุลส์ แวน (Jules Verne) ชาว ฝรั่งเศส 1828 - 1505

ด้วยเหตุนี้ วรรณกรรมกับสังคมจึงเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก และต่างก็มีอิทธิพลต่อกัน ซึ่ง หากเราจะเขียนเป็นงานกราฟิกก็จะได้ลักษณะ ดังนี้

วรรณกรรม —————> สังคม (และวัฒนธรรม)

วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการระเบียบและปลูกฝังค่านิยมของสังคม (Socialization process) และมีอิทธิพลต่อระบบความคิด ความเชื่อและทัศนคติอย่างลึกซึ้ง อิทธิพลระยะยาวจะ อยู่ได้ติดสำนักโดยเจ้าตัวเองอาจไม่รู้สึกรู้ส แต่ไม่จำเป็นว่าอิทธิพลนั้นจะมีเท่า เทียมกันในทุกท่น ทุกวัย ในสังคมเองก็ยอมรับความจริงข้อนี้ เช่น การที่พ่อแม่ไม่ยอมให้ ลูกหลานอ่านหนังสือบางประเภท หรือไม่ยอมให้ชมภาพยนตร์บางประเภทก่อนวัย หรือถ้ามองว่า วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรม ในแต่ละสังคมก็ต้องยอมรับว่ามามีอิทธิพลต่อสังคม ไม่ว่าเราจะยอมรับข้อคิดที่ว่าคน เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม (Cultural product) อย่างเต็มที่หรือไม่ก็ตาม นักวิชาการ วรรณกรรมที่มี จุดสนใจในด้านการเมืองวรรณกรรมไปในเชิง "วรรณกรรม การเมือง" เพราะถือว่า "วรรณกรรมเป็น กระเจงเงาสะท้อนภาพของสังคม และภายใต้สถาบันของ สังคมนั้นจะมีการเมืองแฝงอยู่ทุกกรณี ไม่ว่า จะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ทางตรงนั้นได้แก่ หนังสือ หรือบทความที่แสดงทัศนะทางการเมือง โดยตรง และทางอ้อมได้แก่ข้อเขียนที่อาศัยบันเทิงคดีหรือ กวีนิพนธ์เป็นพาหะ เช่น เสรี วงษ์มณฑา ได้ เสนอไว้ในบทความชื่อ "การเมืองเรื่องสังคมให้ชม ในวรรณกรรม" โดยการกล่าวถึงวรรณกรรม ประเภทเรียงชั้น จำนวน 10 เรื่อง ในฐานะที่เป็น วรรณกรรม ข้อคิดทางการเมือง

3. วรรณกรรมกับจิตวิทยา

จิตวิทยาเป็นแขนงหนึ่งในประมวลคั่นคว่ำและผลการคั่นคว่ำเกี่ยวกับจิตใจมนุษย์ เป็น ศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ วรรณกรรม กล่าวถึง กรรมของท่น และเป็นศิลปะที่มุ่ง สร้างความ งามของด้วยตัวอักษรและโวหาร จิตวิทยาถือเป็นวิทยาศาสตร์ มุ่งคั่นคว่ำและทดลอง หาความจริงจาก จิตวิเคราะห์เพื่อผลสุดยอด คือ ความดีงามของจิตใจ เช่นเดียวกับตัวอย่างจากวรรณคดีไทยที่ว่า

“พระเพื่อนพระน้องถ้ำ

รุ่งเพียงพันปี”

(ลิลิตพระลอ)

ความงามแห่งอักษรที่กวาดขึ้น โดยกลั่นความรู้สึกทางใจของหนุ่มสาวที่รอคอยผู้รักด้วย ความกระวนกระวายใจ ออกมาให้อ่านทราบ ทั้ง ๆ ที่เวลาแห่งการรอคอยจริง ๆ นั้น เพียงชั่วคิน เดียว แต่ผู้คอยก็รู้สึกเนิ่นนานมาก ลักษณะเช่นนี้เป็นเรื่องธรรมดาทางจิต ซึ่งอาจอธิบายตามหลัก จิตวิทยาได้ว่า ถ้าคนเรามีความสุข เวลาผ่านไปรวดเร็วมาก แต่ถ้ามีความทุกข์เวลาผ่านไปช้า เหลือเกิน เข้าทำนอง “หนึ่งวันบนสวรรค์เท่ากับร้อยปีในนรก” หลักความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็น ภาววิสัยกับ อัตวิสัยนี้ โอนส์ไตน์ก็ได้เคยอธิบายไว้ในทำนองเดียวกัน เช่น เรื่องเกี่ยวกับเวลา เป็นต้น แนวความคิด ด้านอัตวิสัยเป็นเรื่องของจิตวิทยาทั้งสิ้น ปัจจุบันวิชาการด้านวรรณกรรมได้นำเอาหลักทฤษฎีด้านต่าง ๆ ทางจิตวิทยาเข้ามาศึกษา ๆ วิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครในวรรณคดีวรรณกรรมต่าง ๆ เนื้อ เรื่องวรรณกรรมดีเด่นหลายเรื่อง สะท้อนให้เห็นสภาวะความกดดันทางจิตวิทยา รวมไปถึงการที่ตัว ละครต่าง ๆ แสดงพฤติกรรม ออกมาเพราะอำนาจบังคับจากจิตใต้สำนึก

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับวิทยาการอื่น ๆ นั้น มิใช่อะไรอันเลย นอกจากเป็นการสอดแทรกอาศัยกันและกันในการเชื่อมโยงความคิด ความรู้ ความเกี่ยวพัน เช่น วรรณกรรมกับจิตวิทยา ก็เป็นการแสดงออกถึงเรื่องจิตใจของผู้คนในเนื้อเรื่องนั้น และเพื่อให้ผู้อ่าน ผู้ชมได้ขบคิดว่า พฤติกรรมแบบไหนที่ดี ที่สังคมยกย่อง พฤติกรรมแบบไหนที่สังคม ผู้คนรังเกียจ และ เมื่อเกิดพฤติกรรมที่ไม่ดีแล้ว จะแก้ไขอย่างไร แก้ด้วยวิธีอย่างไร เป็นต้น

2.7 สรุป

วรรณกรรมกับคนไทย หรือคนไทยกับวรรณกรรมนั้น เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก คนไทย เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมมาแต่เมื่อใดนั้น คงไม่มีใครบอกได้แน่นอนหากจะพิจารณาตามความเป็นมา เชิงประวัติศาสตร์ ว่าชาติไทยเป็นชาติที่ใหญ่และมีความเจริญมานาน นิทานกลอน บทร้อยแก้ว หรือ คำคล้องจอง เป็นรูปแบบของวรรณกรรม ที่พยายามสื่อถึงสถานการณ์ต่างๆ ทำให้เกิดความรู้สึกของผู้ที่ ได้สัมผัส แล้วนำไปเป็นคติสอนใจ โดยสรุปแล้วแนวคิดของวรรณกรรมสามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็น คือ 1) สร้างแรงจูงใจ 2) ภาพสะท้อนทางสังคม 3) คติธรรม

บทที่ 3

วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ในประเด็น ดังนี้

- 3.1 ประวัติพระอานนท์พุทธอนุชา
- 3.2 ประวัติและผลงานของอาจารย์วศิน อินทสระ
- 3.3 เนื้อหาโดยย่อวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ
- 3.4 สรุป

3.1 ประวัติพระอานนท์พุทธอนุชา

พระอานนท์เป็นเจ้าชายชาวสีกะเป็นพระโอรสของพระเจ้าสุกโกทนะ (หรือสุกโกทน ศากยะ) พระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะ ทำให้พระอานนท์มีศักดิ์เป็นลูกพี่น้องของเจ้าชายสิทธัตถะ และในคัมภีร์มฤตยวลีขีณยัตถะได้ระบุว่าได้ทรงประสูติวันเดียวกับเจ้าชายสิทธัตถะ ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในสหชาติ ทั้ง 7 (อง.เอก.20/12/14)

1) ออกผนวช

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จกลับไปโปรดพระพุทธรบิดา และพระญาติวงศ์ศากยะ ณ นครกบิลพัสดุ์ ในครั้งนั้นบรรดาศากยราชได้ทรงเลื่อมใสศรัทธา ต่างได้ถวายพระโอรสของตนให้ออกบวชตามเสด็จ ยังเหลือแต่ศากยกุมารบางพระองค์ อาทิ เจ้าชายอนุรุธะ เจ้าชายภัททิยะ เจ้าชายภคคุ เจ้าชายกิมพิละ เจ้าชายอานนท์ และเจ้าชายเทวทัต ยังมีได้ออกบวช

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่กรุงกบิลพัสดุ์พอสมควรแก่กาลแล้วก็เสด็จจาริกต่อไปยังที่อื่น ศากยกุมารทั้ง ๖ องค์ มีพระอานนท์ เป็นต้นรวมทั้งอุบาสิ ผู้เป็นภุชามาลา ได้ตามเสด็จพระพุทธรองค์ไปเพื่อขอบรรพชาอุปสมบท และได้เข้าเฝ้าพระพุทธรองค์ที่อนุปิยอัมพวัน เขตอนุปิยนคม แคว้นมัลละ ลำดับนั้น พระพุทธรองค์โปรดให้อุบาสิกผู้เป็นภุชามาลาบวชก่อน แล้วให้ ศากยกุมารเหล่านั้นผนวชต่อภายหลัง หลังบวชแล้วพระอานนท์ก็ได้บรรลุนิเสศในพรชาแรกนั้น

2) บรรลุนิเสศ

ในอนันตสูตร พระอานนท์กล่าวกับภิกษุทั้งหลายว่าท่านบรรลุนิสรณ เพราะได้ฟังธรรมจากท่านพระปุลณณมันตานีบุตร กล่าวสอนพระอานนท์ด้วยโอวาทอย่างนี้ว่า เพราะถ่อมมัน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน จึงมี ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถ่อมมันรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน จึงไม่มี ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ไม่เที่ยง อริยสาวก

ผู้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ รู้ซัดอย่างนี้ กิจอื่น เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้มีได้มี เมื่อบุคคลเข้าใจว่าชั้น 5 ไม่เที่ยงแล้วจึงจบกิจได้

3) เป็นพุทธอุปัฏฐาก

กุฎิของ พระอานนท์ ตั้งอยู่ใกล้พระมุลคันธกุฎี บริเวณเขาคิชฌกูฏ ณ เมืองราชคฤห์ ภายหลังการตรัสรู้ล่วงเลยประมาณ 20 พรรษา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังมิได้ทรงแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดเป็นพุทธอุปัฏฐากประจำ ส่งผลให้การอุปฐากพระองค์ไม่ต่อเนื่องและก่อให้เกิดความไม่สะดวก

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงมีพระดำรัสให้คณะสงฆ์พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุรูปหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว พระสงฆ์ทั้งหลาย นำโดย พระสารีบุตรมหาเถระ ได้กราบทูลอาสารับหน้าที่ แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธทั้งหมด รวมถึงพระเถระรูปอื่นที่เสนอตนเช่นเดียวกัน โดยมีเพียงพระอานนท์เท่านั้นที่มีได้กราบทูลขอรับตำแหน่งดังกล่าวต่อมา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ไม่มีผู้ใดสามารถกระตุ้นให้พระอานนท์เกิดความอุตสาหะได้ แต่เมื่อท่านทราบแล้ว จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยตนเอง พระภิกษุทั้งหลายจึงเข้าใจว่าพระพุทธองค์ทรงประสงค์ให้พระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐาก และได้แนะนำให้ท่านกราบทูลขอรับหน้าที่ดังกล่าวต่อไป (ที.ม.อ.(ไทย)25/34/134)

4) พร 8 ประการ

ดังนั้น ท่านพระอานนท์จึงได้กราบทูลขอพร 8 ประการ หากพระองค์ทรงประทานพร 8 ประการนี้ ท่านจึงจะรับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก ท่านกราบทูลขอพรว่า

ถ้าจักไม่ประทานจีวรอันประณีตที่พระองค์ได้แล้วแก่ข้าพระองค์

ถ้าจักไม่ประทานบิณฑบาตอันประณีตที่พระองค์ได้แล้วแก่ข้าพระองค์

ถ้าจักไม่โปรดให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ประทับของพระองค์

ถ้าจักไม่ทรงพาข้าพระองค์ไปในที่ที่ทรงรับนิมนต์ไว้

ถ้าพระองค์จักไปสู่ที่นิมนต์ที่ข้าพระองค์รับไว้

ถ้าข้าพระองค์จะพาบริษัทซึ่งมาแต่ที่ไกลเพื่อเฝ้าพระองค์ได้ในขณะที่มาแล้ว

ถ้าความสงสัยของข้าพระองค์เกิดขึ้นเมื่อใด ขอให้ได้เข้าเฝ้าทูลถามเมื่อนั้น

ถ้าพระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาอันใดในที่ลับหลังข้าพระองค์จักเสด็จมาตรัสบอกพระ

ธรรมเทศนานั้นแก่ข้าพระองค์อีก

เมื่อข้าพระองค์ได้รับพร 8 ประการนี้ แหละจึงจักเป็นพุทธอุปัฏฐากของพระองค์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามถึงโทษและอานิสงส์ที่ทูลขอพร 8 ประการนี้ท่านได้กราบทูลว่า

ถ้าท่านไม่ทูลขอพรข้อ 1-4 ก็จักมีคนพูดได้ว่า ท่านรับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก เพื่อหวังลาภ

สักการะอย่างนั้น ๆ เพื่อป้องกันปรวาทะอย่างนั้น ท่านจึงได้ทูลขอพร 4 ข้อนี้

ถ้าท่านไม่ทูลขอพรข้อ 5-7 ก็จักมีคนพูดได้ว่า พระอานนท์บำรุงพระศาสดาไปทำไม เพราะกิจเท่านี้พระองค์ก็ยังไม่ทรงสงเคราะห์เสียแล้ว และ

หากท่านไม่ทูลขอพรข้อ 8 เมื่อมีคนมาถามท่านลับหลัง พระพุทธองค์ว่า คาลานี้ สูตรนี้ชาดกนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสที่ไหน? ถ้าท่านตอบเขาไม่ได้ เขาก็จะพูดได้ว่า พระอานนท์เฝ้าติดตามพระผู้มีพระภาคเหมือนเงาของพระองค์อยู่เป็นเวลานาน ทำไมเรื่องเท่านี้ยังไม่รู้? (วิ.ม. (ไทย) 5/5/78)

5) กิจในหน้าที่ของพุทธอุปัฏฐาก

ท่านพระอานนท์ได้รับตำแหน่ง ท่านก็ได้อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดี กิจที่ท่านทำเป็นประจำแก่พระพุทธเจ้า คือ

หน้าที่ประจำของพระอานนท์ คือ

ถวายน้ำ ๒ ชนิด คือทั้งน้ำเย็นและน้ำร้อน

ถวายไม้สีฟัน ๓ ขนาด (ขนาดเล็ก กลาง และใหญ่)

นวดพระหัตถ์และพระบาท

นวดพระปฤษฎางค์

ปิดกวาดพระคันธกุฎี และบริเวณพระคันธกุฎี

ในราตรีกาล ท่านกำหนดในใจว่า เวลานี้พระผู้มีพระภาคคงจะทรงต้องการสิ่งนั้น สิ่งนี้หรือรับสิ่งนั้นรับสิ่งนี้ แล้วท่านก็เข้าเฝ้าเป็นระยะ ๆ เมื่อเสร็จกิจแล้วจึงออกมาอยู่ยามหน้าพระคันธกุฎี กล่าวกันว่าท่านถือประทีปด้ามใหญ่เดินวนเวียน พระคันธกุฎี ของพระผู้มีพระภาคถึงคืนละ ๘ ครั้งอันว่าท่านอานนท์นี้ สามารถทำงานที่ได้มอบหมายดียิ่งนัก เมื่อได้รับมอบหมายสิ่งใดจากพระพุทธองค์แล้ว ท่านทำไม่เคยบกพร่อง เช่น ครั้งหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงศรัทธาปรารถนาจะถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นประจำและทูลอาราธนาพระพุทธองค์ให้เสด็จเข้าวังทุก ๆ วัน พระจอมมุนีทรงปฏิเสธอย่างละมุนละม่อมว่า

พระอานนท์ มีความเข้าใจในหลักการเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้า โดยตระหนักว่าพระพุทธองค์ควรทรงอนุเคราะห์ประชาชนโดยทั่วถึง มิจำกัดเฉพาะสถานที่นิมนต์แห่งใดแห่งหนึ่ง เนื่องจากมีผู้ประสงค์ทำบุญเป็นจำนวนมาก ความเข้าใจดังกล่าวสะท้อนถึงความสามารถในการรับรู้พระประสงค์ของพระศาสดาได้อย่างลึกซึ้ง จึงทำให้ท่านสามารถปฏิบัติหน้าที่อุปัฏฐากได้อย่างยาวนาน

ด้วยเหตุนี้ ในวาระที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์จึงได้มีพระดำรัสต่อพระอานนท์ ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของบทบาทและความใกล้ชิดระหว่างท่านกับพระพุทธองค์(<https://th.wikipedia.org> สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568)

"อานนท์ เธอได้อุปัฏฐากตลอดด้วยกายธรรม วชิรกรรม มโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา ซึ่งเป็นประโยชน์เกื้อกูล หากประมาณมิได้มาช้านานแล้ว เธอได้ทำบุญไว้มากแล้วอานนท์ เธอจงประกอบความเพียรเถิด จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ โดยฉับพลันพระอานนท์ เป็นผู้ที่มีปัญญาและความรอบรู้

ในกาลเทศะ สามารถพิจารณาได้อย่างเหมาะสมว่าเวลาใดควรให้บุคคลแต่ละกลุ่มเข้าเฝ้าพระตถาคต โดยจำแนกตามประเภทของบุคคล เช่น ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ตลอดจนพระมหากษัตริย์ ข้าราชการ และบุคคลนอกพระพุทธศาสนา อันสะท้อนถึงความสามารถในการจัดลำดับและบริหาร เวลาได้อย่างเหมาะสมในบริบททางพระพุทธศาสนา” (วิ.จุ. (ไทย) 7/7/67)

6) พระอานนทผู้เป็นเอตทัคคะผู้เลิศกว่าภิกษุรูปอื่น

พระอานนทที่ได้รับการสรรเสริญจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะ (เลิศ)

5 ประการคือ

1. มีสติ รอบคอบ
2. มีคติ คือความทรงจำแม่นยำ
3. มีความเพียรดี
4. เป็นพหูสูตร
5. เป็นยอดของภิกษุผู้ปฏิบัติพระพุทธรูปเจ้า (ส.ช. (ไทย) 17/19/25)

พระอานนทเถระ ได้ปฏิบัติพระพุทธรูปอย่างใกล้ชิด มิได้ประมาทพลาดพลั้ง ได้ฟังพระธรรมเทศนาทั้งที่ทรงแสดงแก่ตนและผู้อื่น ทั้งที่แสดงต่อหน้าและลับหลัง อีกทั้งท่านเป็นผู้ มีสติปัญญา ทรงจำไว้ได้มาก จึงเป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรม พระบรมศาสดาทรงยกย่องท่านในตำแหน่ง เอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งปวง ถึง ๕ ประการ คือ เป็นพหูสูตร เป็นผู้มีความเพียร เป็นผู้มีความรอบคอบ เป็นผู้มีความจำแม่นยำ และเป็นผู้มีความรู้มาก โดยนับว่าเป็นคุณูปการต่อพระพุทธศาสนา กล่าวคือภายหลังพุทธปรินิพพานแล้ว ได้มีภิกษุบางกลุ่มกล่าวหาว่าคำสอนของพระพุทธเจ้า ทำให้พระมหากัสสปเถระเกิดความสับสนภายในจิตใจ ว่าในอนาคตข้างหน้ากลุ่มอสังขีเหล่านี้จะมีความกำเริบ ไม่ยำเกรงในพระธรรมคำสอนและเหยียบย่ำพระศาสนาในภายภาคหน้า จึงจำเป็นต้องมีการมาสังคายนาพระไตรปิฎกโดยแบ่งหมวดหมู่ของหลักธรรมให้ครอบคลุมในการนำไปปฏิบัติ จึงได้บอกเล่าและแจ้งข่าวให้แก่เหล่าพระภิกษุสงฆ์ให้ร่วมกันประชุม ณ กรุงราชคฤห์ เพื่อทำการสังคายนาพระธรรมวินัยตลอดภายในการเข้าพรรษา (<https://th.wikipedia.org> สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2568)

การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งนั้น ยังได้มีพระมหาเถระ 3 รูป ที่ได้มีความสำคัญและเป็นผู้นำพาให้การทำสังคายนาสำเร็จ กล่าวคือ พระอานนทเถระ ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยได้เป็นผู้ขอประทานพรทั้ง 8 ข้อจากพระพุทธเจ้า จึงทำให้ท่านได้เป็นผู้ที่ทรงจำพระพุทธรวณะไว้ได้มากกว่าผู้อื่น พระอานนทจึงได้รับหน้าที่ในการตอบคำถามเกี่ยวกับพระธรรม ดังบทสวดคาถาต่าง ๆ มักขึ้นต้นด้วย “เอวัมเม สุตัง เอกัง สมะยัง ภะคะวา.....” อันหมายถึง “ข้าพเจ้า (คือพระอานนทเถระ) ได้สดับมาแล้วอย่างนี้ สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า”

พระอุบาลี อดีตเป็นข้าราชการสำนักฝ่ายภูษามาลาแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ และได้ออกบวชพร้อม ศากยกุมาร ท่านมีความเชี่ยวชาญในการทรงจำพระวินัยอย่างแม่นยำ ได้รับการยกย่องจาก พระพุทธเจ้า และเป็นที่พึ่งทางการศึกษาพระวินัยของภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ในการสังคายนาพระ ธรรมวินัย ท่านจึงได้รับหน้าที่เป็นผู้วิสาขนาเกี่ยวกับพระวินัย

ขณะเดียวกัน พระมหากัสสปเถระ ผู้ได้รับการยกย่องว่าเลิศทางธุดงค์วัตร และเป็นผู้นำใน การจัดการสังคายนาครั้งนี้ ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ตั้งคำถาม โดยสอบถามพระธรรมจากพระอานนท์ และ พระวินัยจากพระอุบาลี อันเป็นกระบวนการสำคัญในการรวบรวมและจัดระเบียบคำสอนใน พระพุทธศาสนา

ท่านพระพุทธโฆษาจารย์ได้เล่าไว้ว่า ท่านพระอานนท์มีปัญญา มีความจำดี ท่านได้ฟังครั้ง เดียว ไม่ต้องถามอีกก็สามารถจำได้เป็น 15,000 คาถา โดยไม่เลอะเลือน ไม่คลาดเคลื่อน เหมือน บุคคลเอาถั่ววัลย์มัดตอกไม้ถือไป เหมือนจารึกอักษรลงบนแผ่นศิลา เหมือนน้ำมันใสของราชสีห์ที่ บุคคลใส่ไว้ในหม้อทองคำ

ด้วยเหตุที่ท่านขยันเรียน และมีความจำดี ท่านจึงได้รับยกย่องว่าเป็นพหูสูตรและทรง ท่องจำพระพุทฺธพจน์ได้ถึง 84,000 พระธรรมชั้นร์ คือท่านเรียนจากพระพุทธองค์ 82,000 พระ ธรรมชั้นร์และเรียนจากเพื่อนสหธรรมิกอีก 2,000 พระธรรมชั้นร์

ท่านพระพุทธโฆษาจารย์ได้พรรณาคุณของท่านพระอานนท์ไว้อีกอย่างหนึ่งว่า พระ อานนท์ เป็นผู้มึลลักษณะน่าเลื่อมใส ทั้งด้านบุคลิกภาพและความเป็นพหูสูตร ส่งผลให้เป็นที่ศรัทธาของ พุทธบริษัททั้ง 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา พระพุทธเจ้าทรงยกย่องท่านว่าเป็นผู้มี “อภิญญาธรรม” คือคุณอันน่าอัศจรรย์ กล่าวคือ ผู้ที่เข้าเฝ้าเพียงได้พบเห็นก็เกิดความยินดี เมื่อได้ฟัง ธรรมก็ยังเลื่อมใส และแม้การแสดงธรรมสิ้นสุดลงแล้วยังไม่รู้สึกอึดในธรรม เปรียบได้กับพระเจ้า จักรพรรดิที่ผู้เข้าเฝ้าล้วนเกิดความพอใจทั้งเมื่อได้เห็นและได้ฟัง

นอกจากนี้ นอกเหนือจากหน้าที่อุปัฏฐากใกล้ชิดแล้ว พระอานนท์ยังปฏิบัติภารกิจสำคัญ อื่น ๆ ตามพระพุทธดำรัส เช่น การประกาศพระบัญชา การประสานข้อพิพาท การเรียกประชุมสงฆ์ และการแจ้งเหตุสำคัญแก่บุคคลหรือชุมชนต่าง ๆ อันสะท้อนถึงบทบาทสำคัญทั้งด้านการบริหาร การ สื่อสาร และการธำรงความเป็นระเบียบในพระพุทธศาสนา

งานมอบหมาย เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาและประสงค์จะ ถวายภัตตาหารเป็นประจำแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ แต่พระพุทธองค์มิได้ทรงรับนิตยภัต ณ สถานที่แห่งเดียว เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ทำบุญอย่างทั่วถึง พระองค์จึงทรง มอบหมายให้ พระอานนท์ เป็นผู้รับภัตตาหารแทน ซึ่งท่านได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ แม้ใน บางครั้งจะไม่ได้มีการจัดเตรียมภัตตาหารก็ตาม

นอกจากนี้ เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงประสงค์ให้พระมเหสี ได้แก่ พระนางมัลลิกาเทวี และ พระนางवासภัตติยา ได้ศึกษารธรรม พระพุทธองค์จึงทรงมอบหมายให้พระอานนท์ไปแสดงธรรม แทน ซึ่งท่านสามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยิ่งไปกว่านั้น ก่อนการปรินิพพาน พระพุทธองค์ยังทรงมอบหมายให้พระอานนท์ ดำเนินการลงพรหมทัณฑ์แก่ พระฉันทะ ภายหลังพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ซึ่งพระอานนท์ก็สามารถปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้สำเร็จ อันแสดงถึงความรับผิดชอบและความสามารถในการ ปฏิบัติภารกิจตามพระพุทธานุญาตอย่างครบถ้วน(<https://th.wikipedia.org> สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568)

7) ความภักดีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พุทธประวัติตอนโปรดช้างนาฬาคีรี

พระอานนท์ เป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างยิ่งยวด ถึงขั้นยอมสละชีวิตเพื่อปกป้องพระองค์ ดังปรากฏในเหตุการณ์ที่ พระเทวทัต วางแผนปลงพระชนม์ โดยปล่อยช้าง นาฬาคีรี เข้าทำร้ายขณะพระพุทธองค์เสด็จออกบิณฑบาต

ในสถานการณ์ดังกล่าว พระอานนท์ได้ก้าวออกไปยืนเบื้องหน้าพระพุทธเจ้าเพื่อป้องกันอันตราย แม้พระพุทธองค์จะมีพระดำรัสให้หลีกเลี่ยง แต่ท่านยังคงแสดงเจตจำนงที่จะเสียสละตนเพื่อรักษาพระศาสดา อย่างไรก็ตาม พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าพระองค์ไม่อาจถูกปลงพระชนม์ได้

ท้ายที่สุด พระพุทธองค์ทรงแผ่เมตตาจิตไปยังช้างนาฬาคีรี จนทำให้ช้างสงบลงและยุติการทำร้าย เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความจงรักภักดี ความเสียสละของพระอานนท์ และพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าในการระงับความรุนแรงด้วยเมตตาธรรมช้างนาฬาคีรีน้ำตาไหลพราก น้อมรับฟังพระพุทธานุญาตด้วยอาการดุขุฎี (ในคัมภีร์อนาคตนวศกกล่าวว่า ในอนาคตกาลนับจากพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้าไป จะมีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้อีกหลายพระองค์ และช้างนาฬาคีรี จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าพระตีสสพุทธเจ้า)(ม.ม.อ. (ไทย) 25/35/98)

8) ออกแบบจีวร

สำหรับในพุทธศาสนาเอง พระพุทธองค์ทรงโปรดให้พระอานนท์ พุทธอุปัฏฐาก ออกแบบเครื่องนุ่งห่มสำหรับพระภิกษุ โดยที่มาของการออกแบบนั้นมาจากการที่พระองค์เสด็จไปยัง ทักขิณาคีรีชนบท สมัยนั้นมีท้องนาของชาวบ้านปรากฏอยู่ พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นนาที่ ชาวบ้านพูนดินขึ้นทำเป็นคันนาตัดกันไปมาเป็นช่องสี่เหลี่ยม จึงทรงแนะนำพระอานนท์ให้ลอง ออกแบบผ้าสำหรับให้พระภิกษุสงฆ์สาวกใช้นุ่งห่มโดยอาศัยรูปแบบคันนาในครั้งนั้น ซึ่งเป็นเกียรติคุณ อีกอย่างหนึ่งที่ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ คือ มีฝีมือทางช่าง

ฝ่ายพระอานนท์เมื่อได้รับพุทธบัญชา ก็เริ่มตัดเย็บผ้าโดยอาศัยคันนานั้นเองมาเป็น ต้นแบบ ใช้ผ้าหลายชิ้นมาตัดเย็บรวมกันให้เป็นผ้าผืนที่มีขนาดเหมาะสมพอที่จะนุ่งห่ม เมื่อทำสำเร็จ

ผ้าที่ได้จึงปรากฏเป็นร่องรอยการตัดเย็บที่มีรูปแบบคล้ายคันนา ซึ่งก็คือ ผ้าไตรจีวร ที่เรารู้จักกันดีนั่นเอง ครั้นนั้นพระศาสดาทรงพอพระทัยและตรัสสรรเสริญถึงความฉลาดของพระอานนท์ซึ่งสามารถเข้าใจคำแนะนำแม้โดยย่อที่พระพุทธองค์ตรัส

ผ้าไตรจีวรถูกทำให้เศร้าหมองและเสื่อมค่าลงด้วยการนำผ้าหลายชิ้นมาตัดเย็บ อันเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะทำให้ผ้านั้นไม่เป็นที่ต้องการของเหล่าโจรผู้ร้าย ซึ่งการใช้ผ้าที่มีราคาไม่มากเช่นนั้นย่อมทำให้พระภิกษุสงฆ์ปลอดภัยจากการชิงทรัพย์ และแสดงออกถึงความ เป็นอยู่อย่างสมณะของเหล่าสมณะ ผู้ซึ่งมุ่งแสวงหาความพ้นทุกข์เป็นหลัก

ท่านทูลรับว่า เย็บได้ และต่อมาท่านเย็บจีวรให้พระหลายรูปแล้วนำไปถวายให้ ทอดพระเนตร พระพุทธองค์ทอดพระเนตรแล้วตรัสชมเชยในท่ามกลางสงฆ์ว่า

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นคนฉลาด เป็นเจ้าปัญญา ชาบซึ่งถึงเนื้อความแห่งถ้อยคำ ที่เรากล่าวโดยย่อให้พิสดารได้ ทำผ้ากุสลิได้ ทำผ้าอัฏฐมกุสิ ผ้ามณฑล ผ้าอัฏฐมณฑล ผ้าวิวิฎฐะ ผ้าอนุวิวิฎฐะ ผ้าคิเวยยะ ผ้าซังเขยยะ และผ้าพาหันทะก็ได้"

9) ความประหยัด

พระอานนท์ เป็นผู้มีความรอบคอบและรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ดังปรากฏในกรณีที่ พระมเหสีของ พระเจ้าอุเทน ถวายผ้าจีวรจำนวนมากแก่ท่าน เมื่อพระเจ้าอุเทนทรงซักถามถึงการ ใช้ประโยชน์ พระอานนท์ได้อธิบายถึงกระบวนการนำจีวรใหม่ไปแจกจ่ายแก่พระภิกษุ และนำจีวรเก่ามา ใช้ต่ออย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่ทำเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ จนถึงนำไปใช้ในงานก่อสร้าง

การดำเนินการดังกล่าวสะท้อนถึงหลักการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์ สูงสุด อันเป็นเหตุให้พระเจ้าอุเทนเกิดความเลื่อมใส และถวายจีวรเพิ่มเติมอีกเป็นจำนวนมาก เมื่อได้ โอกาสจึงมีคำถามว่าเอาจีวรไปทำอะไร

อุเทน: “พระคุณเจ้า ทราบว่าพระมเหสีถวายจีวรพระคุณเจ้า 500 ผืน พระคุณเจ้ารับไว้ ทั้งหมดหรือ”

อานนท์: “ขอถวายพระพร อาตมาภาพรับไว้ทั้งหมด”

อุเทน: “พระคุณเจ้ารับไว้ทำไมมากมายนัก”

อานนท์: “เพื่อแบ่งถวายแก่พระภิกษุผู้มีจีวรเก่าคร่ำคร่า”

อุเทน: “จะเอาจีวรเก่าคร่ำคร่าไปทำอะไร”

อานนท์: “เอาไปทำผ้าปูที่นอน”

อุเทน: “จะเอาผ้าปูที่นอนเก่าไปทำอะไร”

อานนท์: “เอาไปทำผ้าปูพื้น”

อุเทน: “จะเอาผ้าปูพื้นเก่าไปทำอะไร”

อานนท์: “เอาไปทำผ้าเช็ดเท้า”

อุเทน: “จะเอาผ้าเช็ดเท้าเก่าไปทำอะไร”

อานนท์: “เอาไปโขลกขายกับโคลนแล้วฉาบทาฝา”

พระเจ้าอุเทนทรงเลื่อมใสว่าพระสมณบุตรเป็นผู้ประหยัด จึงถวายผ้าจีวรอีก 500 ผืนแด่พระอานนท์

10) กำเนิดภิกษุณี

ภายหลังจากที่สมเด็จพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้เป็นพระพุทธรูปบิดาได้สิ้นพระชนม์แล้ว ผู้หญิงที่บวชเป็นภิกษุณีสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา คือ พระนางมหาปชาบดี ผู้เป็นพระน้านางของพระพุทธเจ้า โดยพระนางได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดพระประยูรญาติที่โกศกเสรำ หลังการถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าสุทโธทนะ พระบิดา

พระนางมหาปชาบดีได้ทูลขอบวชจากพระพุทธเจ้าถึง 3 ครั้ง แต่พระพุทธองค์ได้ตรัสห้ามทั้ง 3 ครั้ง เมื่อพระอานนท์ได้ทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สตรีสามารถออกบวชในพระพุทธศาสนาได้อย่างบุรุษ ก็ถูกพระองค์ก็ทรงตรัสห้ามถึง 3 ครั้งเช่นกัน

จนเมื่อพระอานนท์ทูลถามว่า “หากสตรีออกบวชแล้วสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้หรือไม่” พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “สามารถบรรลุได้” พระอานนท์จึงทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สตรี โดยเฉพาะพระนางมหาปชาบดีได้ออกบวชในพระพุทธศาสนาได้อย่างบุรุษ พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาต แต่ทรงมีเงื่อนไขว่าพระนางมหาปชาบดีจะต้องถือปฏิบัติ “ครุธรรม 8 ประการ” ตลอดพระชนม์ชีพ ซึ่งพระนางทรงเต็มพระทัยรับเงื่อนไขนั้น พระนางมหาปชาบดีจึงได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีองค์แรกในพระพุทธศาสนา

11) บรรลุอรหัตผล

ในกาลที่พระพุทธเจ้าใกล้จะปรินิพพาน พระอานนท์เกรงมีความน้อยเนื้อต่ำใจที่ตนยังเป็นพระโสดาบันอยู่ เกรงจะบรรลุอรหัตต์ไม่ทันพระบรมศาสดาที่กำลังจะเสด็จเข้าสู่พระปรินิพพานในอีกไม่ช้า จึงหลีกออกไปยืนร้องไห้แต่เพียงผู้เดียวข้างนอก พระพุทธองค์รับสั่งให้ภิกษุไปเรียกเธอมาแล้วตรัสเตือนให้เธอคลายทุกข์โศกเศร้าพร้อมทั้งตรัสพยากรณ์ว่า....

“อานนท์ เธอจะได้บรรลุเป็นพระอรหัตต์ ในวันทำปฐมสังคายนา”

หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้สามเดือนพระมหากัสสปเถระได้นัดประชุมพระอรหัตต์ชีนาสพ จำนวน 500 องค์ เพื่อทำปฐมสังคายนา โดยมอบให้พระอานนท์รับหน้าที่วิสัชนาพระสูตรและพระอภิธรรม แต่เนื่องจากพระอานนท์ยังเป็นพระโสดาบันอยู่ ในขณะที่องค์คณะปฐมสังคายนาเป็นการรวมพระอรหัตตสาวกทั้งหมด เว้นแต่พระอานนท์ ท่านจึงได้เร่งเพียรธรรม โดยหวังว่าจะบรรลุธรรมก่อนที่จะมีการสังคายนาขึ้น นับว่าเป็นการบรรลุในระหว่างอิริยาบถทั้ง 4 คือ ไม่ได้อยู่ในอิริยาบถอย่างใดอย่างหนึ่งทั้ง 4 อย่าง คือ อิริยาบถยืน เดิน นั่ง หรือนอน เป็นการบรรลุเป็นพระอรหัตต์ที่แปลกกว่าพระเถระรูปอื่น ๆ

12) ความอ่อนน้อม

ก่อนการสังคายนาพระธรรมวินัย พระมหากัสสปเถระ ได้ตั้งประเด็นสอบถามและดำหนิการกระทำบางประการของ พระอานนท์ เช่น การปฏิบัติต่อจีวรของพระพุทธเจ้า การมิได้กราบทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์ทรงดำรงพระชนม์ต่อไป การสนับสนุนการบวชของสตรี การไม่สอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับสิกขาบทเล็กน้อย และการจัดลำดับให้สตรีเข้าถวายบังคมพระพุทธสรีระก่อนภายหลังปริณิพพาน

แม้พระอานนท์จะได้ชี้แจงเหตุผลต่อที่ประชุมสงฆ์ในแต่ละประเด็น แต่เมื่อสงฆ์มีมติว่าเข้าขำยาอาบัติ ท่านก็ยอมรับตามติดังกล่าว อันสะท้อนถึงความเคารพต่อมติสงฆ์และหลักพระวินัยเป็นสำคัญนอกจากนี้ยังเป็นการเสริมเกียรติคุณของพระอานนท์เถระ ให้เป็นตัวอย่างของผู้ว่าง่าย เคารพยำเกรงผู้ใหญ่ เป็นปฏิปทาที่ใครๆ พากันอ้างถึงด้วยความนิยมชมชอบในการต่อมา

13) นิพพาน

ภายหลังการเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า พระอานนท์ ได้ทำหน้าที่จาริกเผยแผ่พระธรรมคำสอนแก่เวไนยสัตว์อย่างต่อเนื่อง อันเป็นการสืบทอดพระศาสนาแทนองค์พระศาสดาตลอดช่วงบั้นปลายชีวิตของท่าน เมื่อมีอายุยืนยาวถึงประมาณ 120 ปี (พ.ศ. 40) ท่านได้พิจารณาเห็นว่าอายุสังขารของตนเหลืออีกเพียง 7 วัน จึงได้เตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าสู่ปรินิพพาน

ในการพิจารณาสถานที่ปรินิพพาน ท่านได้เลือกบริเวณแม่น้ำโรหิณี ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างเมืองกบิลพัสดุ์และเมืองเทวทหะ อันเป็นถิ่นฐานของพระประยูรญาติทั้งสองฝ่าย เพื่อหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งในการแบ่งสรรพระอัฐิธาตุภายหลัง จากนั้นท่านได้กล่าวลาภิกษุสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย พร้อมทั้งแสดงธรรมเป็นครั้งสุดท้ายภายในระยะเวลา 7 วันดังกล่าว

เมื่อถึงวาระสุดท้าย ท่านได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ โดยอริชฌานให้ร่างกายแบ่งออกเป็นสองส่วน เพื่อให้ตกอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำตามที่ตั้งใจไว้ ต่อมาได้เจริญเตโชกสิณ ทำให้เกิดเปลวเพลิงเผาผลาญสรีระจนหมดสิ้น เหลือเพียงพระอัฐิธาตุสีขาวบริสุทธิ์ ซึ่งต่อมาได้แยกออกเป็นสองส่วนตามกำลังอริชฌานของท่าน

ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าว พระประยูรญาติและประชาชนที่มาชุมนุม ณ สถานที่นั้น ได้ร่วมกันอัญเชิญพระอัฐิธาตุไปบรรจุในพระเจดีย์ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำโรหิณี อันสะท้อนถึงการจัดการอย่างรอบคอบและเปี่ยมด้วยปัญญาของพระอานนท์ แม้ในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ทั้งยังแสดงถึงบทบาทสำคัญของท่านในการธำรงความสามัคคีและความเรียบร้อยในหมู่ชนผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

3.2 ประวัติและผลงานของอาจารย์วศิน อินทสระ

วศิน อินทสระ (17 กันยายน พ.ศ. 2477) ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. 2566 เป็นนักเขียนนวนิยายอิงธรรมะ คอลัมนิสต์และนักปาฐกถาธรรมในวงการศาสนาพุทธไทย

1) ประวัติ

วศิน อินทสระ เกิดเมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2477 ที่หมู่บ้านท่าศาลา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ 13 ปี ที่วัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เมื่อพ.ศ. 2490 และอุปสมบทเป็นภิกษุเมื่อ พ.ศ. 2497 จนกระทั่งลาสิกขา เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2507 รวมเวลา 10 ปี

2) การศึกษา

เตรียมประถม โรงเรียนประชาบาลบ่อทราย

ประถม โรงเรียนประชาบาลวัดชะแล้

นักธรรมตรี วัดบุปผาราม

นักธรรมโท วัดบุปผาราม

นักธรรมชั้นเอก วัดบุปผาราม

เปรียญธรรม 7 ประโยค วัดบุปผาราม

ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงฆ์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย)

ปริญญาโท มหาวิทยาลัยพายัพ

ปีพ.ศ. 2545 ได้รับปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พุทธศาสตร์) จากสภา

การศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

3) หน้าที่การงาน

อาจารย์/หัวหน้าภาควิชาปรัชญาและศาสนาและปรัชญา สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

อาจารย์โรงเรียนราชินี (ปากคลองตลาด)

อาจารย์ฝ่ายปกครอง โรงเรียนพณิชยการสีลม

อาจารย์ โรงเรียนเตรียมทหาร

หัวหน้ากองบังคับการ โรงเรียนเตรียมทหาร

บรรณารักษ์ห้องปรัชญาและศาสนา หอสมุดแห่งชาติ

อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์พิเศษ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ที่ปรึกษาทางวิชาการประจำ มูลนิธิแผ่นดินธรรม ในพระสังฆราชูปถัมภ์
บรรณาธิการนิตยสารศุภมิตร

4) ผลงานทางวิชาการ

อาจารย์วศิน อินทสระผลิตหนังสือธรรมะ ออกวางขายตามท้องตลาดเป็นจำนวนมาก

อาทิ

พระอานนท์ พุทธอนุชา

พระพุทธรศาสนาเถรวาท (สองเล่ม)

ทางแห่งความดี

พระพุทธรโอราทก่อนปรินิพพาน

ความทุกข์และการดับทุกข์

สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค

อริยสัจ 4 (ความจริงของชีวิตที่ทุกคนควรรู้และเข้าใจ)

พุทธวิธีในการสอน (ตีพิมพ์ในปี 2524)

5) รางวัลเกียรติคุณ

พ.ศ. 2525 รางวัลเสมาธรรมจักร ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สาขา
วรรณกรรม ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ประเภท ข. (ร้อยแก้ว) หนังสือและคำประพันธ์
พระราชทาน จากศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2535 ประกาศเกียรติคุณรางวัลชมเชย จากบทความเรื่อง หลักกรรมและการ
พึ่งตนเอง ประเภทงานสร้างสรรค์ด้านศาสนา จากกระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2552 โล่ประกาศเกียรติคุณ รางวัลผู้มีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนา ระดับกาญจนา
เกียรติคุณ จากคณะกรรมการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร

พ.ศ. 2553 ประกาศเกียรติคุณเชิดชูเกียรติ ในฐานะปูชนียบุคคล ด้านภาษาไทย เนื่องใน
วันภาษาไทยแห่งชาติ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

2557 รางวัลนราธิป ในฐานะนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ กวี นักแปล และหรือบรรณาธิการ
อาวุโส ผู้สร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าแก่วงวรรณกรรมไทย มาเป็นเวลานาน ต่อเนื่อง และได้รับความ
นิยมอย่างกว้างขวาง สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย

2558 รางวัลมูลนิธิจำนงค์ ทองประเสริฐ ในฐานะผู้มีผลงานดีเด่นในสาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ด้านวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา จากมูลนิธิจำนงค์ ทองประเสริฐ

2559 โล่ประกาศเกียรติคุณ ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาสังคม ในโอกาสครบ 1
ทศวรรษ การก่อตั้งสถานีวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม เอฟ.เอ็ม 97.75 เมกเฮิร์ตซ์ จาก
คณะกรรมการจัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในกำกับของมหาเถรสมาคม

2565 โล่ประกาศเกียรติคุณ ผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาดีเด่น ในโอกาสครบรอบ 72 ปี ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ จากยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

3.3 เนื้อหาโดยย่อวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ

1) ในที่ประชุมสงฆ์ ณ เขตวันมหาวิหาร

เนื้อหาเป็นการแสวงหาภิกษุผู้ที่จะเป็นพุทธอุปฐากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดระยะที่ผ่านมา พระองค์ก็มีภิกษุหลายรูปที่คอยดูแลปรนนิบัติรับใช้ แต่มีลักษณะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน ไม่แน่นอน พระพุทธองค์จึงได้มีการประชุมสงฆ์แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ท่านใดมีความประสงค์ที่จะเป็นพุทธอุปฐาก มีภิกษุหลายรูปที่แสดงเจตนา เช่นพระสารีบุตร เป็นต้น แต่พระองค์ก็ทรงตรัสห้ามพร้อมทั้งอธิบายเหตุผล สุดท้ายก็เป็นพระอานนท์ เหตุที่มีการประชุมสงฆ์ก็เพราะป้องกันคำครหาในทางจากคณะสงฆ์และในขณะเดียวกันก็ให้สงฆ์รับทราบตามพระประสงค์นั่นเอง หลังจากพระอานนท์ได้รับเลือกให้เป็นพุทธอุปฐากแล้วท่านก็ได้ขอพร 10 ประการ ซึ่งพร 10 ประการนี้ก็เป็นเกะปองกันให้ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ (วศิน อินทสระ, 2540, หน้า 1)

2. ณ สันฐาคารแห่งนครกบิลพัสดุ์

เนื้อหาเป็นการเสด็จไปโปรดพุทธบิดากรุงกบิลพัสดุ์ กับเหล่าสาวกทั้งหลาย โดยการทูลเสด็จของพระเจ้าสุทโธทนะ ซึ่งพระเจ้าสุทโธทนะทรงส่งทูตมาเชิญพระผู้มีพระภาค เพื่อเสด็จกลับพระนคร แต่ปรากฏว่าทูต 9 คณะแรกไปถึงแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาเลื่อมใสศรัทธาขอบรรพชาอุปสมบท และได้ทูลเสด็จพระพุทธองค์ ต่อมาถึงทูตคณะที่ 10 ซึ่งมีกาฬทายีมหาอำมาตย์เป็นหัวหน้าไปถึงวัดเวฬุวัน ขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระผู้มีพระภาคแล้วจึงทูลอาราธนาพระองค์ตามพระดำรัสของพระพุทธบิดา พระผู้มีพระภาคมีพระอรหันตญาณสพจำนวนประมาณสองหมื่นเป็นบริวารเสด็จจากกรุงราชคฤห์สู่นครกบิลพัสดุ์วันละโยชน์ๆ รวม 60 วัน ในระหว่างทางได้ประทานพระธรรมเทศนาโปรดประชาชนให้ดำรงอยู่ในคุณวิเสสนะต่างๆ ตามอุปนิสัยจนกระทั่งถึงนครกบิลพัสดุ์ การเสด็จมาของพระพุทธองค์ครั้งนี้ เป็นที่ชื่นชมโสมนัสของพระประยูรญาติยิ่งนัก เพราะเป็นเวลา 7 ปีแล้วที่พระองค์จากไป โดยพระญาติมิได้เห็นเลยแม้แต่เงาของพระองค์ พระพุทธบิดาเตรียมรับเสด็จพระพุทธองค์ โดยสร้างวัดนิโครธารามถวายเป็นพุทธนิวาส (วศิน อินทสระ, 2540, หน้า 7)

3) พุทธอุปฐากผู้เป็นบัณฑิต

ขณะที่พระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์นั้น มีเจ้าชายในศากยวงศ์หลายพระองค์ได้เสด็จออกบรรพชา เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ตามทางแห่งพระพุทธองค์ พระโลกนาถ

สำราญพระอิริยาบถอยู่ ณ นิโครธารามตามพระอัธยาศัยพอสมควรแล้ว ทรงละกบิลพัสดุ์ไว้เบื้องหลัง เสด็จสู่แคว้นมัลละ สำราญพระอิริยาบถอยู่ ณ อนุปิยัมพวัน

เมื่อพระศาสดาจากไปแล้ว เจ้าศากยะทั้งหลายวิพากษ์วิจารณ์กันว่า เจ้าชายเป็นอันมาก ได้ออกบวชตามพระศาสดา ยังเหลือแต่เจ้าชายอานนท์ เจ้าชายอนรุทธ์ เจ้าชายมหานาม และเจ้าชาย ภัททิยะ เป็นต้น มิได้ออกบวชตาม ความจริงเจ้าชายเหล่านี้พระญาติได้ถวายให้เป็นเพื่อนเล่น เป็นบริวารของพระสิทธัตถะในวันชานพระนาม เจ้าชายเหล่านี้คงมิใช่พระญาติของพระพุทธองค์ กระมังจึงเฉยอยู่มิได้ออกบวชตาม ทำให้รู้สึกอายใจ ต่อมาจึงพากันไปขออนุญาตมารดา เมื่อมารดา อนุญาตแล้วเจ้าชายอนรุทธ์ะดีพระทัยเป็นที่สุด เมื่อทูลพระมารดาแล้วทั้งสองสหายก็ได้ชักชวน เจ้าชายอีกสี่พระองค์ คือ เจ้าชายอานนท์ เจ้าชายภคฺ เจ้าชายกิมพิละ และเจ้าชายเทวทัตเป็น 6 พระองค์ เสด็จออกจากพระนครกบิลพัสดุ์ มุ่งสู่อนุปิยัมพวันแคว้นมัลละ เมื่อเสด็จถึงพรมแดน ระหว่างแคว้นสักกะและแคว้นมัลละพระราชกุมารทั้งหกก็รับสั่งให้นายอุบาลี ภูษามาลาซึ่งตามเสด็จ มาส่งกลับไปสู่นครกบิลพัสดุ์ พร้อมด้วยเปลื้องพระภูษาซึ่งมีราคามาก มอบให้อุบาลีนำกลับไป

ในขณะที่ 6 พระราชกุมารและนายอุบาลี ภูษามาลาจะแยกกันนั้น ราวป่าประหนึ่งว่าจะ ถึงซึ่งอาการร้องไห้ มหาปฐพีมีอาการสะท้านสะเทือนเหมือนจะแยกออกจากกัน อุบาลีจำใจจากพระ ราชกุมารกลับมาทางเดิมได้หน่อยหนึ่งจึงคิดว่า การที่จะนำเครื่องประดับอันมีค่าซึ่งเจ้าของสละแล้ว โดยปราศจากความไยดีไปขายเลี้ยงชีพตามคำของพระราชกุมารนั้น ปานประหนึ่งผู้กลืนน้ำลายซึ่ง เจ้าของถ่มแล้วจะประโยชน์อะไรที่จะทำอย่างนั้นเกิดสังเวชสลดจิต จึงเอาเครื่องประดับเหล่านั้นแขวน ไว้กับกิ่งไม้แห่งหนึ่งแล้ววิ่งกลับไปแจ้งความประสงค์กับพระราชกุมาร พระราชกุมารทั้ง 6 ทรงปรึกษากันอยู่ครู่หนึ่งจึงยินยอมให้อุบาลีตามเสด็จด้วย พระกุมารทั้งหกพระองค์เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลขอ บรรพชาอุปสมบทและทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทั้งหลายมีปฏิมานะมาก เมื่อบวชพร้อมด้วยอุบาลีซึ่ง เป็นคนรับใช้มาก่อน ถ้าข้าพระองค์ทั้งหลายบวชก่อนก็จะพึงใช้อำนาจกับเขาอีก เพราะฉะนั้นขอให้ พระผู้มีพระภาคให้การอุปสมบทแก่อุบาลีก่อนเถิดเพื่อข้าพระองค์ทั้งหลายจักได้อภิวัตลุภรับเขาเมื่อ อุปสมบทแล้ว เป็นการทำลายปฏิมานะไปในตัวเพื่อประโยชน์แก่การประพฤติพรหมจรรย์”

เมื่อบวชแล้วไม่นาน พระภัททิยะ พระภคฺ พระกิมพิละ และพระอนรุทธ์ ก็ได้สำเร็จเป็น พระอรหันต์ พระเทวทัตได้สำเร็จฌานแห่งปุถุชน ส่วนพระอานนท์ซึ่งมีพระเพลิงภูษะสีเป็นอุปฆาต และมิพระปณณมะมันตานีบุตร เป็นพระอาจารย์ได้สำเร็จเป็นโสดาบันหลังจากอุปสมบทแล้ว พระอานนท์ได้รับตำแหน่งเป็นพุทธบุษากดังกล่าวแล้วแต่หนหลัง

หน้าที่ประจำของพระอานนท์ คือ

(1) ถวายน้ำ 2 ชนิด คือทั้งน้ำเย็นและน้ำร้อน (2) ถวายไม้สีฟัน 3 ขนาด (ขนาดเล็ก, กลางและใหญ่) (3) นวดพระหัตถ์และพระบาท (4) นวดพระปฤษฎางค์ (5) ปิดกวาดพระคันธกุฎีและ

บริเวณพระคันธกุฏี ในราตรีกาลท่านกำหนดในใจว่าเวลานี้พระผู้มีพระภาคคงจะทรงต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้ หรือรับสิ่งนั้น รับสิ่งนี้ แล้วท่านก็เข้าไปเฝ้าเป็นระยะๆ เมื่อเสร็จกิจแล้วจึงออกมาอยู่ยามหน้าพระคันธกุฏี กล่าวกันว่าท่านถือประทีปด้ามใหญ่เดินวนเวียนพระคันธกุฏีของพระผู้มีพระภาคถึงคั่นละ 8 ครั้ง (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 12)

4) มหามิตร

เนื้อหากล่าวถึงความจงรักภักดีและความเคารพรักในพระผู้มีพระภาค พระอานนท์มีอยู่อย่างสุดพรรณนา ยอมสละแม้แต่ชีวิตของท่านเพื่อพระพุทธองค์ อย่างเช่นครั้งหนึ่งพระเทวทัตร่วมกับพระเจ้าอชาตศัตรู วางแผนสังหารพระจอมมุนีโดยการปล่อยช้างนาฬาคีรีซึ่งกำลังตกมัน และมอมเหล้าเสีย 16 หม้อ ช้างนาฬาคีรียิ่งคะนองมากขึ้น พระอานนท์พุทธอนุชาเดินล้ามายืนเบื้องหน้าของพระผู้มีพระภาค ด้วยคิดจะป้องกันชีวิตของพระศาสดาด้วยชีวิตของท่านเอง

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงพระประชวรด้วยโรคลมในพระอุทร พระอานนท์เป็นห่วงยิ่งนักจึงไปปรุงยาคุ (ข้าวต้ม ต้มจนเหลว) ด้วยมือของท่านเอง แล้วน้อมนำเข้าไปถวาย เพราะพระพุทธองค์เคยตรัสว่า ยาคุเป็นยาไล่ลมในท้องในลำไส้ได้ดี

ครั้งหนึ่ง พระกายของพระผู้มีพระภาคหมักหมมด้วยสิ่งเป็นโทษ เป็นเหตุให้ทรงอึดอัด มีพุทธประสงค์จะเสวยยาระบาย พระอานนท์ทราบแล้วจึงไปหาหมอชีวกโกมารภัจจ์แจ้งเรื่องนี้ให้ทราบ หมอเรียนท่านว่าขอให้ท่านกราบทูลให้พระองค์ทรงพักผ่อน เพื่อให้พระกายชุ่มชื้นสัก 2-3 วัน พระอานนท์ก็กระทำตามนั้น ได้เวลาแล้วท่านก็ไปหาหมออีก หมอชีวกได้ปรุงยาระบายพิเศษอบด้วยกำยานอบสามกำยานถวายให้พระผู้มีพระภาคสุดตมมิใช่เสวย ปรากฏว่าทรงระบายถึงสามสี่ครั้ง

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่นิโครธารามนครกบิลพัสดุ์ พระองค์เพิ่งทรงฟื้นจากไข้หนักไม่นาน ท้าวมหานามเข้าเฝ้าและทูลถามปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาว่า ฌานเกิดก่อนสมาธิหรือสมาธิเกิดก่อนฌาน ท่านอานนท์เห็นว่าจะเป็นการลำบากแก่พระผู้มีพระภาค จึงจับพระหัตถ์ท้าวมหานามนำเสด็จออกไปข้างนอกและแก้ปัญหานั้นเสียเอง

พระอานนท์ เป็นผู้ออกแบบจิวรของพระสงฆ์ ซึ่งใช้มาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าดำรงชีวิตอยู่มาจนบัดนี้ นับว่าเป็นแบบเครื่องแต่งกายเก่าแก่ที่สุดในโลกและยังทันสมัยอยู่เสมอเข้าได้ทุกการทุกงาน

พูดถึงเรื่องประหยัดหรือใช้สิ่งของให้คุ้มค่า พระอานนท์ก็เป็นผู้ประหยัดและฉลาดในเรื่องนี้มาก ดังครั้งหนึ่งหลังพุทธปรินิพพาน ท่านเดินทางโดยทางเรือไปสู่นครโกสัมพี เพื่อประกาศลงพรหมทัณฑ์แก่พระฉันทะพระหัตถ์ต่อตามรับสั่งของพระผู้มีพระภาค ขึ้นจากเรือแล้วท่านเข้าอาศัยพัก ณ อุทยานของพระเจ้าอุเทนราชาแห่งนครนั้น ขณะนั้นพระเจ้าอุเทนและพระมเหสีประทับอยู่ ณ พระราชอุทยาน พระมเหสีทรงทราบว่าพระอานนท์มาก็ทรงโสมนัส ทูลลาพระสวามีไปเยี่ยมพระอานนท์

สนทนาพอเป็นสัมโมทนียกถาแล้ว พระนางได้ถวายจีวรจำนวน 500 ผืน พระอานนทได้นำผ้าทั้งหมดนั้นไปใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า จนทำให้พระเจ้าอุเทนทรงเลื่อมใสว่าสมณศากยบุตรเป็นผู้ประหยัด ใช้ของไม่ให้เสียเปล่าจึงถวายจีวรแก่พระอานนทอีก 500 ผืน

พระอานนทนอกจากเป็นผู้กตัญญูต่อผู้ใหญ่แล้ว ยังสำนึกแม่ในอุปการะของผู้เยาว์ด้วย ศิษย์ของท่านเองที่กระทำดีต่อท่านเป็นพิเศษ ท่านก็อนุเคราะห์เป็นพิเศษ เช่น คราวหนึ่งท่านได้จีวรมาเป็นจำนวนร้อยๆ ผืน ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลถวายท่านระลึกถึงศิษย์รูปหนึ่งของท่าน ซึ่งทำอุปการะปฏิบัติต่อท่านดี มีการถวายน้ำล้างหน้า ไม่ชำระฟัน ปิดกวาดเสนาสนะที่อาศัย เวจจกฐิเรือนไฟ นวดมือนวดเท้า เป็นต้น แปลว่าศิษย์ผู้นี้ปฏิบัติดีต่อท่านมากกว่าศิษย์อื่นๆ และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ท่านจึงมอบจีวรที่ได้มาทั้งหมดแก่ศิษย์รูปดังกล่าวนี้ (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 18)

5) กับพระนางมหาปชาบดี

พระอานนทเป็นผู้มีจิตเมตตากรุณา ทนเห็นความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่นไม่ได้ คอยเป็นธุระช่วยเหลือเท่าที่สามารถไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใคร ดังเช่น เรื่องเกี่ยวกับพระนางมหาปชาบดีโคตรมี เป็นต้น

พระนางมหาปชาบดีโคตรมีทรงเลื่อมใสศรัทธา ปราธนาจะบวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเคยทูลอ้อนวอนขออนุญาตบวชเป็นภิกษุณี ตั้งแต่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธารามกรุงกบิลพัสดุ์ แต่พระพุทธรองค์ไม่ทรงอนุญาต ทรงอ้อนวอนครั้งแล้วครั้งเล่า พระพุทธรองค์ก็หาทรงอนุญาตไม่ จนกระทั่งพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากนครกบิลพัสดุ์ไปประทับ ณ กรุงเวสาฬะ ประทับอยู่ที่กุฎาคารศาลา ปามหาวัน

พระนางโคตรมีพร้อมด้วยสตรีศากยวงศ์หลายพระองค์ทรงตัดสินพระทัยอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะบวชเป็นภิกษุณี จึงพร้อมกันปลงพระเกศา นุ่งผ้าห่มกาสาจะเสด็จจากกรุงกบิลพัสดุ์ด้วยพระบาทเปล่า ไปสู่นครเวสาฬะที่ประทับของพระศาสดาทูลขอบรรพชาอุปสมบท แต่พระพุทธรองค์ก็ไม่ทรงอนุญาตตามเคย พระนางเสียพระทัยและขมขื่นยิ่งนัก มาประทับยืนร้องไห้อยู่ที่ประตูปามหาวัน

พระอานนทมาพบพระนางเข้า ทราบเรื่องโดยตลอดแล้วมีใจกรุณาปราธนาจะช่วยเหลือ จึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลอ้อนวอนเพื่อประทานอุปสมบทแก่พระนางโคตรมี (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 24)

6) ความรัก - ความร้าย

นอกจากมีเมตตากรุณา ห่วงใจในความทุกข์ยากของผู้อื่นแล้ว พระอานนทยัง เป็นผู้สุภาพอ่อนโยนอย่างยิ่งอีกด้วย ความสุภาพอ่อนโยนและลักษณะอันน่ารักมีรูปร่าง ผิวพรรณดีนี้เองได้เคยคล้องเอาดวงใจน้อยๆ ของสตรีผู้หนึ่งให้หลงใหลใฝ่ฝัน โดยที่ท่านมิได้มีเจตนาเลย โดยเฉพาะเรื่องที่พระอานนทไปขอบิณฑบาตน้ำกับนางทาสี เป็นต้น (วคิน อินทสระ, 2540, 31)

7) กับโกกิลากิษุณี

เนื้อหาได้กล่าวถึงความรักของนางโกกิลากิษุณีที่มีต่อพระอานนท์ ในที่สุดเมื่อเห็นว่าจะสะกดใจไว้ไม่อยู่แน่แล้ว นางจึงตัดสินใจลาพระศาสดาพระอานนท์ และเพื่อนภิกษุณีอื่นๆ จากวัดเชตะวันเมืองสาวัตถี มุ่งหน้าสู่โฆสิตารามเมืองโกสัมพี ด้วยคิดว่า “การอยู่ห่างอาจจะเป็นยารักษาโรคได้บ้างกระมัง”

นางจากเชตะวันด้วยความอาลัยอาวรณ์เป็นที่ยิ่ง อุปมาเหมือนมารดาต้องจำใจจากบุตรสุดที่รักของตัวฉันใดก็ฉันนั้น นางอยู่จำพรรษา ณ โฆสิตารามซึ่งโฆสิตมหาเศรษฐีสร้างถวายพระพุทธองค์สามเดือนที่อยู่ห่างพระอานนท์ ดวงจิตของนางผ่องแผ้วแจ่มใสขึ้น การทอ่งบ่นสาธยายและการบำเพ็ญสมณธรรมก็ดีขึ้นตามไปด้วยนางคิดว่าคราวนี้คงตัดอาลัยในพระอานนท์ได้เป็นแน่แท้ แต่ความรักย่อมมีวงจรของมัน จนกว่ารักนั้นจะสิ้นสุดลง ชีวิตมักจะเป็นอย่างนี้เสมอ เมื่อใครคนหนึ่งพยายามดิ้นรนหาความรัก เขามักจะไม่สมปรารถนาแต่พอเขาทำท่าจะหนี ความรักก็ตามมาความรักจึงมีลักษณะคล้ายเงา เมื่อบุคคลวิ่งตามมันจะวิ่งหนี แต่เมื่อเขาวิ่งหนี มันจะวิ่งตาม (วศิน อินทสระ, 2540, หน้า, 41)

8. โกกิลาผู้ประหารกิเลส

เนื้อหาเป็นการแสดงธรรมของพระอานนท์ให้แก่นางโกกิลา ให้เข้าใจถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอน โดยมีใจความตอนหนึ่งว่า

“โกกิลาเอ๋ย เมื่อความรักเกิดขึ้น ความละอายและความเกรงกลัวในสิ่งที่ควรกลัวก็พลันสิ้นไป เหมือนกันเมฆหมอกเคลื่อนตัวเข้าบดบังดวงจันทร์ให้อับแสงธรรมดานั้นควรจะยอมตายเพราะความละอาย แต่แทนที่จะเป็นเช่นนั้น ความละอายมักจะตายไปก่อนเสมอ เมื่อความใคร่เกิดขึ้นความละอายก็หลบหน้า เพราะเหตุนี้พระบรมศาสดาจึงตรัสว่าความใคร่ทำให้คนมีดบอด อนึ่งโลกมนุษย์ของเราได้เต็มไปด้วยชีวิตอันประหลาดพิสดารต่างชนิดและต่างรส ชีวิตของแต่ละคนได้ผ่านมาและผ่านไป ด้วยความระกำลำบากทุกข์ทรมาน ถ้าชีวิตมีความสุขก็เป็นความหวาดเสียวที่จะต้องจากชีวิตอันรื่นรมย์นั้นไป

“น้องหญิง พระศาสดาตรัสว่าบุคคลอาจอาศัยต้นหาละต้นหาได้ อาจอาศัยมานะละมานะได้ อาจอาศัยอาหารละอาหารได้ แต่เมื่อนั้นพระผู้มีพระภาคทรงสอนให้ชักสะพานเสีย คืออย่าทอดสะพานเข้าไปเพราะอาศัยละไม่ได้”

พระอานนท์พูดจบ คอยจับกิริยาของโกกิลากิษุณีว่าจะมีความรู้สึกอย่างไร ธรรมกถาของท่านได้พบ ภิกษุณีค่อยๆ หลุดจากเตียงสลัดผ้าห่มออก คลานมาหมอบลงแทบเท้าของพระอานนท์สะอึกสะอื้นจนสิ้นทั้งไปทั้งตัวนางพูดอะไรไม่ออกนางเสียใจอย่างสุดซึ้ง อันความเสียใจและละอายนั้น ถ้ามันแยกกันเกิดคนละครั้งก็ดูเหมือนจะไม่รุนแรงเท่าใดนัก แต่เมื่อใดที่ทั้งความเสียใจ และความละอายเกิดขึ้นพร้อมๆ กันและในกรณีเดียวกันด้วยแล้ว ย่อมเป็นความทรมานสำหรับสตรีอย่างยวดยิ่ง

นางเสียใจเหลือเกินที่ความรักของนางมิได้รับสนองเลยแม้แต่น้อย คำพูดของพระอานนท์ล้วนแต่เป็นคำเสียดแทงใจสำหรับนางผู้ยังหวังความรักจากท่านอยู่ยิ่งกว่านั้นเมื่อนางทราบว่พระอานนท์มิได้เชื่อในอาการลงของนางเลย นางจึงรู้สึกเหมือนถูกตบหน้าอย่างแรง ละอายสุดที่จะประมาณได้นางจึงไม่สามารถพูดคำใดได้เลย นอกจากถอนสวสน์อื่นอยู่ไปมา

โกกิลากฤษณ์ส่งกระแสดิจิตไปตามพระธรรมเทศนา ปลดเปลื้องสังโยชน์คือกิเลสเครื่องร้อยรัดจิตใจทีละชั้น จนสามารถประหารกิเลสทั้งมวลได้สำเร็จมรรคผลขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งด้วยประการฉะนี้ (วสิน อินทสระ, 2540, หน้า 50)

9) พันธะกับพระราชา

เนื้อหาได้กล่าวถึงนางมัลลิกาภักดิ์กับพระเจ้าพันธะเสนาบดี ที่นางจะกลับไปอยู่เมืองราชคฤห์ เหตุเพราะไม่มีบุตร จึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัสห้ามไม่ให้กลับไป ต่อมานางได้คลอดบุตรถึง 32 คน ทำให้พระเจ้าพันธะเสนาบดีดีพระทัยมาก ต่อมาก็มีการกล่าวถึงบุพกรรมของพระองค์ โดยการสนทนาระหว่างภักดิ์กับภักดิ์ทั้งหลาย (วสิน อินทสระ, 2540, หน้า 59)

10) ณ ป่าประดู่ลาย

เนื้อหาได้กล่าวถึงพระพุทธอนุชาออกจากสาวัตถิราชธานีแห่งแคว้นโกศล มุ่งหน้าลงสู่ทิศใต้ถึงลำน้ำมูนา เติบเลียบลำน้ำนี้ลงตอนใต้ อันเป็นที่ตั้งแห่งโกสัมพีราชธานีแห่งแคว้นวังสะ

เมื่อพระอานนท์มาใกล้นครโกสัมพีนี้ เป็นเวลาเย็นมากแล้วท่งสาส์นเกศตรียมต้องแสงอาทิตย์ในสายฝนทกลมมองดูประหนึ่งปูลาดด้วยแผ่นทองพระพายรำเพยเพียงแผ้วเบาต้องกายพระมหาเถระ ก่อให้เกิดความชุ่มเย็น เณรมารดาอุบลคำบุตรสุดที่รักด้วยใจถนอม ณ เบื้องบนก้อนเมฆสลบซับซ้อ้นเป็นทิวแถวลอยละลิวตามแรงลม มองดูเป็นสิม่วงสลบฟ้าตะการต่ายิ่งนัก

จนกระทั่งวันฉายกาล พระอาทิตย์โคจรผ่านกึ่งกลางฟ้าไปแล้ว เงามไม้ประดู่ลายที่อยู่โดดเดี่ยวทอดยาวไปทางทิศตะวันออก บรรยาภาศรีนรมย์สงบเหมาะแก่อนาคาริกมุนี

ภิกษุรูปหนึ่งร่างกายสูงใหญ่มีสง่าเดินเข้ามาสู่ป่าอันเงียบสงบนี้ เมื่อท่านผ่านมาทางพระอานนท์นั่งอยู่ เห็นเป็นสมณะแบบเดียวกัน จึงเข้าไปหาด้วยอาการแห่งมิตร แต่ท่านได้รู้จักพระอานนท์ไม่ ต่อมาได้สนทนาระหว่างกันจึงได้ทราบว่าท่านเป็นพระอานนท์พุทธอุปัฏฐาก (วสิน อินทสระ, 2540, หน้า 71)

11) บนกองกระดูกแห่งตณหานุสสัย

เนื้อหาได้กล่าวถึงพระอานนท์พุทธอนุชา ได้ขอให้ให้พระพุทธเจ้าหนีออกจากเมืองนี้ เพราะมีชาวเมืองมาดามากเหลือเกิน แต่พระองค์ได้ตรัสห้ามไว้ และได้แสดงพระธรรมเทศนา โดยตรัสว่า

“อย่าเลย อานนท์ เธออย่าพอใจให้ตณหานุสสัยทำอย่างนั้น ถ้าจะต้องทำอย่างเธอว่า เราจะไม่มีแผ่นดินอยู่ มนุษย์เราอยู่ที่ไหนจะไม่ให้มีคนรักคนชังนั้น เห็นจะไม่ได้เรื่องเกิดขึ้นที่ใดควรให้ระงับลง

ณ ที่นั้นเสียก่อน แล้วจึงค่อยไป อาณนท เรื่องที่เกิดขึ้นแก่ตถาคตนั้นจะไม่ยืดยาวเกิน 7 วัน จะต้องระงับลงภายใน 7 วันเท่านั้น”

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน พระอาณนท ให้ตระหนักถึงคุณค่าของความอดทน โดยทรงเปรียบเทียบการอดกลั้นต่อคำล่วงเกินของผู้อื่น เสมือนช้างศึกที่ต้องทนต่อศรจากทุกทิศในสนามรบ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ส่วนใหญ่มักมุ่งมองหาข้อบกพร่องของผู้อื่น

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงเปรียบเทียบบุคคลผู้ฝึกตนดีแล้วกับสัตว์ที่ได้รับการฝึกอย่างดี เช่น ม้าและช้างศึก ซึ่งแม้จะนับว่าเป็นสัตว์ชั้นเลิศ แต่ก็ยังไม่อาจเทียบได้กับมนุษย์ที่สามารถฝึกตนให้มีความอดทนและควบคุมตนเองได้อย่างสมบูรณ์ อันถือเป็นคุณธรรมสูงสุดในหมู่มนุษย์

“ดูก่อนอาณนท ผู้อดทนต่อคำล่วงเกินของผู้สูงกว่าก็เพราะความกลัว อดทนต่อคำล่วงเกินของผู้เสมอกัน เพราะเห็นว่าพอสู้กันได้ แต่ผู้ใดอดทนต่อคำล่วงเกินของผู้ซึ่งด้อยกว่าตน เราเรียกความอดทนนั้นว่าสูงสุด ผู้มีความอดทน มีเมตตาเยือกเย็นเป็นผู้มีลาภ มียศ อยู่เป็นสุข เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เปิดประตูแห่งความสุขความสงบได้โดยง่าย สามารถขุดมูลเหตุแห่งการทะเลาะวิวาทเสียได้ คุณธรรมทั้งมวล มีศีลและสมาธิเป็นต้น ย่อมเจริญงอกงามแก่ผู้มีความอดทนทั้งสิ้น ” (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 81)

12) สุตตตะผู้สร้างอารามเขตะวัน

เนื้อหาได้กล่าวถึง พระอาณนทที่ได้แสดงธรรมเทศนาอริยสัจแต่โดยย่อ แก่ท่านสุตตะ จนเศรษฐีได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัยแล้ว ทรงย้ำในตอนสุดท้ายว่า

“ดูก่อนสุตตะ การได้อัตถภาพมาเป็นมนุษย์เป็นของยาก การดำรงชีพอยู่แห่งสัตว์ทั้งหลายเป็นของยาก การได้ฟังธรรมของสัตบุรุษเป็นของยาก และการปฏิบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็เป็นของยาก ดูก่อนสุตตะ เพราะเหตุนี้การแสดงธรรมของสัตบุรุษก็ตาม การเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าก็ตาม ล้วนเป็นเหตุนำความสุขความสงบมาสู่โลก”

“ดูก่อนผู้สืบบอริยวงศ์” พระอาณนทกล่าวต่อไป “พระธรรมเทศนาของพระศาสดานั้นไพเราะจับใจและแจ่มแจ้งยิ่งนัก เพราะเหตุนี้เมื่อพระองค์แสดงจบลงจึงมักมีผู้ชมเชยเสมอว่า ‘แจ่มแจ้งจริงพระเจ้าข้า เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิดบอกทางแก่คนหลงทาง สิ่งประทีปในที่มืด เพื่อให้ผู้มีตาดีได้มองเห็นรูป’ ดังนี้” (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 91)

13) เบนุจกัลยาณินามวิสาขา

เนื้อหาได้กล่าวถึงนางวิสาขาเป็นสตรีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในพุทธจักร เป็นผู้ที่มีบุญและรูปงามสมบูรณ์ด้วยลักษณะเบญจกัลยาณิ 5 ประการคือ ผมงาม หมายถึงผมซึ่งยาวสลวยลงมา แล้วมีปลายซ้อนขึ้นเองโดยธรรมชาติ ฟันงาม หมายถึงฟันขาวสะอาดเป็นระเบียบ เรียงรายประดุจไข่มุกที่นายช่างจัดเข้าระเบียบ ริมฝีปากงาม หมายถึงริมฝีปากบาง โค้งเป็นรูปกระจะ สีสชมพูเรื่อคล้ายผลตำลึงสุก เป็นเองโดยธรรมชาติมิใช่เพราะตกแต่งแต้มทา ผิวงาม หมายถึงผิวขาวละเอียดอ่อนเหมือน

สื่อดอกกรรมนิการ์ ลักษณะนี้มี 2 อย่าง คือถ้าผิวดำก็ดำอย่างดอกอุบลเขียว อมเลือดอมผาด เปล่งปลั่ง คล้ายสีน้ำผึ้งซึ่งนำมาจากรังผึ้งใหม่ๆ วัยงาม หมายถึงเป็นคนงามตามวัย งามทุกวัย เมื่ออยู่ในวัยเด็กก็งามอย่างเด็ก เมื่ออยู่ในวัยสาวก็งามอย่างหญิงสาว เมื่ออยู่ในวัยชราก็งามอย่างคนชรา และโอวาท 10 ประการ ในวันท้าวนางแต่งงาน (วสิน อินทสระ, 2540, หน้า 95)

14) มหาอุบาสิกาณามวิสาขา

เนื้อหาเป็นอธิบายโอวาท 10 ประการท่านอนันชัยเศรษฐี ผู้เป็นบิดาของนางวิสาขาได้ให้ไว้ และกล่าวถึงอานิสงส์ของการให้ทาน ในตอนหนึ่งของการแสดงพระธรรมเทศนา ว่า

“บุคคลผู้ตระหนี่ เมื่อได้ทรัพย์แล้วก็เก็บตุนไว้ ไม่ถวายเป็นทานให้ผู้อื่นบ้างก็เหมือนแม่น้ำตาย ไม่มีประโยชน์อะไรแก่ใคร ส่วนผู้ไม่ตระหนี่ เป็นเหมือนน้ำที่ไหลเอื่อยอยู่เสมอ กระแสก็ไม่ขาด ทั้งยังเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นสาธุชนได้ทรัพย์แล้วพึงบำเพ็ญตน เสมือนแม่น้ำซึ่งไหลใสสะอาดไม่พึงเป็นเช่นแม่น้ำตาย “ยัญญุสสัมปทา หรือ ทาน จะมีผลมากอานิสงส์ไพศาล ถ้าประกอบด้วย องค์ 6 กล่าวคือ

1. ก่อนให้ผู้ให้ก็มีใจผ่องใสชื่นบาน
2. เมื่อกำลังให้ จิตใจก็ผ่องใส
3. เมื่อให้แล้ว ก็มีความยินดี ไม่เสียดาย
4. ผู้รับเป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อปราศจากราคะ
5. ผู้รับปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อปราศจากโทสะ
6. ผู้รับปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อปราศจากโมหะ

“ทานที่ประกอบด้วยองค์ 6 นี้ เป็นการยากที่จะกำหนดผลแห่งบุญว่ามีประมาณเท่าไรเท่านี้ อันที่จริงเป็นกองบุญใหญ่ที่นับไม่ได้ ไม่มีประมาณเหลือที่จะกำหนด เหมือนน้ำในมหาสมุทรย่อมกำหนดได้โดยยาก ว่ามีประมาณเท่าไรเท่านี้ (วสิน อินทสระ, 2540, หน้า 102)

15) พุทธานุภาพ

เนื้อหาได้กล่าวถึงนางวิสาขามีสหายที่รักมากอยู่ 2 คน คือ นางสุปปิยาและนางสุปปวาสา เมื่อฟังพระธรรมเทศนาจบแล้วเธอทั้งสามมักจะเที่ยวเดินเยี่ยมภิกษุทั้งหลาย ถ้ามถึงสิ่งที่ต้องการและยังขาด เมื่อภิกษุรูปใดบอกว่าต้องการอะไร นางจะจัดถวายเสมอนอกจากนี้ยังได้ถวายอาหารสำหรับภิกษุป่วย และผู้เตรียมจะเดินทางเป็นประจำอีกด้วย

วันหนึ่งนางสุปปิยาเที่ยวเดินเยี่ยมภิกษุอย่างเคย ไปถึงภิกษุรูปหนึ่งซึ่งป่วยอยู่ เมื่อนางถามถึงความต้องการว่าท่านปรารถนาสิ่งใดบ้าง ภิกษุรูปนั้นบอกว่าอยากได้น้ำเนื้อต้ม

ดุก่อนมาริสะ พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตน้ำข้าวและน้ำเนื้อต้มซึ่งกรองดีแล้ว ไม่มีเมส็ดข้าวหรือกากเนื้อติดอยู่เพื่อภิกษุอาพาธ เธอสามารถฉันได้แม้ในเวลาวิกาลคือหลังเที่ยงวัน

นางสุปียาดีใจเหลือเกินที่จะได้ถวายอาหารแก่ภิกษุอาพาธ พระพุทธภชาชิตกัองอยู่ในโสตของนางนานมาแล้ว ‘ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดปรารถนาจะบำรุงตถาคต ขอให้ผู้นั้นบำรุงภิกษุไข้เกิด’ แต่บังเอิญวันนั้นเป็นวันขึ้น 15 ค่ำนางหาเนื้อไม่ได้เลย จึงเข้าห้องตัดสินใจตัดเนื้อขาของตนเองด้วยมีดอันคมกริบ สั่งให้คนใช้จัดการต้ม แล้วขอให้นำเนื้อต้มนั้นไปถวายภิกษุชื่อนั่นซึ่งอาพาธอยู่แล้วใช้ผ้าพันแผลที่ขาของตน นอนโทมเป็นไข้เพราะพิษบาดแผลนั้น

สามีของนางสุปียากลับมาไม่เห็นภรรยาอย่างเคยจึงถามคนใช้ ทราบว่านางป่วยจึงเข้าไปเยี่ยมในห้องนอน เมื่อทราบเรื่องโดยตลอดแล้ว แทนที่จะโกรธพระและภรรยา กลับแสดงความชื่นชมโสมนัสที่ภรรยาของตนมีศรัทธาแรงกล้าในศาสนาถึงกับยอมสละเนื้อขาเพื่อต้มเอาน้ำถวายภิกษุอาพาธ จึงรีบไปสู่เชตวัน ทูลอาราธนาพระศาสดาและภิกษุสงฆ์ เพื่อรับภุตาหารที่บ้านตนในวันรุ่งขึ้น พระศาสดาทรงรับด้วยอาการดุชนิ วันรุ่งขึ้นพระพุทธองค์มีพระสงฆ์เป็นบริวารจำนวนมากเสด็จสู่บ้านของนางสุปียา เมื่อไม่ทอดพระเนตรเห็นนางสุปียา จึงถามสุปียะอุบาสกผู้สามี ทรงแทบแล้ว จึงรับสั่งให้คนช่วยกันพยุคลอเคลียนางสุปียามาเฝ้า เมื่อนางถวายบังคม พระตถาคตเจ้าตรัสว่า “จงมีความสุขเถิดอุบาสิกา” เฝ้านั้นแผลใหญ่ที่ขาของนางก็หายสนิท และมีผิวผ่องยิ่งกว่าเดิมเสียอีก (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 111)

16) นางบุญและนางบาป

มีอีกเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงถึงพุทธานุภาพอันน่าพิศวงแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่นคือเรื่องนางสุปวาสา โกลิยธิดา นางมีครรภ์อยู่ถึง 7 ปี และเมื่อจากคลอดบุตรก็ปวดคันอยู่ตั้ง 7 วันได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส นางครวญครางด้วยความเจ็บปวดอยู่ตลอดเวลา แต่เนื่องจากนางมีศรัทธาเลื่อมใสมั่นคงในพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อรู้สึกทรมานชีวิตของตัวเองอยู่ในระหว่างอันตราย เหมือนศิลาซึ่งแขวนอยู่ด้วยเส้นด้ายเส้นน้อยๆ จึงขอร้องสามีให้ไปเฝ้าพระตถาคตเจ้า และกราบพระมงคลบาทแล้วให้ทูลว่า

“ข้าแต่พระมหาสมณะ บัตรีนางสุปวาสา โกลิยธิดามีครรภ์มา 7 ปี และปวดคันอยู่เจ็ดวันแล้ว นางได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส อันตรายแห่งชีวิตอาจมาถึงนางในแม่ข้า นางระลึกถึงพระผู้มีพระภาค และขอถวายบังคมพระบาทด้วยเศียรเกล้า”

สามีของนางได้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ และกราบทูลให้ทรงแทบตามคำขอของนางนั้น พระผู้เป็นนาถะของโลกทรงทราบแล้วจึงตรัสว่า “ขอนางสุปวาสา โกลิยธิดาจงมีความสุข หาโรคมิได้เกิด”

ทันทีที่พระจอมมุนีตัดจบลง บุตรของนางก็คลอดได้โดยง่าย เมื่อสามีกลับมาถึงบ้าน นางสุปวาสา ก็คลอดเรียบร้อยแล้ว ทั้งบุตรและมารดาปลอดภัยเกษมสำราญดี นางและสามีต่างชื่นชมโสมนัสในพระพุทธานุภาพ กล่าวออกมาพร้อมๆ กันว่าพระพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมมีคุณหาประมาณมิได้ และพระสงฆ์มีคุณหาประมาณมิได้ (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 119)

17) นางบาปและนางบุญ

เนื้อหาได้กล่าวถึงนางจิณฺจมาณวิกา วันนั้นพระตถาคตเจ้าประทับแสดงธรรมอยู่ ณ ธรรมสภา ส่าปานดวงจันทร์ในท้องฟ้าที่ปราศจากเมฆหมอก ขณะที่พุทธบริษัทกำลังทอดกระแฉจิตไปตามพระธรรมเทศนาอยู่นั้นเอง นางจิณฺจมาณวิกาก็ปรากฏกายขึ้นท่ามกลางพุทธบริษัทนางยืนท้าวสะเอดด้วยมือข้างหนึ่ง ส่วนอีกข้างหนึ่งชี้พระพักตร์พระตถาคตเจ้าด้วยอาการเกรี้ยวกราด โดยกล่าวหาว่า นางมีท้องกับพระองค์ จะเป็นด้วยเหตุบังเอิญ หรือเป็นเพราะวิบากแห่งกรรมอันสุตรอบของนาง ก็สุดจะอนุมานได้ เมื่อนางร้องด่าพระตถาคตไป และเดินไป เชือกเส้นทางใช้ผูกท่อนไม้ซึ่งพันด้วยผ้าเก่าบางๆ ก็ขาดลง เรื่องทั้งหลายก็แจ่มแจ้ง การมีท้องของนางปรากฏแก่ตามหาชนอย่างชัดเจน ยิ่งกว่าคำบอกเล่าใดๆ ทั้งหมด นางได้คลอดบุตรคือท่อนไม้และผ้าเก่าๆ แล้ว ท่ามกลางมหาชนนั้นเอง คนทั้งหลายตะลึงพรึงเพริด แต่มีแววแห่งปิติปราโมชอย่างชัดเจน นางจิณฺจมาณวิกาตกใจสุดขีดหน้าชิดเผือดเหมือนคนตาย ประชาชนได้เห็นเหตุการณ์ประจักษ์ตาเช่นนั้น ต่างก็โล่งใจที่พระตถาคตเจ้าเป็นผู้บริสุทธิ์โดยสิ้นเชิง แล้วอารมณ์ใหม่ก็พลุ่งขึ้นในดวงใจแทบจะทุกดวง นั่นคือความเคียดแค้นชิงชังนางจิณฺจมาณวิกา ต่างก็สาปแช่งให้นางประสบทุกข์สมแก่กรรมชั่วร้ายของตน บางคนถือท่อนไม้และก้อนดินขับไล่ออกไปจากวัดเชตวัน ต่อมานางได้สิ้นชีพลงด้วยอาการที่น่าสังเวช อนิจจาเรือนร่างที่สวยงามแต่ห่อหุ้มใจที่โสมมไว้ ย่อมทำให้เจ้าของเรือนร่างใช้เป็นเครื่องประหารตนเองอย่างไม่มีใครช่วยได้ (วสิน อินทสระ, 2540, หน้า 129)

18) ปฏิกริยาแห่งธัมโมชปัญญา

กล่าวถึงจริยาบทแห่งพระอานนท์ พระอนุชาร่วมพระทัยสมัยเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ได้เห็นภิกษุผู้อาพาธ มีพระติสสะ เป็นต้น พระพุทธองค์และพระอานนท์ได้ช่วยเหลือนำไปอาบน้ำ ชักผ้าจีวร และจัดยาให้ฉัน ครั้นพระพุทธองค์ทรงเห็นสังขารของพระติสสะค่อยกระปรี้กระเปร่าขึ้นพอสมควรแล้วจึงประทานพระโอวาทว่า

“ติสสะ ร่างกายนี้ไม่นานนักดอก คงจะต้องนอนทับถมแผ่นดิน ร่างกายนี้เมื่อปราศจากวิญญาณครองแล้ว ก็ถูกทอดทิ้งเหมือนท่อนไม้ที่ไร้ค่าอันหาทิ้งเสียแล้วยังไม่ไยดี

“จงดูกายอันเปื่อยเน่านี้เสียเถิด มันอาดูรไม่สะอาด มีสิ่งสกปรกไหลเข้าไหลออกอยู่เสมอถึงกระนั้นก็ตาม มันยังเป็นที่พอใจปรารถนายิ่งนัก ของตนผู้ไม่รู้จักความจริงข้อนี้” “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ”

เมื่อพระศาสดาแสดงธรรมจบลง เพราะติสสะได้สำเร็จพระอรหัตตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาและเนื่องจากอาการป่วยหนักมาก ท่านไม่สามารถทนต่อไปได้อีก จึงนิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพาน พระศาสดาทรงให้กระทำถาปนกิจแล้วให้ก่อเจดีย์ขึ้นเพื่อบรรจุพระธาตุแห่งพระติสสะนั้น เยนวันนั้นเองก็ส่งให้ประชุมสงฆ์ ประรณข้อมที่ภิกษุอาพาธไม่มีผู้พยาบาลได้รับความลำบากแล้วตรัสพระพุทธพจน์อันจับใจว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอแบบนี้ไม่มีมารดาไม่มีบิดาแล้ว ถ้าพวกเขา

ไม่รักษาพยาบาลกันเองใครเล่าจะพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดมีความประสงค์จะปฏิบัติบำรงเรา ขอให้ผู้นั้นปฏิบัติบำรงภิกษุอาพาธเถิด เท่ากับได้ปฏิบัติบำรงเรา แน่นอนทีเดียว การอุปการะช่วยเหลือผู้อื่นคราวอาพาธนั้น ย่อมเป็นสิ่งประทับใจอยู่ตลอดเวลา ทั้งแก่ผู้รับและแก่ผู้ให้ โรคเป็นศัตรูของชีวิต การช่วยกำจัดโรคเท่ากับช่วยกำจัดศัตรูของชีวิต ทำนองเดียวกับกิเลสเป็นศัตรูของจิตใจ การช่วยกำจัดกิเลสจึงเท่ากับช่วยกำจัดศัตรูของจิต พระบรมศาสดาและพระพุทธรูปอาณานันทนั้นเป็นกัลยาณมิตรแห่งมวลชน เป็นที่พึ่งได้ทั้งทางกายและทางจิต จะหากัลยาณมิตรใดเล่าเสมอเหมือนหรือยิ่งกว่าท่านผู้ครองคุณอันประเสริฐนี้ (วสิน อินทสระ, 2540, หน้า 137)

19) น้ำใจและจริยา

เช้าวันหนึ่ง พระอาณนที่เข้าไปบิณฑบาตในเมืองสาวัตถี ได้พบพราหมณ์นามว่าสังครวะ ผู้มีความเชื่อถือว่าบุคคลจะบริสุทธิ์ได้ด้วยการอาบน้ำในแม่น้ำคงคาวันละสามครั้ง คือเช้า กลางวัน และเย็น บาปอันใดที่ทำในเวลารাত্রี บาปนั้นย่อมล้างได้ลอยได้ด้วยการอาบน้ำในเวลาเช้า และอาบน้ำในเวลากลางวัน เพื่อล้างบาปที่ทำได้ตั้งแต่เช้าจนเที่ยง อาบน้ำในเวลาเย็น เพื่อล้างบาปอันอาจจะเกิดที่ในเวลาหลังเที่ยง น้ำที่จะอาบนั้นต้องเป็นน้ำในแม่น้ำคงคา โดยถือว่าได้ไหลมาจากแดนสวรรค์ ผ่านเศียรพระศิวะผู้เป็นเจ้ามาแล้ว ไม่เพียงแต่ล้างบาปอย่างเดียวเท่านั้น แต่สามารถบำบัดโรคร้ายไข้เจ็บอีกด้วย (วิจิตตธี ธรรมรักษ์, 2554, หน้า 30)

พระอาณนที่ได้เห็นสังครวะพราหมณ์ผู้ถือการลงอาบน้ำในแม่น้ำคงคาเป็นอาจิณวัตรดังนั้นแล้ว มากราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า ต่อมาพระองค์ได้เดินทางไปแสดงธรรมแก่พราหมณ์พราหมณ์กล่าวด้วยความเบิกบานใจว่า "แจ่มแจ้งจริงพระโคตม แจ่มแจ้งจริง เหมือนหมายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด 1 แก่นหลงทาง ส่องประทีปในที่มืดให้ผู้นั้นย่นตาได้ เห็นรูปขบฏญาณตนเป็นอุบาสกถึงพระองค์ พร้อมด้วยพระธรรม และพระสงฆ์เป็นผู้นำทาง ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ขวบจนสิ้นลมปราณ"

พระอาณนที่พุทธรูปอาณนเป็นผู้มีน้ำใจปรารถนาความสุขความสำเร็จแก่ผู้ๆ ในฐานะที่พอช่วยเหลือได้ตั้งได้กล่าวมาแล้วนี้ คุณธรรมอีกอย่างหนึ่งของการซึ่งน่าประทับใจยิ่งนัก คือมีความเคารพยำเกรงต่อพระเถระผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐซึ่งพระศาสดาทรงยกย่องแล้ว มีพระสารีบุตรและพระมหากัสสปะ เป็นต้น (วสิน อินทสระ, 2540, หน้า 145)

20) ปุพพูปการของพระพุทธรูปอาณน

พระอาณนที่เป็นผู้อำนวยความสุขความสะดวกแก่ภิกษุในพุทธธรรมานสมัย คือกาลเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มาจนกระทั่งบัดนี้ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจีวรกล่าวคือเครื่องนุ่งห่มของสมณะ (วิจิตตธี ธรรมรักษ์, 2554, หน้า 33)

เดิมทีเดียว พระตถาคตเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสาวกมีผ้าได้เพียงสามผืนเท่านั้น คือ จีวร สบง และสังฆาฏิ ผ้าสองชิ้นสำหรับห่มหนาว อย่างละผืนๆ จะมีมากกว่านี้ไม่ได้ ถ้าจะมีผืนใหม่ต้องสละผืนเก่าไปทำอย่างอื่น เช่น เป็นผ้าปูลาดเตียงหรือทำเพดาน ทั้งนี้เพื่อให้ภิกษุสาวกไม่สะสมจีวรไว้

เกินจำเป็น และเป็นสัญลักษณ์แห่งผู้มั่งคั่ง สันโดษ อยู่อย่างเบาสบาย ประพุดตลกสนุกสนาน มีบาตร และจีวรเป็นเสมือนปีกทั้งสอง อาจโผบินไปในเวหาตามต้องการ หรือเหมือนเนื้อในนำเที่ยวไปได้ ตามปรารถนา ไม่ถูกผูกมัดด้วยปวง คือบวราวเครื่องกังวลใดๆ (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 154)

21) ความอัครรยแห่งธรรมวินัย

เนื้อหาได้กล่าวถึงโจรที่ได้ไปขโมยทรัพย์ในตระกูลที่มั่งคั่งตระกูลหนึ่ง ได้แก้วแหวนเงินทองไปเป็นจำนวนมากพร้อมทั้งถุงเงินด้วยก็นำไปแบ่งกัน ณ ที่แห่งหนึ่ง แต่บังเอิญเขาได้ลืมถุงเงินไว้ เพราะมีของอื่นมากหลายจนนำไปแทบจะไม่หมด

เมื่อเจ้าของทรัพย์ตื่นขึ้นทราบเหตุในตอนเช้า จึงออกติดตาม และมาพบร่องรอยตรงที่โจรแบ่งของกัน แล้วตามรอยของชวานาคคนนั้นไป พอตรอยเท้าไปหยุดลงที่กองฝุ่น เขาลองเขี่ยดูก็ปรากฏถุงเงินมากหลาย จึงแน่ใจว่าชวานาซึ่งกำลังเฝ้านอนอยู่นั้นเป็นโจร ช่วยกันตีเสียจนบอบช้ำ แล้วนำตัวไปถวายพระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชาทรงทราบเรื่องราว แล้วรับสั่งให้ประหารชีวิต ราชบุรุษเขี่ยนเขาด้วยหวายครั้งละหลาย ๆ เส้นแล้วนำไปสู่ตะแลงแกง

ในขณะที่กำลังถูกนำไปสู่ที่ฆ่านั่นเอง เขาพำอยู่เรื่องเดียว คือข้อความที่พระศาสดาตัดกับพระอานนท์ “ดูก่อนอานนท์ เธอเห็นอสรพิษไหม?” “เห็นพระเจ้าข้า” เมื่อถูกเขี่ยนด้วยหวายเขาก็พูดคำนี้ “ดูก่อนอานนท์ เธอเห็นอสรพิษไหม?” “เห็นพระเจ้าข้า จนราชบุรุษประหลาดใจ จึงถามข้อความนั้น เขาบอกว่าถ้าผู้นำเขาไปเฝ้าพระราชาก็จะบอก ราชบุรุษนำตัวไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลพระองค์ ทรงดำริว่า ชายผู้นี้อ้างเอกอัครบุรุษรัตน คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพยาน การลงโทษบุรุษเห็นปานนี้โดยมิได้สอบสวนให้แน่นอน อาจเป็นเหตุให้เราต้องเสียใจไปจนตลอดชีวิต ทรงดำริอย่างนี้แล้วจึงรับสั่งให้คุมตัวบุรุษผู้นั้นไว้ก่อน เย็นวันนั้นพระองค์เสด็จไปเฝ้าพระศาสดา และให้นำชวานาคคนนั้นไปด้วยเมื่อถวายบังคมแล้วจึงทูลถามว่า

พระองค์ผู้เจริญ เข้าวันนี้พระองค์และพระคุณเจ้าอานนท์เสด็จไปที่นาของชายผู้นี้หรือ?

“อย่างนั้นมหาบพิตร” พระศาสดาทรงตอบ

“พระองค์ได้ทรงเห็นอะไรบ้างพระเจ้าข้า” พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถาม

“เห็นถุงเงิน มหาบพิตร”

แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงเล่าเรื่องทั้งหมด ตรงกับชวานาเล่า พระเจ้าปเสนทิโกศลทราบเรื่องนี้ ทรงสลดสังเวชพระทัย ต่อมาก็ได้ปล่อยชวานาคคนนั้นไป (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 163)

22) ปัจฉิมทัตสนา ณ เวสาลี

พระอานนท์พุทธอนุชาได้ติดตามพระศาสดาอยู่เป็นเวลานาน กระทำกิจทุกอย่างเพื่อพระพุทธองค์ โดยไม่คำนึงถึงความเหนื่อยยากลำบากใดๆ ท่านมีจิตใจอ่อนโยนบริสุทธิ์สะอาดในพระศาสดา ประดุจมารดาผู้ประเสริฐพึงมีต่อบุตรสุดสวาทมีความเคารพยำเกรงในพระผู้มีพระภาค

ประจวบตรผู้เลื่อมใสต่อบิดา และอยู่ในโอวาทของชนผู้ให้กำเนิดตน ท่านปฏิบัติหน้าที่ของท่านอย่างซื่อสัตย์เที่ยงตรงเฉกดวงตะวันและจันทร์รา จะหาผู้ปฏิบัติใดเล่าเสมอเหมือนพระอนุชาผู้นี้

พระผู้พิชิตมารประทับ ณ คิฆณภูฏบรรพต ใกล้กรุงราชคฤห์ คราวนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูเวทหิบุตรกำลังเตรียมตัวจะรุกรานแคว้นวัชชี จึงส่งวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เพื่อจะหยั่งดูว่าพระพุทธองค์จะตรัสอย่างไร พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเชื่อมั่นอยู่ว่าพระวาจาแห่งพระตถาคตนั้นไม่เป็นสอง

วัสสการพราหมณ์รับพระบัญชาเหนือเกล้า แล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดาทูลว่า “เวลานี้พระเจ้าอชาตศัตรูกำลังเตรียมทัพจะยกวัชชี ซึ่งมีนครเวสาลีเป็นเมืองหลวง ได้ทรงข้าพระพุทธเจ้ามากราบทูลถามถึงผาสุวิหาร คือความทรงพระสำราญแห่งพระองค์ และขอถวายบังคมพระองค์มิ่งคลบาทด้วยเศียร”

สมัยนั้นพระอานนท์พระพุทธอนุชาเลี้ยงดูงานพัดอยู่เบื้องหลัง พระพุทธองค์ไม่ตรัสกับวัสสการพราหมณ์ แต่กลับตรัสถามพระอานนท์ถึงความเป็นไปแห่งนครเวสาลีว่า

“อานนท์ ชาววัชชียังคงประพฤติวัชชีธรรมอปริยธรรม คือธรรมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อม แต่เป็นไปเพื่อความเจริญโดยส่วนเดียวอยู่หรือ ?”

“ยังคงประพฤติอยู่พระเจ้าข้า” พระอานนท์ทูลตอบ

“ดูก่อนอานนท์ ทราบเท่าที่ชาววัชชียังประพฤติปฏิบัติวัชชีธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ พวกเขาจะไม่ประสบความเสื่อมเลย มีแต่ความเจริญมั่นคงโดยส่วนเดียว”

ข่าวเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูเตรียมทัพเพื่อตีวัชชีขึ้นนั้น ทำให้พระพุทธองค์ผู้มีพระมหากุณาดุจดวงมรรณพรงห่วงใยวัชชียิ่งนัก เป็นเวลาเกือบหนึ่งปีที่เสด็จวนเวียนอยู่ในแคว้นวัชชี ในที่สุดเสด็จประทับ ณ เวฬุคาม ซึ่งมั่งคั่งพร้อมด้วยต้นมะตูมเรียงราย เมื่อจวนจะเข้าพรรษาจึงมีพระพุทธานุญาติให้ภิกษุทั้งหลาย เลือกที่จำพรรษาได้ตามชอบใจ ส่วนพระองค์จะประทับประจำพรรษา

และแล้วพระพุทธองค์ก็เสด็จออกจากเวสาลี ทรงยืนอยู่ ณ ประตูเมืองครู่หนึ่งผินพระพักตร์มองดูเวสาลีเป็นนาคาโลกนาคาร ปานประหนึ่งพญาคชสารตัวประเสริฐเหลือวุดมกไม้ม เป็นปัจฉิมทัศนา เมื่อถูกนำพาไปสู่นครเพื่อเป็นราชพาหนะ ทรงรำพึงดังนี้แล้วจึงผันพระพักตร์มาตรัสกับพระอานนท์ว่า

“อานนท์ การมองดูเวสาลินี้เป็นครั้งสุดท้ายของตถาคตแล้ว อานนท์เอย ทุกสิ่งทุกอย่างเมื่อได้มีการเริ่มต้นแล้ว ย่อมจะมีการสิ้นสุด ใครเล่าจะสามารถหน่วงเหนี่ยวสิ่งซึ่งจะต้องเป็นมิให้เป็นได้ มาเถิดอานนท์ เราจักเดินทางไปสู่ปาวาลเจดีย์” พระตถาคตเจ้าตรัสเท่านั้นแล้วเสด็จดำเนินด้วยพุทธลีลาอันประเสริฐ

พระพุทธอนุชาตามเสด็จพระศาสดาด้วยอากาศสงบและเคร่งขรึม ใคร่ล้าจะทราบว่
ภายในดวงจิตของท่านจะปั่นป่วนรวนเรนซึมเซาเศร้าโศกอ่อนไหวหวิหวันสัักเพียงใด
(วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 171)

23) คราเมื่อทรงปลงพระชนมายุสังขาร

พระพุทธองค์เสด็จมาถึงป่าวาลเขตีกี้ ประทับภายใต้ต้นไต้ซึ่งมีเงาครีมี ก็แลบัดนี้ พระ
ธรรมคำสอนของพระองค์แพร่หลายเพียงพอแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ฆราวาสสามารถ
พอที่จะดำรงพรหมจรรย์ศาสนาของพระองค์แล้ว เป็นกาลสมควรแล้วที่พระองค์จะเข้าสู่มหา
ปรินิพพาน

ทรงดำริดังนี้แล้ว จึงทรงปลงพระชนมายุสังขาร คือตั้งพระทัยแน่วแน่ว่า พระองค์จัก
ปรินิพพานในวันวิสาขะปุณณมีคือวันเพ็ญเดือน 6 การปลงพระชนมายุสังขารอธิฐานพระทัยว่าจะ
ปรินิพพานของพระอนาวรณญาณก็ฉนั้นนั้น ก่อความวิปริตแปรปรวนแก่โลกธาตุทั้งสิ้น มหาปฐพีมี
อาการสั่นสะเทือนเหมือนหนังสัตว์ที่เขาชิงไว้แล้วดีด้วยไม้ท่อนใหญ่ก็ปานกัน พระอานนท์สังเกตเห็น
ความวิปริตแปรปรวนของโลกธาตุดังนี้ จึงเข้าเฝ้าพระจอมมุนี ทูลถามว่า "พระองค์ผู้เจริญ! โลกธาตุนี้
วิปริตแปรปรวนผิดปกติไม่เคยมีไม่เคยเป็นได้แล้วเพราะเหตุอะไรหนอ?"

พระทศพลเจ้าตรัสว่า "อานนท์เลย! อย่างนี้แหละ คราใดที่ตถาคตประสูติ ตรัสรู้ หมด
ธรรมจักร ปลงอายุสังขารและนิพพาน ครานั้นย่อมจะมีเหตุการณ์วิปริตอย่างนี้เกิดขึ้น

"พระอานนท์ทราบว่ บัดนี้พระตถาคตเจ้าปลงพระชนมายุสังขารเสียแล้ว ความสะเทือน
ใจและว่แห้วประดังขึ้นมาจนอัสสขุสธาราไหลหลังสุดห้ามหัก เพราะความรักเหลือประมาณที่ท่านมีใน
พระเชษฐภคินี ท่านหมอบลงที่พระบาทมูลแล้วทูลว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ! ขอพระองค์อภัยความกรุณาในข้าพระองค์และหมู่สัตว์ จง
ดำรงพระชนม์ชีพต่อไปอีกเถิด อย่าเพิ่งด่วนปรินิพพานเลย" กราบทูลเท่านั้นแล้วพระอานนท์ก็ไม่อาจ
ทูลอะไรต่อไปอีกเพราะโศกาทรร่วมพันหทัย

"อานนท์เอ๋ย!" พระศาสดาตรัสพร้อมด้วยทอดทศนากการไปเบื้องพระพักตร์อย่างสุดไกล
มีแววแห่งความเด็ดเดี่ยวฉายออกมาทางพระเนตรและพระพักตร์ "เป็นไปไม่ได้ที่จะให้ตถาคตกลับใจ
ตถาคตจะต้องปรินิพพานในวันเพ็ญแห่งเดือนวิสาขะอีก 3 เดือนข้างหน้านี้ อานนท์! เราได้แสดงนิมิต
โอภาสอย่างแจ่มแจ้งแก่เธอพอเป็นนัยมาไม่น้อยกว่า 16 ครั้งแล้วว่า คนอย่างเรานี้มีอิทธิบาทภาวนาที่
ได้อบรมมาด้วยดี ถ้าประสงค์จะอยู่ถึงหนึ่งกับคือ 120 ปี ก็พออยู่ได้ แต่เธอหาเฉลียวใจไม่ มิได้ทูลเรา
เลย เราตั้งใจไว้ว่าในคราวก่อน ๆ นี้ถ้าเธอทูลให้เราอยู่ต่อไป เราจะห้ามเสียสองครั้ง พอเธอทูลครั้งที่ 3
จะรับอาราธนาของเธอ แต่บัดนี้ข้าเสียแล้ว เราไม่อาจกลับใจได้อีก" (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า
178)

24) พระอานนทร้องไห้

เนื้อหาได้กล่าวถึงการเสด็จไปเมืองกุสินารา พระองค์ต้องหยุดพักเป็นระยะ ๆ หลายครั้ง ก่อนจะถึงกุสินารา ราชาธานีแห่งมัลลกะษัตริย์ ณ ใต้ร่มพญักษ์แห่งหนึ่ง ขณะที่พระองค์หยุดพัก มีบุตรแห่งมัลลกะษัตริย์นามว่าปุกกุสะ เคยเป็นศิษย์ของ อาฬารดาบส กาลามโคตร เดินทางจากกุสินาราเพื่อไปยังปาวานคร ได้เห็นพระผู้มีพระภาคแล้วเกิดความเลื่อมใส จึงน้อมนำผ้าคู่งามซึ่งมีสีเหมือนทองสิงค์ เข้าไปถวาย รับสั่งให้ถวายแก่พระอานนทที่ฝนหนึ่งแก่พระองค์ฝนหนึ่ง

พระอานนทได้เห็นว่ามีผ้าชิ้นไม่ควรแก่ตน จึงน้อมเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาคอีกฝนหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงนุ่งและห่มแล้ว ผ้าชิ้นสวยงามยิ่งนัก ปรากฏประดุจถ่านเพลิงที่ปราศจากควันและเปลว พระฉวีของพระพุทธองค์เล่าก็ช่างผุดผ่อง งดงามเกินเปรียบ ท่านได้เห็นดังนั้น จึงกราบทูล พระพุทธองค์ว่า

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐ! ข้าพระองค์สังเกตเห็นพระฉวีของพระองค์ผุดผ่องยิ่งนัก เกินที่จะเปรียบด้วยสิ่งใด เปล่งปลั่งมีรัศมี พระองค์ผู้ประเสริฐ! บัดนี้พระองค์มีพระชนมายุถึง 80 แล้ว อยู่ในวัยชราเต็มที่ เหมือนผลไม้สุกจนอม อนึ่งเล่า เวลานี้พระองค์ทรงพระประชวรหนัก มีอาการแห่งผู้มีโรคเบียดเบียน แต่เหตุไฉน ผิวพรรณของพระองค์จึงผุดผ่องยิ่งนัก?"

"อานนท!" พระศาสดาตรัสตอบ "เป็นธรรมชาติของพระพุทธเจ้าที่เป็นอย่างนี้ คือคราวจะตรัสรู้คราวหนึ่ง และก่อนที่จะนิพพานอีกครั้งหนึ่ง ผิวพรรณแห่งตถาคตย่อมปรากฏงดงามประดุจรัศมีแห่งสุริยาเมื่อแรกรุ่งอรุณและจวนจะอัสดง ดูก่อนอานนท! ในยามสุดท้ายแห่งราตรีนี้ตถาคตจะต้องปรินิพพานในระหว่างต้นสาละทั้งคู่ซึ่งโน้มกิ่งเข้าหากัน มีใบใหญ่หนา มีดอกเป็นช่อขึ้น" ตรัสดังนั้นแล้ว จึงเสด็จนำพระอานนทไปสู่ฝั่งน้ำกุฎฐานที่เสด็จลงสรงเสวยสำราญตามพระพุทธานุญาตแล้ว เสด็จขึ้นจากกุฎฐานที่ ไปประทับ ณ อัมพวัน รับสั่งให้พระจุนทะน้องชายพระสารีบุตรปลาดสังฆาฏิเป็น 4 ชั้น แล้วบรรทมด้วยสีที่ไสยา คือตะแคงขวาเอาพระหัตถ์รองรับพระเศียรซ้อนพระบาทให้เหลื่อมกัน มีพระสติสัมปชัญญะ ตั้งพระทัยว่าจะลุกขึ้นในไม่ช้า (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 187)

25) ปัจฉิมสาวกอรหันต์และพวงดอกไม้มาร

ย่างเข้ายามที่สองแห่งราตรี ลมเย็นพัดผ่านมาเป็นครั้งคราว รอบๆ อุทยานสาละวันเปี่ยมชุ่มไปด้วยอัสสุชลธาราแห่งมหาชนผู้เศร้าสลดสุดประมาณ เขาหลังน้ำตาออกมาด้วยความรักและรันทดใจ

ท่ามกลางบรรยากาศดังกล่าวนี้ นักบวชเพศปริพาชกหนุ่มคนหนึ่ง ขออนุญาตผ่านฝูงชนเข้ามา เมื่อเข้ามาใกล้เขาบอกว่าขอเฝ้าพระศาสดา เมื่อสุภททะปริพาชกก็ได้เข้าเฝ้าสมประสงค์ เขากราบลงใกล้เตียงบรรทมแล้วทูลว่า ข้าแต่พระจอมมุนี! ข้าพระองค์นามว่าสุภททะ ถือเพศเป็นปริพาชกมาไม่นาน ได้ยินกิตติศัพท์เล่าลือเกียรติคุณแห่งพระองค์ แต่ก็หาได้เคยเข้าเฝ้าไม่ บัดนี้พระองค์จะดับขันธปรินิพพานแล้วข้าพระองค์ขอประทานโอกาสซึ่งมีอยู่น้อยนี้ ทูลถามข้อข้องใจบาง

ประการ เพื่อจะได้ไม่เสียใจภายหลัง" สุดท้ายสุภัททะได้รับการบรรพชาอุปสมบท แล้วประพฤติพรหมจรรย์จนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในเวลาต่อมา (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 196)

26) อุปภาชีวกกับพวงดอกไม้มาร

เนื้อหาได้กล่าวถึงอุปกะ ที่กำลังนั่งเศร้าซึมอยู่หน้าอาคาร ความรื่นของราวป่าในยามนี้ ซึ่งเป็นที่พอกพอใจของเขายิ่งนักนั้น ได้กลายเป็นที่ทรมานไปเสียแล้ว เสียงนกเล็ก ๆ วิ่งไล่จับกัน และส่งเสียงร้องด้วยความขึ้นบานบนกิ่งไม้ เขาเคยมองดูและฟังเสียงมันด้วยความนิยมชมชื่น แต่บัดนี้มันเป็นของแสดงสำหรับเขา นาน ๆ เขาจะสะดุ้งขึ้นครั้งหนึ่ง เพราะได้ยินเสียงหวาดแว่วเหมือนสำเนียงของสุชาวดี แต่แล้วเขาคงเศร้าซึมต่อไป เพราะมันเป็นเพียงเสียงลมหวีดหวิวพัดผ่านมาเท่านั้น เขาก็มองสำรวจตัวเอง เอามือลูบคลำแขนและปลีมือ รู้สึกตัวว่าอย่างเข้าสู่วัยชราแล้ว แม้จะไม่มากนักก็ตาม แต่ความรักพึงจะเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในชีวิตของเขา (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 205)

27) อุปภาชีวกกับพระอนันตชิน

เนื้อหาได้กล่าวถึงอุปภาชีวกเขาได้อยู่กินกับสุชาวดีอันสามภรรยา บางคราวเขาจะพาสุชาวดีน้อยไปชมพันธุ์ไม้นานาชนิดในป่า แต่ท่านเอย จะมีสตรีที่สาวที่สวยงามคนใดเล่า จะเกิดความนิยมชมชอบรักใคร่เสน่ห์หาในสามภรรยาด้วยความจริงใจ เขาจะทำดีหรืออเลาะอ่อนหวานก็เพียงเพื่อความประสงค์บางอย่างซึ่งสิ่งนั้นอาจจะเป็นทรัพย์ ยศ หรือ ชื่อเสียงเกียรติคุณ ว่าได้เป็นภรรยาของคนใหญ่คนโตเท่านั้นมันมิใช่เพราะความสนิทสนมเสน่ห์หาอย่างแน่นอน ถ้ายังผู้ชายนั้นไร้ทรัพย์อัปยศและยังชราเข้าอีกจะซ้ำร้ายลึกเพียงใด แต่มันเป็นกรรมของโลกหรือของมนุษยชาติหรือไหน จึงมักจะบิดเบือนหันเหจิตใจของชายชราให้มักพอใจในสตรีสาววัยรุ่น ยิ่งเขาแก่มาลงเพียงใด ก็ยิ่งต้องการสาวที่เยาว์วัย และไร้เดียงสาต่อโลกเพียงนั้น อุปกะพยายามเอาอกเอาใจสุชาวดีลกับที่ตนรัก แต่สุชาวดีได้เห็นการเอาใจของอุปกะเป็นสิ่งที่ไร้ค่าและไร้ค่า

สองปีที่อยู่ด้วยกันมาอุปกะไม่เคยได้รับความชื่นใจจากภรรยาสาวที่เขาหลงรักเลยสุชาวดีคอยพูดเสียดสีให้กระทบกระเทือนใจอยู่เสมอไม่เว้นแต่ละวัน เมื่อเหกล้อมลูก เธอก็จะสรรหาคำที่ทิ่มแทงใจอุปกะให้ปวดร้าวระบม แต่เขาก็อดทน ทนเพราะความรักลูกและภรรยา

อุปกะคิดถึงเพื่อน เขาไม่มีเพื่อนเลยที่เดียวหรือในโลกนี้ คิดทบทวนอยู่เป็นเวลานานในที่สุดภาพแห่งนักพรตรูปงามมีสง่าราศีก็ปรากฏขึ้นในห้วงนึก เขาบอกว่าเขาชื่อ อนันตชินอุปกะปรารภกับตัวเอง "มีลักษณะดี มีแววแห่งความเมตตากรุณา คนอย่างนี้มักไม่ปฏิเสธคำขอร้องของผู้ดุกยากบากหน้ามาพึ่งพิง"

ประกอบด้วยบุรพนิสสัยอันแก่กล้า มีบารมีที่แก่เต็มที่แล้วคอยเตือน ในราตรีที่ตึกสงบได้ยินแต่เสียงน้ำค้างตกจากใบไม้ อุปกะตัดสินใจแน่วแน่ที่จะจากหมู่บ้านพรานเนื้อไป... ไปหาสหายซึ่งพบกันเพียงครู่เดียว แต่ลักษณะและวาจาเป็นที่ประทับใจของเขายิ่งนักเขาชื่อ อนันตชิน

บัดนี้เขาตัดใจจากสกุชาวดีได้แล้ว เรื่องเดียวที่วนเวียนอยู่ในจิตใจของเขา คือสหายผู้มีนามว่าอนันตชิน เขารอนแรมตามลำพัง จนกระทั่งถึงเขตสาวถี ราชธานีแห่งแคว้นโกศ

ปัจจุบันกาลวันนั้น พระอนันตชินสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแผ่ข่ายพระญาณออกครอบจักรวาล มองดูอุปนิสัยแห่งเวไนยสัตว์ที่พระองค์พอจะโปรดได้ อุปกะเข้าไปในข่ายพระญาณแห่งพระองค์ ทรงทราบโดยตลอดว่า เช้าวันนี้อุปกะจะมาถึงเขตวัน จึงเสด็จออกจากพระคันธกุฏี รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ในเขตวนารามทั้งหมด แล้วตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย วันนี้ถ้ามีอาคันตุกะมาถามหาบุคคลมีนามว่าอนันตชินก็ขอให้พาไปหาเราที่คันธกุฏี ตรัสเท่านั้นแล้วทรงให้อโวกาภิกษุสงฆ์เป็นกรณีพิเศษ เกี่ยวกับเรื่องความเคารพในปฏิสันถาร มีอาทิว่า

"ภิกษุทั้งหลาย! ผู้เคารพหนักแน่นในพระศาสนา ในพระธรรม มีความยำเกรงในสงฆ์ มีความเคารพในไตรสิกขา และเคารพในปฏิสันถารการต้อนรับอาคันตุกะ ผู้เช่นนั้นย่อมไม่เสื่อมดำรงอยู่ใกล้พระนิพพาน" ตอนสายวันนั้นเอง อุปกะก็มาถึงบริเวณเขตวนารามอันร่มรื่น ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และฟังพระธรรมเทศนา อุปกะส่งกระแสจิตไปตามพระธรรมเทศนาของพระตถาคตเจ้า คลายสังโยชน์คือกิเลสที่ร้อยรัดใจออกเป็นเปราะ ๑ ได้บรรลุอนุคามิผลเป็นอริยบุคคลชั้นที่สามด้วยประการฉะนี้ (วสิน อินทสระ, 2540, หน้า 215)

28) เมื่อสาวโนทยานชาวด้วยมหาวิโยค

เนื้อหาได้กล่าวถึงพระพุทธรูปที่ระลึกกับพระอนันท์ว่า อนันท์! เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว เธอทั้งหลายอาจจะคิดว่าบัดนี้พวกเธอไม่มีศาสดาแล้วจะพึ่งพาอะไรที่พึ่ง อนันท์เอ๋ย! พึงประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ธรรมวินัยอันใดที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้ว ขอให้ธรรมวินัยนั้นจงเป็นศาสดาของพวกเธอแทนเราต่อไป เธอทั้งหลายจงมีธรรมวินัยเป็นที่พึ่ง อย่าได้มีอย่างอื่นเป็นที่พึ่งเลย

อนันท์! อีกเรื่องหนึ่งที่เราจะสั่งเลยไว้ คือบัดนี้ภิกษุทั้งหลายเรียกกันว่า อาวุโส ๑ ทั้งผู้แก่และผู้อ่อน ต่อไปนี้ขอให้ภิกษุผู้แก่พรรษาว่า เรียกผู้อ่อนพรรษาว่า อาวุโส (คุณ) ส่วนภิกษุผู้อ่อนพรรษาว่าพึงเรียกผู้แก่กว่าว่า ภันเด หรือ อายัสมา (ท่าน) ผ่อนผันตามควรแก่คารวโหวาร

อนันท์! อีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องฉันทะ เธอเป็นพระที่ตื้อดื้อมีปฏิญญานะมากไม่ยอมเชื่อฟังใคร ไม่ยอมอ่อนน้อมต่อใคร เพราะถือดีว่าเคยเป็นข้าเก่าของเรา เคยใกล้ชิดเรามาก่อนใครๆหมด เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว ขอให้สงฆ์ลงพรหมทัณฑ์แก่พระฉันทะ คือเธอปรารถนาจะทำ จะพูดสิ่งใดหรือประสงค์จะอยู่อย่างใดก็ให้เธอทำ พูดและอยู่ตามอัธยาศัย สงฆ์ไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนอะไรเธอ นี่เป็นวิธีลงพรหมทัณฑ์ คือการลงทัณฑ์ที่หนักที่ลดแบบอริยะ

อนันท์! อีกเรื่องหนึ่งคือ สิกขาบทบัญญัติที่เราได้บัญญัติไว้ เพื่อภิกษุทั้งหลายจะได้อยู่ด้วยกันอย่างผาสุก ไม่กินแหนงแคลงใจกัน มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอกัน สิกขาบทบัญญัติเหล่านั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อเราล่วงลับไปแล้วสงฆ์พร้อมใจกันจะถอนสิกขาบทเล็กน้อย ซึ่งขัดกับกาลกับ

สมัยเสียบ้างก็ได้ กาลเวลาล่วงไปสมัยเปลี่ยนไป จะเป็นความลำบากในการปฏิบัติสิกขาบทที่ไม่เหมาะสมสมัยเช่นนั้น เราอนุญาตให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้

บัดนี้ พระพุทธองค์ดับแล้ว ดับอย่างหมดเชื้อ ทั้งวิบากขันธ์และกิเลสanusยทั้งปวง ประดุจกองไฟดับลงแล้ว เพราะหมดเชื้อฉะนั้น (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 227)

29) วันหนึ่งก่อนวันประชุมสังคายนา

เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้ว พระมหากัสสปได้ให้ประชุมสงฆ์ปรารภเพื่อทำสังคายนาพระธรรมวินัย นัดหมายให้ทรงจำกันได้ว่า ธรรมอันใด วินัยอันใด พระผู้มีพระภาคทรงสั่งและทรงสอนไว้ว่าอย่างไร ทั้งนี้โดยคำนึงถึงคำกล่าวขึงจาบพระธรรมวินัยและพระศาสดาของภิกษุชรานามว่าสุภัททะ ท่านกล่าวท่ามกลางมหาสมาคมว่า

"ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย! สมัยเมื่อข้าพเจ้าเดินทางจากรรปารามาสู่กุสินารนี้มีภิกษุเป็นอันมากเป็นบริวาร ขณะมาถึงกึ่งทาง ข้าพเจ้าได้สดับข่าวปริณิพพานของพระผู้มีพระภาค ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นปุณฺณยังมีอาสวะอยู่ ไม่อาจอดกลั้นความโศกไว้ได้ ต่างก็ปริเทวนาการคร่ำครวญถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ส่วนภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้วก็ปลงธรรมสังเวชแบบอริยชน แต่มีภิกษุนอกคอกรูปหนึ่ง บวชแล้วเมื่อชรา นามว่าสุภัททะได้กล่าวขึ้นว่า ท่านทั้งหลายอย่าเสียใจ อย่าเศร้าโศกเลย พระสมณโคดมนิพพานเสียก็ดีแล้ว พวกเราจะได้เป็นอิสระ พระสมณโคดมยังอยู่คอยรู้จำว่าสิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ ช่มชู้ ขนบพวกเราทั้งหลายด้วยระเบียบวินัยมากมายเหมือนจะเหยียดมือเหยียดเท้าไม่ออก บัดนี้พระสมณโคดมนิพพานแล้ว เป็นลาภของพวกเราทั้งหลายต่อไปนี้พวกเราต้องการทำอะไรก็ได้ทำได้ทำ ไม่ต้องการทำอะไรก็ได้ไม่ต้องทำ

พระมหากัสสปกล่าวว่า “พระศาสดานิพพานเพียง 7 วันเท่านั้น ยังมีโมฆบุรุษกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยและพระศาสดาถึงเพียงนี้ ต่อไปภายหน้า ภิกษุผู้ลามก มีจิตทราม คิดว่าศาสนาปราศจากศาสดาแล้ว พึงเหยียบย่ำพระธรรมวินัยสักปานใด เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายจึงประชุมกันเพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยตามที่พระศาสดาเคยทรงสอนและบัญญัติไว้”

ต่อจากนั้นก็มีการประชุมปรึกษากันว่าควรจะทำสังคายนาที่ใด ในที่สุดตกลงกันว่า ควรจะทำที่กรุงราชคฤห์ เหลือเวลาอยู่อีกเดือนครึ่งจะเข้าพรรษา ที่ประชุมตกลงกันว่า จะทำสังคายนาในพรรษาลดเวลา 3 เดือน พระมหากัสสปพาภิกษุหมู่หนึ่งมุ่งไปสู่กรุงราชคฤห์ พระอนุรุทธพาภิกษุอีกหมู่หนึ่งไปสู่กรุงราชคฤห์เช่นเดียวกัน

แล้วการสังคายนาก็เริ่มขึ้น โดยพระมหากัสสปเป็นผู้ชักถาม พระอุบาลีซึ่งได้รับการยกย่องจากพระศาสดาว่าเป็นผู้เลิศทางวินัยได้วิสัชนาพระวินัย พระอานนท์พุทธอนุชาวิสัชนาพระธรรมโดยตลอดสังคายนาครั้งนี้ทำอยู่ 3 เดือน จึงเสร็จเรียบร้อย (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 236)

30) พรหมทัณฑ์และ ณ ชาติสระบนเส้นทางจาริก

เป็นเวลานานถึง 40 ปีหลังพุทธปรินิพพาน ที่พระพุทธอนุชาผู้ประเสริฐจาริกสู่คามนิคมชนบทและราชธานีต่าง ๆ เกือบทั่วชมพูทวีป เพื่อโปรดเวไนยนิกรชนแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ประทับดวงใหญ่แห่งชมพูทวีปจะดับไปแล้ว แต่ประทับดวงน้อยคือพระพุทธอนุชายังมีอยู่ และส่องแสงเรืองรองเพื่อการตรวราชต่อไป

บัดนี้ภารกิจอันเกี่ยวเนื่องด้วยพระศาสนาและหน้าที่ในการทำลายกิเลสของท่านได้เสร็จสิ้นลงแล้ว เหลืออยู่เพียงอย่างเดียวคือ การอบรมสั่งสอนมหาชนให้หลีกจากทุจริตเดินเข้าสู่คลองแห่งสุจริตธรรม การปรากฏกายแห่งพระอาณัติไม่ว่าที่ใด ในสมาคมใด ประดุจการปรากฏขึ้นแห่งดวงจันทร์ในปรมมิตินี้ นำความขึ้นบานเอิบอาบซาบซ่านและสดใสมาสู่จิตใจของมหาชนในที่นั้น และสมาคมนั้น

เมื่อมหาสันนิบาตในการสังคายนาเสร็จสิ้นลงแล้ว พระพุทธอนุชาให้ละทิ้งเบญจศีรินสรไว้เบื้องหลัง มุ่งสู่นครโกสัมพีเพื่อลงพรหมทัณฑ์แก่พระฉันนะพระหัวหน้าคือซึ่งพระศาสดารับสั่งไว้เมื่อจวนจะนิพพาน พระอาณัติได้ประกาศให้สงฆ์ในโกสัมพนครทราบทั่ว ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป พระฉันนะต้องการจะทำการใด จะพูดอย่างไรและประพฤติอย่างใดก็ให้ทำได้ตามอัธยาศัย ภิกษุสามเณรไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนพระฉันนะด้วยถ้อยคำใด ๆ เลย นี่เรียกว่าพรหมทัณฑ์ คือการลงโทษที่หนักที่สุดแบบพระอริยะ (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 247)

31) จตุรงคพลและวิมลมาน

เนื้อหาเป็นการสนทนากันระหว่างราชกุมารกับพระอาณัติ "ข้าแต่ท่านผู้บำเพ็ญตบะ! ข้าพเจ้าเกิดแล้วภายใต้เศวตฉัตรแห่งหัตถินาปุรนครแคว้นปัญจาละนี้ วันเดียวกับที่ข้าพเจ้าลืมตาดูโลกนั่นเอง มีการชุมนุมพลทั้ง 4 เหล่าทัพคือ ทัพช้าง ทัพม้า ทัพรถ และทัพพลเดินเท้า เป็นการซ้อมใหญ่ประจำปี เป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่งของนายทหารที่ได้แสดงตนเฉพาะพระพักตร์พระมหากษัตริย์ในวันเช่นนี้ ด้วยการถือเอาเรื่องนี้เป็นนิมิต พระราชบิดาและพระประยูรญาติชั้นผู้ใหญ่ของข้าพเจ้าจึงขนานนามข้าพเจ้าว่า จตุรงคพล

ท่านคงเคยศึกษาวิชาทหารมาแล้ว ในวิชาทหารได้บอกไว้ว่า “การเตรียมกำลังรบให้พร้อมเป็นการป้องกันสงคราม” ฟังดูไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ก็ความจริง ทั้งนี้เพราะฝ่ายรุกรานจะคอยจ้องดูกำลังของอีกฝ่ายหนึ่งอยู่เสมอ เมื่อใดฝ่ายตรงข้ามอ่อนแอ ฝ่ายรุกรานจะเริ่มรุกรานทันที เหมือนเชื้อโรคคอยโอกาสเบียดเบียนทำลายผู้มีร่างกายอ่อนแอ ในทำนองเดียวกัน กล่าวในทางธรรม ข้าพเจ้าพอจะทราบอยู่บ้างว่า ผู้ที่มีกำลังใจอ่อนแอย่อมเป็นเหยื่อของกิเลสได้ง่าย แพทย์ผู้ฉลาดจะพยายามกระตุ้นเตือนให้มวลชนสร้างกำลังด้านทานในตัวเองให้สูงอยู่เสมอ เพื่อป้องกันการรุกรานของโรค ศาสดาผู้ฉลาดก็พยายามกระตุ้นเร้า ศาสนิกชนให้ฝึกพลังจิตให้สูงไว้เพื่อเป็นทานบารมีกันกระเลกิเลสมิให้รั่วไหล

เข้าสู่จิตโดยง่าย หลักสุขลักษณะหรืออนามยก็เป็นเรื่องเดียวกันนี้เอง เมื่อเหลือกำลังป้องกันจึงถึงขั้นเยียวยาแก้ไข

สงครามเป็นของคู่กับโลก ตราบใดที่มนุษย์ยังมีความอยากได้ ทะเยอทะยานในเกียรติที่จอมปลอม อยากเป็นใหญ่ในกองกระตูกและเลือดเนื้อ แสวงหาความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น แก้ปัญหาโดยใช้กำลัง สงครามก็คงมีอยู่ต่อไป แปลกจริง ๆ นะท่าน คนที่เป็นโจรลักเล็กขโมยน้อยปล้นสะดมส่วนบุคคล เขาก็ถือว่าเป็นคนเลวคนร้าย ทั้ง ๆ ที่บางทีเขาต้องลักขโมยเพราะไม่มีอะไรจะกินแท้ ๆ แต่ผู้ที่ปล้นคนทั้งเมืองกลับได้รับเกียรติยศอันสูงส่งเป็นวีรบุรุษ ผู้ที่โกงคนอื่นเพียงคนสองคน จะถูกพิพากษาตัดสินจำคุกหรือลงโทษให้สมควรแก่ความผิด แต่ผู้ที่โกงคนทั้งเมืองได้กลับไม่มีใครกล้าทำอะไร

“ข้าแต่ท่านผู้บำเพ็ญตบะ! ในเรื่องนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร หรือศาสดาของท่านได้เคยกล่าวไว้อย่างไรบ้าง?”

“ราชกุมาร! พระอานนท์กล่าวด้วยน้ำเสียงเรียบปกติ” เรื่องสงครามเป็นเรื่องคู่กับโลกตามที่ท่านกล่าวมานั้นข้าพเจ้าไม่คัดค้าน แต่มันก็เป็นเวลาหลายปีจึงจะเกิดขึ้นสักครั้งหนึ่ง แต่สงครามที่เกิดขึ้นประจำและยืดเยื้อที่สุด คือสงครามชีวิต ทุกคนเดินไปบนถนนแห่งสงครามนี้อยู่ตลอดเวลา ดวงจิตนี้เป็นสมรภูมิให้ธัมมะและอธรรมเข้าทำการชิงชัยกันอยู่มิได้ว่างเว้น เมื่อใดกองทัพอธรรมมีกำลังมาก กองทัพธรรมก็ล่าถอย อธรรมก็เข้ายึดครองจิตใจ เมื่อใดกองทัพธรรมมีกำลังรุกรานให้อธรรมล่าถอยไป ธรรมก็เข้ายึดครอง สมัยใดอธรรมเข้ายึดครองสมัยนั้นย่อมมีแต่ความมืดมัวและวุ่นวาย สมัยใดธัมมะเข้ายึดครอง สมัยนั้นย่อมมีแต่ความสงบและแจ่มใส (วศิน อินทสระ, 2540, หน้า 256)

32) หญิงงามกับบิดา

เนื้อหาได้กล่าวถึงความรักกับความมั่นคงของชีวิต โดยการแนะนำของบิดาฝ่ายหญิง ทำให้เห็นความเป็นจริงของชีวิตว่าการที่มีความรักกับคนหนึ่ง แต่ถึงคราวที่ต้องการความมั่นคงก็ต้องแต่งงานกับอีกคน แต่อย่างไรก็ตาม ความรักทำให้คนซึ่งกระด้างหยาบคายกลายเป็นคนนุ่มนวลอ่อนหวาน มหาโจรใจเหี้ยมซึ่งฆ่าคนได้อย่างไร้ความปราณี เมื่อถูกเสน่หานางเข้ารีดจิตใจก็ต้องวางดาบแล้วคุกเข่าลงสารภาพรักกับสตรีตัวน้อย ซึ่งไม่เคยแม้แต่จะบิ่ด กษัตริยาธิราชผู้ผยองและทะนงในศักดิ์ เมื่อความรักเกิดขึ้น ความทะนงนั้นก็พลันหาย กลายเป็นผู้รับใช้ของเธอซึ่งกำหัวใจไว้ได้ นางผู้งามเฉิดฉายเมื่อความรักกล้ากราบแทบเท้าซึมเข้าสู่หัวใจ สิ่งที่เคยหวงแหนสุดถนอมไม่เคยยอมให้ใครมาก่อนเลยก็ยอมพลีให้หมดสิ้น (วศิน อินทสระ, 2540, หน้า 247)

33) ไม่มีความสุขใดเสมอด้วยความสงบ

เนื้อหาได้กล่าวถึงการอภิเษกสมรสระหว่างราชกุมารกับเจ้าหญิงจุฬารัตน์แห่งสาครนครก็มาถึงพิธีหมั้นพารพานว่าจะมีพรสพทั่วแคว้นปัญจาสะ ประชาชนในชนบทมากหลายเดินทางมาสู่นคร

หลวงหัตดินาปุระเพื่อชมพิธีอภิเษก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อชมเจ้าหญิงจุฬารัตน์ ผู้มีนามกระเดื่องว่างามเลิศปานนางฟ้า ธงทิวปลิ้วไสวมีไฟหลากสีห้อยระย้า ทุกถนนหนทางประดับประดาอย่างวิจิตรเพริศพราย มีเสียงซอโห่ร้องแสดงความยินดีปรีดาอยู่เป็นระยะ ๆ

ราชกุมารอยู่ร่วมด้วยเจ้าหญิงจุฬารัตน์เป็นเวลาสองปีท่ามกลางความนิยมชมชื่นของสมเด็จพระราชบิดาและพระประยูรญาติ วันหนึ่ง เมื่อตะวันบ่ายคล้อยไปมากแล้ว ทั้งสองก้าวลงสู่อุทยานเพื่อพักผ่อนและเดินเล่นเย็น ๆ ใจ ในขณะที่เดินมาถึงพุ่มไม้แห่งหนึ่ง ญใหญ่เลื้อยออกมา เจ้าหญิงตกพระทัยมากจนสุดจะยับยั้ง เธอวิ่งหนีและบังเอิญพระขงซีไปกระแทกเข้ากับแฉ่งหินก้อนหนึ่งซึ่งวางไว้เป็นรูปต่าง ๆ ประดับแอ่งน้ำในอุทยานเป็นบาดแผลเพียงเล็กน้อย ราชกุมารรีบประคองนางและนำกลับสู่พระราชฐาน ต่อมาบาดแผลเพียงเล็กน้อยนั้นค่อยขยายโตขึ้นแผลลึกลงไป ๆ ทีละน้อย แพทย์หลวงพยายามรักษาเท่าไรก็ไม่หาย ความเจ็บปวดรวดร้าวเพิ่มทวีขึ้นทุกวัน ในที่สุดเจ้าหญิงจุฬารัตน์ก็สิ้นพระชนม์ด้วยโรคนี้"

เวลาล่วงไป 6 เดือน ราชกุมารได้อภิเษกสมรสกับวิมลมาน ตลอดระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา ไม่มีลูก จวบจนเข้าปีที่ 3 วิมลมานก็ตั้งครรภ์ นำความปิติปราโมชมาให้อย่างใหญ่หลวง และมีโอกาสได้สนทนากับพระอานนทว่า พวกเราส่วนใหญ่ยังเชื่อกันอยู่ว่าผู้ไม่มีบุตรเมื่อตายแล้วจะต้องตกนรกขุมปุตตะะ ข้าแต่ท่านผู้บำเพ็ญพรต ในเรื่องนี้ท่านหรือศาสดาของท่าน มีความคิดเห็นอย่างไร?"

"ดูก่อนราชกุมาร!" พระอานนทก็กล่าวตอบ "บุคคลบางพวกเดือดร้อนเพราะไม่มีบุตรบางพวกเดือดร้อนเพราะมีบุตรมากเกินไป บางพวกถือว่าผู้ไม่มีบุตรย่อมได้รับความบันเทิงใจเพราะบุตรผู้มีโคยอมได้รับความบันเทิงเพราะโค บุคคลจะบันเทิงได้ก็เพราะมีสิ่งยึดถือ เมื่อไม่มีสิ่งยึดถือความบันเทิงใจก็ไม่มี"

ตลอดเวลา 40 ปี หลังพุทธปรินิพพาน พระพุทธอนุชาผู้ประเสริฐเที่ยวจาริกไปโปรดประชาชนเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลชนชาวชมพูทวีปเกียรติคุณของท่านก็ก้องระบือไปทั่ว พร้อม ๆ กันนั้นแสงสว่างแห่งพระธรรมก็ส่องฉายเข้าไปทำลายความมืดในดวงใจของประชาชน หรือประหนึ่งฝนโปรยปรายลงมาชำระล้างสิ่งโสโครกในดวงจิต คือกิเลสสาละน้อยใหญ่ บุคคลผู้ต้องการได้รับแล้วซึ่งความสะอาด สว่างและสงบ ได้ยืมรสแห่งความสุขซึ่งเกิดจากธรรม เป็นความซึ่งเลิศกว่าสุขใดๆในโลก (วคิน อินทสระ, 2540, หน้า 274)

3.4 สรุป

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศินอินทสระ ทำให้ทราบถึงคุณค่าของวรรณกรรมที่นำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายแบบร้อยแก้วที่มีความสละสลวยในการใช้ภาษาของผู้เขียนได้สื่อสารนำเสนอที่มองเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เข้าถึงอรรถรส และได้แฝงไปด้วยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงวิถีคิดในรูปแบบที่เป็นปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ก่อรูปไปด้วยองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ในพุทธประวัติ และบทบัญญัติในเรื่องของพระวินัย จึงสามารถสรุปเป็นประเด็นโดยรวมได้ 3 ด้าน ดังนี้ 1) คุณค่าด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน 2) คุณค่าด้านความกตัญญูกตเวที 3) คุณค่าด้านจรรโลงพระพุทธศาสนา

บทที่ 4

วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ

จากการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณค่าของความกตัญญูกตเวที 2) ด้านคุณค่าการจรรโลงพระพุทธานุชา 3) ด้านคุณค่าของความอ่อนน้อมถ่อมตน ตามลำดับ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ

4.2 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ด้านคุณค่าของความกตัญญูกตเวที

4.3 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ด้านคุณค่าการจรรโลงพระพุทธานุชา

4.4 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ด้านคุณค่าของความอ่อนน้อมถ่อมตน

4.5 สรุป

4.1 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ

คำว่า “วรรณกรรม” มีปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในพระราชบัญญัติคุ้มครองศิลปและวรรณกรรม พุทธศักราช 2475 คำนี้ได้ใช้แพร่หลายมาตามลำดับ และในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เราก็มียุควัฒนธรรมทางวรรณกรรมตั้งขึ้นเป็นสำนักหนึ่งในสภาวัฒนธรรมแห่งชาติในปีพุทธศักราช 2485 เพื่อเผยแพร่วรรณกรรมและส่งเสริมศิลปการแต่งหนังสือเพื่อรักษาวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นทางการสืบต่อจากวรรณคดีสโมสรในรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะวรรณกรรมเกี่ยวกับศาสนาและปรัชญา

ศาสนาทำให้เกิดวรรณกรรมรวมทั้งศิลปะอื่น ๆ ด้วยเนื่องจากศาสนาเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นเรื่องความเชื่อในหลักธรรมคำสอน โดยเฉพาะการสอนให้เข้าใจชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ ส่วนปรัชญาสอนให้คิด โดยเฉพาะสิ่งที่ปัญหาได้แก่ ปัญหาชีวิตกับโลก โลกกับชีวิต ชีวิตกับธรรมชาติ เหล่านี้ล้วนมาจากศาสนาและปรัชญา เพราะปรัชญา เป็นวิชาที่ว่าด้วยปัญหาที่เกี่ยวกับสาระและความหมายที่แท้จริงของชีวิตและเอกภพ เป็นการไตร่ตรองปัญหาให้เข้าใจถึงแก่นแท้จริง ๆ ปรัชญาทำให้ เข้าใจโลก และชีวิต ความจริง ชอนเร้นโลก และชีวิต ในลักษณะต่าง ๆ กัน

ในวรรณคดีไทยนั้น อิทธิพลของคำสอนทางพุทธปรัชญามีให้เห็นปรากฏอยู่มากมายทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น เวล นครชาตก สมุทโฆษคำฉันท์ และไตรภูมิพระร่วง เป็นต้น สำหรับตัวอย่างที่เป็นการแสดงความคิดของกวีทั้งในด้านศาสนาและปรัชญา เช่น

“ใดใดในโลกล้วนอนิจจัง

คงแต่บาปบุญยัง เทียงแท้

คือเงาติดตัวตรึง

ตรึงแน่น อยู่ยาวนาน

ตามแต่บาปบุญแล้ว

ก่อเกื้อรักษา”

(ลิลิตพระลอ)

“กาลก่อนทรายนี้ไซ้

สูงลิ่วสลายลงมา ภูผา

ไตรลักษณ์ย่อมปรัชญา

ป่นม้วย

รื่อย่อมถ่อมเป็นด้วย

ใหญ่ยิ่ง เค้นพันปฐพี”

(อังคาร กัลยาณพงศ์ : บางกอกแล้วกำสรวล)

“ภัยฟ้านั้นพอผืน

ถึงพื้นแตกยังพอได้

ภัยมืดที่เมาโมหะ

เขมือบมนุษย์นี้สุดทาน”

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ : คว้ากลิ่นบนแผ่นดิน)

จากประเด็นนี้ทำให้เห็นว่า วรรณกรรมทำให้เกิดแรงจูงใจในการกระทำบางสิ่งบางอย่าง เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จสมปรารถนาประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งวรรณกรรม ก็เป็นภาพสะท้อนของสังคมที่ทำให้เกิดเรียนรู้ในแต่ละเรื่องราวทั้งอดีตและปัจจุบันอาจรวมหมายถึงสิ่งที่เป็นจริง หรือสมมติขึ้น นอกจากนี้ในวรรณกรรมนั้นยังมีคติธรรมแอบแฝงให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ สิ่งที่เป็นความดีและความชั่ว ตลอดจนจริยธรรมต่างๆที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้นด้วย

4.2 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ

ด้านคุณค่าของความกตัญญูทศเวที

1. บทนำและความเป็นมา

วรรณกรรม “พระอานนท์ พุทธอนุชา” เป็นงานเขียนของ วศิน อินทสระ ซึ่งเป็นเรื่องราวอิงชีวประวัติของ พระอานนท์ ในฐานะสาวกเอกของ พระพุทธเจ้า (พระโคตม) โดยใช้รูปแบบ “นิยาย-ธรรมะ” (dharma narrative) เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตของผู้นับในยุคนปัจจุบัน

เรื่องมีเนื้อหาหลากหลายบท ตั้งแต่ “ในที่ประชุมสงฆ์ ณ เขตวันมหาวิหาร” “ณ สันฐานคารแห่งนครกบิลพัสดุ์” ฯลฯ “บุพพุตการของพระพุทธอนุชา” “ความอัศจรรย์แห่งธรรมวินัย” “คราเมื่อทรงปลงพระชนมายุสังขาร” เป็นต้น จุดประสงค์ของผู้เขียนน่าจะเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็น “พระอานนท์” ไม่เพียงเป็นสาวกเอกในพุทธประวัติเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวอย่างของการดำเนินชีวิตอย่างกตัญญูทเวที จากที่พบ “พระอานนท์ ผู้เป็นเลิศถึงห้าประการ ผู้เป็นพระอุปัชฌากอันเป็นเลิศ”

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “กตัญญูทเวที” ในเรื่องนี้ จึงเป็นการใช้ตัวละครและเหตุการณ์ในพุทธประวัติเป็นกรณีศึกษาเพื่อสะท้อนคุณค่าด้านศีลธรรมและจริยธรรมที่สังคมสามารถนำไปใช้ได้

2. สารและเนื้อหาเกี่ยวกับ “กตัญญูทเวที”

เพื่อวิเคราะห์ คุณค่าของ “กตัญญูทเวที” (คือ ความกตัญญู และความกตเวที – คือ รู้คุณและตอบแทนคุณ) ในเรื่องนี้ ผมขอสรุปสาระที่เกี่ยวข้องเป็นหัวข้อหลัก ดังนี้:

2.1) ตัวละครพระอานนท์กับบทบาทกตัญญู

พระอานนท์ในเรื่องถูกนำเสนอว่าเป็น “พระอุปัชฌากอันเป็นเลิศ” ของพระพุทธเจ้า ความสัมพันธ์ระหว่างพระอานนท์กับพระพุทธเจ้ามีลักษณะของผู้รับใช้ ผู้ถวายความปรารถนาดี และผู้ดูแล ซึ่งสะท้อน “ความกตัญญู” ต่อครูบาอาจารย์ (ในที่นี้คือพระพุทธเจ้า) เรื่องยังแสดงด้านของ “พุทธอนุชา” (อนุชาของพระพุทธเจ้า) ซึ่งมีนัยถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจิตวิญญาณ และการแสดงความกตเวทีต่อผู้มีบุญคุณ

2.2) เหตุการณ์ต่างๆ ที่สะท้อนกตเวที

ในสารบัญมัท เช่น “พุทธอุปัชฌากผู้เป็นบัณฑิต” “มหามิตร” “บุพพุตการของพระพุทธอนุชา” “บนกองกระดูกแห่งตำนานุสย” “คราเมื่อทรงปลงพระชนมายุสังขาร” ฯลฯ

เหตุการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า พระอานนท์ไม่เพียงแค่ว่าปฏิบัติดี แต่ยังตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยจิตกตัญญู เช่น การถวายความเคารพอย่างจริงใจ การรักษาพระธรรมวินัย การเป็นสหายที่ดี การอยู่เคียงข้างในยามวิกฤติ เป็นต้น

ยกตัวอย่าง : “คราเมื่อทรงปลงพระชนมายุสังขาร” ซึ่งเป็นช่วงที่พระพุทธองค์ประสบสังขาร พระอานนท์มีบทบาทสำคัญในการแสดงความรัก ความเคารพ และการดูแลอย่างกตัญญู

2.3) คุณธรรมของกตเวทีที่ปรากฏ

กตัญญูทเวทีในเรื่องถูกเชื่อมโยงกับธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ความเคารพ (ศรัทธา) การถวายความสะดวก (การอุปัชฌาก) การยืนหยัดในศีลธรรม การเห็นคุณค่าของผู้ให้ (บุคคลที่ประพฤติดี) นอกจากนี้มีความเชื่อมโยงถึง : “ความรัก-ความร้าย” “หญิงงามกับบิดา” “ไม่มีความสุขใดเสมอด้วยความสงบ” ฯลฯ ซึ่งแสดงว่า กตเวทีไม่ได้หมายถึงเพียงการตอบแทนคุณบุคคลเท่านั้น แต่รวมถึงการตอบสนองต่อคุณค่าทางธรรม และการแสดงออกของจริยธรรมในสถานการณ์หลากหลาย

3. วิเคราะห์ความหมายและคุณค่าเชิงคุณธรรมของ “กตัญญูกตเวทิต์”

ในส่วนนี้ ผมจะวิเคราะห์ในเชิงลึกกว่า จากเนื้อเรื่อง ของ “พระอานนท์ พุทธอนุชา” คุณค่าของกตัญญูกตเวทิต์ถูกนำเสนออย่างไร มีข้อดีและบทเรียนอะไร และมีนัยอะไรที่สามารถนำไปใช้ได้ในยุคปัจจุบัน

3.1) ความหมายของกตัญญูกตเวทิต์ในบริบทของเรื่อง

กตัญญู = การรู้คุณ = การรับรู้ความดีหรือคุณประโยชน์ที่ได้รับจากบุคคล / สถาบัน / การกระทำ

กตเวทิต์ = การตอบแทนคุณ = การกระทำคืนคุณ / การแสดงออกของความกตัญญู

ในเรื่อง พระอานนท์ไม่ได้แค่รู้คุณพระพุทธเจ้า แต่ยังแสดงออกโดยเป็นผู้ถวายความอุปฐาก ดูแล ช่วยเหลือ และรักษาพระธรรมวินัยอย่างตั้งใจ ซึ่งเป็นการ “ตอบแทน” ในระดับจิตใจ และการปฏิบัติ

3.2) คุณค่าที่โดดเด่น

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี – ความกตัญญูกตเวทิต์มักนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่อบอุ่น มีความไว้วางใจ เช่น ระหว่างพระอานนท์และพระพุทธเจ้า เป็นสภาพที่ไม่ใช่เพียงผู้รับใช้ทั่วไป แต่เป็นผู้ที่เข้าใจ เคารพ และร่วมเดินทางทางธรรม

การสร้างแรงบันดาลใจทางจริยธรรม – เมื่อผู้ชม/ผู้อ่านเห็นพระอานนท์ กระทำกตเวทิต์อย่างจริงจัง ก็เป็นตัวอย่างให้ผู้คนในยุคปัจจุบันเห็นว่า การตอบแทนคุณก็ไม่ใช่ว่าจะยากเกินไป หากเรามีใจที่ซื่อสัตย์ มีศรัทธา มีการกระทำที่ดี

การส่งต่อคุณค่าในสังคม – กตัญญู และกตเวทิต์ ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในครัวเรือนหรือบุคคลใกล้ชิด แต่เรื่องนี้สะท้อนว่าผู้ที่ได้รับคุณ (เช่น พระพุทธเจ้า) และผู้ที่ประพฤติดี (เช่น พระอานนท์) เป็นแบบอย่างต่อสังคม ช่วยให้สังคมมีความดีงาม / มีแบบอย่างที่ดี การยืนหยัดทางศีลธรรมในสถานการณ์ท้าทาย – เรื่องมีเหตุการณ์ที่ยาก เช่น “บนกองกระดูกแห่งต้นหนุสสัย” หรือ “เมื่อสาละโนทยานชาวด้วยมหาวิโยค” ซึ่งแสดงว่า กตเวทิต์จะยังมีคุณค่าเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สบายใจ เหนื่อยยาก หรือถูกทดสอบ

3.3) นัยต่อยุคปัจจุบัน

ในยุคที่ความสัมพันธ์รอบครัว สังคมมีการเปลี่ยนแปลง การมี “กตัญญูกตเวทิต์” กลายเป็นคุณธรรมที่ถูกท้าทาย เช่น การตระหนักรู้คุณของผู้ใหญ่ การตอบแทนคุณ ทั้งในครอบครัว / ที่ทำงาน / สังคม ผลจากการมีหรือไม่มีกตเวทิต์ มีผลต่อความเชื่อมโยงของสังคม : สังคมที่คนรู้จักคุณ และตอบแทนคุณ มีโอกาสสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ สงบ และร่วมมือได้ดีกว่า

การนำ “พระอานนท์” เป็นแบบอย่างในวรรณกรรม ทำให้ผู้คนสามารถเชื่อมโยงคุณธรรมนี้กับชีวิตประจำวัน เช่น การให้ความช่วยเหลือคนที่เคยช่วยเรา การระลึกถึงคุณที่ได้รับ และการแสดงออกอย่างเหมาะสม

3.4) ข้อพิจารณา/ข้อจำกัด

กตเวทีในเรื่องถูกนำเสนอในบริบทสงฆ์/พุทธศาสนา ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะ เช่น ครูบาอาจารย์-ศิษย์ หรือ พระ-สาวก การถ่ายทอดไปสู่บริบททั่วไปอาจต้องปรับให้เหมาะสม

บางครั้ง “การตอบแทนคุณ” อาจถูกตีความผิด (เช่น กลายเป็นความผูกพันที่ไม่เป็นอิสระ) ดังนั้น ต้องมีการแยกแยะว่า กตเวทีควรอยู่บนฐานของความเคารพ ความรักอิสระ ไม่ใช่ความหวังผลประโยชน์

ผู้เขียนเน้นให้พระอานนท์เป็น “เลิศ” โดยมีคุณลักษณะพิเศษ อาจทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการมีคุณธรรมเช่นนี้เป็นเรื่องไกลตัว แต่ข้อท้าทายคือ สามารถเปลี่ยนให้เป็น “ชีวิตประจำวันได้จริง”

4. ข้อเสนอแนะ – การนำไปใช้ และข้อสรุป

4.1) การนำไปใช้

ในครอบครัว: สอนลูกหลานให้ระลึกถึงคุณของบิดามารดา / ผู้ใหญ่ และช่วยเหลือ แสดงความกตเวทียอย่างจริงใจ

ในองค์กร / ที่ทำงาน: สร้างวัฒนธรรมที่ให้พนักงานรู้สึก “ถูกเคารพ/ได้รับคุณ” และตอบแทนในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น การขอบคุณ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ในสังคม: ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นการ “ตอบแทนคุณ” ต่อผู้ที่ทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น อาสาสมัคร ผู้สอน ผู้ให้คำปรึกษา

4.2) ข้อสรุป

บทวรรณกรรม “พระอานนท์ พุทธอนุชา” โดย วศิน อินทสระ เสนอภาพพระอานนท์ในฐานะแบบอย่างของความกตัญญูกตเวทียอย่างชัดเจน ซึ่งคุณค่านี้มีความสำคัญต่อทั้งมิติจิตใจ มิติความสัมพันธ์ และมิติสังคม ในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การยึดถือคุณธรรมเช่นนี้จึงเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และทำให้สังคมมีพื้นฐานของความเอื้ออาทรและไว้วางใจ

4.3 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ด้านคุณค่าการจรรโลงพระพุทธศาสนา

1. บทนำและความเป็นมา

วรรณกรรม “พระอานนท์ พุทธอนุชา” เป็นงานเขียนของ วศิน อินทสระ ซึ่งเป็นเรื่องราวอิงชีวประวัติของ พระอานนท์ ในฐานะสาวกเอกของ พระพุทธเจ้า (พระโคตม) โดยใช้รูปแบบ “นิยาย-ธรรมะ” (dharma narrative) เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน

เรื่องมีเนื้อหาหลากหลายบท ตั้งแต่ “ในที่ประชุมสงฆ์ ณ เขตวันมหาวิหาร” “ณ สันฐานคารแห่งนครกบิลพัสดุ์” ฯลฯ “บุพพ ุประการของพระพุทธานุชา” “ความอัศจรรย์แห่งธรรมวินัย” “คราเมื่อทรงปลงพระชนมายุสังขาร” เป็นต้น

จุดประสงค์ของผู้เขียนน่าจะเพื่อให้ผู้อ่านได้เห็น “พระอานนท์” ไม่เพียงเป็นสาวกเอกในพุทธประวัติเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวอย่างของการดำเนินชีวิตอย่างกตัญญูตเวที

จากที่พบ “พระอานนท์ ผู้เป็นเลิศถึงห้าประการ ผู้เป็นพระอุปัฏฐากอันเป็นเลิศ...”

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “กตัญญูตเวที” ในเรื่องนี้ จึงเป็นการใช้ตัวละครและเหตุการณ์ในพุทธประวัติเป็นกรณีศึกษาเพื่อสะท้อนคุณค่าด้านศีลธรรมและจริยธรรมที่สังคมสามารถนำไปใช้ได้

2. สารและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ “กตัญญูตเวที”

เพื่อวิเคราะห์ คุณค่าของ “กตัญญูตเวที” (คือ ความกตัญญู และความกตเวที – คือ รู้คุณและตอบแทนคุณ) ในเรื่องนี้ ผมขอสรุปสาระที่เกี่ยวข้องเป็นหัวข้อหลัก ดังนี้:

2.1) ตัวละครพระอานนท์กับบทบาทกตัญญู

พระอานนท์ในเรื่องถูกนำเสนอว่าเป็น “พระอุปัฏฐากอันเป็นเลิศ” ของพระพุทธเจ้าความสัมพันธ์ระหว่างพระอานนท์กับพระพุทธเจ้ามีลักษณะของผู้รับใช้ ผู้ถวายความปรารถนาดี และผู้ดูแล ซึ่งสะท้อน “ความกตัญญู” ต่อครูบาอาจารย์ (ในที่นี้คือพระพุทธเจ้า) เรื่องยังแสดงด้านของ “พุทธอนุชา” (อนุชาของพระพุทธเจ้า) ซึ่งมีนัยถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจิตวิญญาณ และการแสดงความกตเวทีต่อผู้มีบุญคุณ

2.2) เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนกตเวที

ในสารบัญชามีบท เช่น “พุทธอุปัฏฐากผู้เป็นบัณฑิต” “มหามิตร” “บุพพุประการของพระพุทธานุชา” “บนกองกระดูกแห่งตมฺหานุสสัย” “คราเมื่อทรงปลงพระชนมายุสังขาร” ฯลฯ

เหตุการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า พระอานนท์ไม่เพียงแค่ประพฤติดี แต่ยังตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยจิตกตัญญู เช่น การถวายความเคารพอย่างจริงใจ การรักษาพระธรรมวินัย การเป็นสหายที่ดี การอยู่เคียงข้างในยามวิกฤติ เป็นต้น

ยกตัวอย่าง : “คราเมื่อทรงปลงพระชนมายุสังขาร” ซึ่งเป็นช่วงที่พระพุทธองค์ประสบสังขาร พระอานนท์มีบทบาทสำคัญในการแสดงความรัก ความเคารพ และการดูแลอย่างกตัญญู

2.3) คุณธรรมของกตเวทิตีที่ปรากฏ

กตัญญูกตเวทิตีในเรื่องถูกเชื่อมโยงกับธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ความเคารพ (ศรัทธา) การถวายความสวดก (การอุปัฏฐาก) การยืนหยัดในศีลธรรม การเห็นคุณค่าของผู้ให้ (บุคคลที่ประพฤติดี) นอกจากนี้มีความเชื่อมโยงถึง : “ความรัก-ความร้าย” “หญิงงามกับบิดา” “ไม่มีความสุขใดเสมอด้วยความสงบ” ฯลฯ ซึ่งแสดงว่า กตเวทิตีไม่ได้หมายถึงเพียงการตอบแทนคุณบุคคลเท่านั้น แต่รวมถึงการตอบสนองต่อคุณค่าทางธรรม และการแสดงออกของจริยธรรมในสถานการณ์หลากหลาย

3. วิเคราะห์ความหมายและคุณค่าเชิงคุณธรรมของ “กตัญญูกตเวทิตี”

ในส่วนนี้ ผมจะวิเคราะห์ในเชิงลึกกว่า จากเนื้อเรื่อง ของ “พระอานนท์ พุทธอนุชา” คุณค่าของกตัญญูกตเวทิตีที่ถูกนำเสนออย่างไร มีข้อดีและบทเรียนอะไร และมีนัยอะไรที่สามารถนำไปใช้ได้ในยุคปัจจุบัน

3.1) ความหมายของกตัญญูกตเวทิตีในบริบทของเรื่อง

กตัญญู = การรู้คุณ = การรับรู้ความดีหรือคุณประโยชน์ที่ได้รับจากบุคคล / สถาบัน / การกระทำ

กตเวทิตี = การตอบแทนคุณ = การกระทำคืนคุณ / การแสดงออกของความกตัญญู

ในเรื่อง พระอานนท์ไม่ได้แค่รู้คุณพระพุทธเจ้า แต่ยังแสดงออกโดยเป็นผู้ถวายความอุปัฏฐาก ดูแล ช่วยเหลือ และรักษาพระธรรมวินัยอย่างตั้งใจ ซึ่งเป็นการ “ตอบแทน” ในระดับจิตใจ และการปฏิบัติ

3.2) คุณค่าที่โดดเด่น

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี - ความกตัญญูกตเวทิตีมักนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่อบอุ่น มีความไว้วางใจ เช่น ระหว่างพระอานนท์และพระพุทธเจ้า เป็นสภาพที่ไม่ใช่เพียงผู้รับใช้ทั่วไป แต่เป็นผู้ที่เข้าใจ เคารพ และร่วมเดินทางทางธรรม

การสร้างแรงบันดาลใจทางจริยธรรม - เมื่อผู้ชม/ผู้อ่านเห็นพระอานนท์ กระทำกตเวทิตีอย่างจริงจัง ก็เป็นตัวอย่างให้ผู้คนในยุคปัจจุบันเห็นว่า การตอบแทนคุณก็ไม่ใช่เรื่องยากเกินไป หากเรามีใจที่ซื่อสัตย์ มีศรัทธา มีการกระทำที่ดี การส่งต่อคุณค่าในสังคม - กตัญญู และกตเวทิตี ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในครัวเรือนหรือบุคคลใกล้ชิด แต่เรื่องนี้สะท้อนว่าผู้ที่ได้รับคุณ (เช่น พระพุทธเจ้า) และผู้ที่ประพฤติดี (เช่นพระอานนท์) เป็นแบบอย่างต่อสังคม ช่วยให้สังคมมีความดีงาม / มีแบบอย่างที่ดี การยืนหยัดทางศีลธรรมในสถานการณ์ท้าทาย - เรื่องมีเหตุการณ์ที่ยาก เช่น “บนกองกระดูกแห่ง

ตัณหาขันธ์” หรือ “เมื่อสาลวโนทยานขาวด้วยมทาวโยค” ฯลฯ ซึ่งแสดงว่า กตเวทีจะยิ่งมีคุณค่าเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สบายใจ เหนื่อยยาก หรือถูกทดสอบ

3.3) นัยต่อยุคปัจจุบัน

ในยุคที่ความสัมพันธ์ครอบครัว สังคมมีการเปลี่ยนแปลง การมี “กตัญญูกตเวที” กลายเป็นคุณธรรมที่ถูกทำลาย เช่น การตระหนักรู้คุณของผู้ใหญ่ การตอบแทนคุณ ทั้งในครอบครัว/ที่ทำงาน/สังคม ผลจากการมีหรือไม่มีกตเวที มีผลต่อความเชื่อมโยงของสังคม : สังคมที่คนรู้จักคุณ และตอบแทนคุณ มีโอกาสสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ สงบ และร่วมมือได้ดีกว่า การนำ “พระอานนท์” เป็นแบบอย่างในวรรณกรรม ทำให้ผู้คนสามารถเชื่อมโยงคุณธรรมนี้กับชีวิต ประจำวัน เช่น การให้ความช่วยเหลือคนที่เคยช่วยเรา การระลึกถึงคุณที่ได้รับ และการแสดงออกอย่างเหมาะสม

3.4) ข้อพิจารณา/ข้อจำกัด

กตเวทีในเรื่องถูกนำเสนอในบริบทสังคม / พุทธศาสนา ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะ เช่น ครูบาอาจารย์-ศิษย์ หรือ พระ-สาวก การถ่ายทอดไปสู่บริบททั่วไปอาจต้องปรับให้เหมาะสม บางครั้ง “การตอบแทนคุณ” อาจถูกตีความผิด (เช่น กลายเป็นความผูกพันที่ไม่เป็นอิสระ) ดังนั้น ต้องมีการแยกแยะว่า กตเวทีควรอยู่บนฐานของความเคารพ ความรักอิสระ ไม่ใช่ความหวังผลประโยชน์

ผู้เขียนเน้นให้พระอานนท์เป็น “เลิศ” โดยมีคุณลักษณะพิเศษ อาจทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการมีคุณธรรมเช่นนี้เป็นเรื่องไกลตัว แต่ข้อท้าทายคือ สามารถเปลี่ยนให้เป็น “ชีวิตประจำวันได้จริง”

4. ข้อเสนอแนะ – การนำไปใช้ และข้อสรุป

4.1) การนำไปใช้

ในครอบครัว: สอนลูกหลานให้ระลึกถึงคุณของบิดามารดา / ผู้ใหญ่ และช่วยเหลือ แสดงความกตเวทียอย่างจริงใจ

ในองค์กร / ที่ทำงาน: สร้างวัฒนธรรมที่ให้พนักงานรู้สึก “ถูกเคารพ/ได้รับคุณ” และตอบแทนในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น การขอบคุณ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ในสังคม: ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นการ “ตอบแทนคุณ” ต่อผู้ที่ทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น อาสาสมัคร ผู้สอน ผู้ให้คำปรึกษา

4.2) ข้อสรุป

บทวรรณกรรม “พระอานนท์ พุทธอนุชา” โดย วศิน อินทสระ เสนอภาพพระอานนท์ในฐานะแบบอย่างของความกตัญญูกตเวทีอย่างชัดเจน ซึ่งคุณค่านี้นี้มีความสำคัญต่อทั้งมิติจิตใจ มิติความสัมพันธ์ และมิติสังคม ในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การยึดถือคุณธรรมเช่นนี้จึงเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และทำให้สังคมมีพื้นฐานของความเอื้ออาทรและไว้วางใจ

4.4 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ด้านคุณค่าของความอ่อนน้อมถ่อมตน

1. บทนำ : ความเป็นมาของวรรณกรรม

วรรณกรรมเรื่อง “พระอานนท์ พุทธอนุชา” เป็นผลงานเชิงธรรมของ อาจารย์วศิน อินทสระ นักคิด นักเขียน และนักธรรมะที่มีผลงานจำนวนมากในการถ่ายทอดพุทธธรรมผ่านภาษา วรรณกรรมที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงจิตใจผู้อ่าน เรื่องนี้เล่าถึง พระอานนท์ พระอุปัฏฐากผู้ใกล้ชิด พระพุทธเจ้า ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็น “เอตทัคคะในด้านพุทธอุปัฏฐาก” และ “เป็นเลิศในด้าน พุทฺสุต”

อาจารย์วศินใช้การเล่าเรื่องแบบพรรณนาและสนทนาเชิงธรรม เพื่อให้ผู้อ่านซึมซับ คุณธรรมจากชีวิตของพระอานนท์ โดยเฉพาะ ความจงรักภักดี ความกตัญญู ความอ่อนน้อมถ่อมตน และความมีเมตตา ในแง่ของคุณค่าทางวรรณกรรม เรื่องนี้อยู่ในกลุ่ม “วรรณกรรมแนวธรรมบันเทิง” (Dhamma literature) คือ เป็นทั้งงานศิลป์และสื่อธรรมะ ที่มีเป้าหมายในการปลูกฝังคุณธรรมให้ ผู้อ่าน

2. ความหมายของ “ความอ่อนน้อมถ่อมตน”

ความอ่อนน้อมถ่อมตน คือ คุณธรรมที่แสดงถึงความรู้จักประมาณตน เคารพผู้อื่น ไม่ เย่อหยิ่ง ไม่ทะนงตน และเปิดใจเรียนรู้จากผู้อื่น ในพุทธศาสนา ความอ่อนน้อมถือเป็นพื้นฐานของ “กตัญญู” และ “ปัญญา” เพราะผู้ที่อ่อนน้อมจะสามารถรับฟัง เรียนรู้ และพัฒนาได้ ในพระไตรปิฎก ความอ่อนน้อมเป็นหนึ่งใน “ธรรมของผู้เจริญ” เช่นใน ขุททกนิกาย ธรรมบท พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ใดอ่อนน้อมถ่อมตน เหมือนน้ำไหลสู่ที่ต่ำ ผู้นั้นจักไม่ลำบากในการเจริญธรรม” อาจารย์วศินจึงนำ หลักธรรมนี้มาถ่ายทอดผ่านชีวิตของพระอานนท์ ซึ่งเป็นแบบอย่างของผู้มีปัญญาและอ่อนน้อมในเวลา เดียวกัน

3. การสะท้อนความอ่อนน้อมถ่อมตนในเรื่อง

3.1) พระอานนท์ในฐานะพุทธอุปัฏฐาก

พระอานนท์เป็นพระอุปัฏฐากที่รับใช้พระพุทธเจ้ามายาวนานกว่า 20 พรรษา แต่ แม้จะใกล้ชิดพระศาสดาเพียงใด พระองค์ก็ไม่เคยสำคัญตนว่า “พิเศษ” หรือ “เหนือกว่า” ภิกษุอื่น ๆ

ในตอนหนึ่ง พระอานนท์ขออุปัฏฐากพระพุทธเจ้าโดยมีเงื่อนไขว่า จะไม่รับ สิ่งของพิเศษ ไม่ขออำนาจ ไม่ขออภิสิทธิ์จากพระศาสดา เงื่อนไขนี้สะท้อน “ความถ่อมตน” อย่าง แท้จริง เพราะแม้จะมีโอกาสได้ประโยชน์ส่วนตน แต่พระอานนท์กลับเลือกความบริสุทธิ์ใจ

อาจารย์วศินเขียนในเชิงพรรณนาให้ผู้อ่านเห็นว่า “ท่านไม่เคยถือว่าตนเป็นผู้ ใกล้ชิดจนมีสิทธิ์เหนือธรรมวินัย ... มีแต่ใจนอบน้อมยิ่งต่อพระศาสดา”

3.2) ความอ่อนน้อมต่อพระพุทธเจ้าและพระธรรม

พระอานนท์เป็นผู้ใฝ่รู้ ใส่ใจในธรรม แต่ไม่เคยกล่าวอวดรู้ หรือสำคัญว่าตนรู้มากกว่าผู้อื่น

ท่านเป็นผู้เฝ้ารับฟังธรรมทุกคราวที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง และแม้จะจำธรรมได้มากกว่าผู้อื่น ก็ยังอ่อนน้อมว่า “ธรรมทั้งปวงเป็นของพระบรมศาสดา”

อาจารย์วศินเขียนให้เห็นภาพว่า ความอ่อนน้อมของพระอานนท์เป็นสิ่งที่ทำให้ท่าน “เป็นดังภาชนะว่าง” จึงสามารถรับน้ำคือพระธรรมได้เต็มเปี่ยม

3.3) ความอ่อนน้อมต่อหมู่สงฆ์

หลังพุทธปรินิพพาน พระอานนท์ถูกตำหนิจากพระอรหันต์บางรูปเรื่องการไม่บรรลุมรรคผลก่อนการทำสังคายนา แต่แทนที่จะโต้แย้ง ท่านกลับยอมรับและตั้งใจภาวนา จนบรรลุธรรมในคืนก่อนสังคายนา เหตุการณ์นี้เป็นจุดสูงสุดของ “ความอ่อนน้อมถ่อมตน” เพราะแสดงว่าแม้ถูกตำหนิจากผู้อื่น ท่านก็ยังน้อมรับอย่างไมโกรธ ถือว่าเป็นคำเตือนให้พัฒนา

3.4) ความอ่อนน้อมในฐานะ “พุทธอนุชา”

คำว่า “พุทธอนุชา” สื่อถึงความสัมพันธ์แบบน้องชาย แม้มีความใกล้ชิดเชิงครอบครัวกับพระพุทธเจ้า พระอานนท์ไม่เคยอวดหรือใช้ความสัมพันธ์นั้นในทางโลกีย์ อาจารย์วศินใช้สำนวนเปรียบเปรยว่า “แม้จะเป็นพระอนุชา แต่ท่านยังนอบน้อมกว่าศิษย์ผู้ใด” นี่คือการใช้วรรณศิลป์เพื่อสื่อคุณธรรมอย่างนุ่มนวล ให้ผู้อ่านเห็นว่า “ความยิ่งใหญ่ไม่ได้อยู่ที่อำนาจ แต่อยู่ที่ความอ่อนน้อม”

4. การวิเคราะห์คุณค่าของความอ่อนน้อมถ่อมตน

4.1) คุณค่าทางจริยธรรม

วรรณกรรมเรื่องนี้ปลูกฝังให้เห็นว่า “ความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นทางสู่ปัญญา” พระอานนท์รู้มากเพราะอ่อนน้อม ไม่หยิ่งยโส ผู้ที่อ่อนน้อมจะเปิดใจรับฟังผู้อื่น และรู้จักเคารพความจริง ในเชิงจริยธรรม นี่คือรากฐานของ “สัมมาทิฐิ” และ “สัมมาวาจา” ในอริยมรรค

4.2) คุณค่าทางจิตวิทยา

ความอ่อนน้อมช่วยลดอัตตา (อหังการ มมังการ) ทำให้ใจสงบและเปิดกว้าง อาจารย์วศินเสนอว่า ผู้ที่มีความอ่อนน้อมจะเป็น “ภาชนะที่สะอาด” เหมาะแก่การรับธรรม ซึ่งตรงกับหลักจิตวิทยาพุทธที่ว่า “ใจที่ว่างย่อมเกิดปัญญา”

4.3) คุณค่าทางสังคม

ความอ่อนน้อมเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม เมื่อคนรู้จักเคารพผู้อื่น สังคมจะสงบ ไม่มีการเอาชนะกันด้วยอำนาจ เรื่องนี้สะท้อนผ่านความสัมพันธ์ระหว่างพระอานนท์กับหมู่สงฆ์ ที่แม้ต่างระดับสมณศักดิ์ ท่านก็ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเคารพเสมอ

4.4 คุณค่าทางศาสนา

ความอ่อนน้อมเป็นคุณสมบัติของ “สาวกผู้แท้” พระอานนท์ไม่ได้จรรโลงพระศาสนาด้วยวาจา แต่ด้วยการประพฤติเป็นแบบอย่าง ดังที่อาจารย์วศินกล่าวไว้ในคำนำว่า “พระอานนท์มิได้เป็นเพียงผู้จำธรรม แต่เป็นผู้จรรโลงพระศาสนาด้วยชีวิตที่อ่อนน้อมต่อธรรมะ”

5. บทสรุป

วรรณกรรมเรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา ถ่ายทอดภาพของความอ่อนน้อมถ่อมตนได้อย่างลึกซึ้ง ผ่านทั้งถ้อยคำ บทสนทนา และพฤติกรรมของตัวละครหลัก คุณค่าด้านนี้สะท้อนว่า “ความอ่อนน้อมไม่ใช่ความอ่อนแอ แต่เป็นพลังของผู้มีปัญญา”

ในเชิงการเรียนรู้ ผู้อ่านได้รับแรงบันดาลใจให้ฝึกใจให้รู้จักนอบน้อม เคารพครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ และผู้อื่นในสังคม

ในเชิงศาสนา ความอ่อนน้อมคือหนทางสู่การพ้นทุกข์ เพราะเป็นการลดตัวตน และเปิดใจรับความจริงของธรรม

กล่าวโดยสรุป “พระอานนท์พุทธอนุชา” โดยวศิน อินทสระ คือวรรณกรรมที่ยืนยันว่า ผู้ยิ่งใหญ่ที่แท้ คือผู้ที่รู้จักก้มศีรษะต่อความจริงและธรรมะ

4.5 สรุป

วรรณกรรมเรื่อง “พระอานนท์ พุทธอนุชา” เป็นผลงานเขียนเชิงธรรมะของ อาจารย์วศิน อินทสระ นักคิดและนักเขียนผู้มีผลงานอันทรงคุณค่าในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อาจารย์วศิน เป็นนักธรรมะร่วมสมัยที่สามารถถ่ายทอดหลักธรรมให้อยู่ในรูปของวรรณศิลป์ที่อ่านง่าย เข้าใจง่าย และเข้าถึงจิตใจของผู้อ่านได้อย่างลึกซึ้ง

เรื่องนี้เป็นวรรณกรรมเชิงชีวประวัติที่วาดด้วยชีวิตของ พระอานนท์ พระภิกษุผู้เป็น “พุทธอุปัฏฐาก” หรือผู้รับใช้ใกล้ชิดพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็น “เอตทัคคะในทางพหูสูต” คือ ผู้ได้สดับตรับฟังพระธรรมมากที่สุด วัตถุประสงค์ของผู้เขียนมิได้อยู่เพียงเพื่อบันทึกชีวประวัติของพระอานนท์เท่านั้น แต่เพื่อ ชี้ให้เห็นถึงคุณธรรมอันสูงส่งของท่าน อันได้แก่ ความกตัญญู ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเสียสละ ความเมตตา ความมีปัญญา และความมั่นคงในพระธรรม ซึ่งล้วนเป็นแบบอย่างอันดีแก่พุทธศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัย

วรรณกรรมเรื่องนี้เปิดฉากด้วยการกล่าวถึงพระอานนท์ในฐานะพระอนุชาของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้บวชตามพระศาสดาและอุทิศตนเป็นพุทธอุปัฏฐากตลอดชีวิต หลังจากพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และประกาศธรรมไปทั่วชมพูทวีป พระอานนท์ได้อยู่รับใช้ใกล้ชิดพระองค์ คอยปรนนิบัติดูแลความเป็นอยู่ และจัดการภารกิจทางศาสนาอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ในเนื้อเรื่อง ผู้เขียนได้

กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญหลายตอน เช่น การที่พระอานนท์กราบทูลขอเป็นพุทธอุปัฏฐาก โดยตั้งเงื่อนไข 8 ประการ ซึ่งสะท้อนถึงความถ่อมตนและบริสุทธิ์ใจของท่าน

การจดจำพระธรรมเทศนาได้มากที่สุด เพราะได้อยู่รับฟังพระพุทธเจ้าทุกคราวการมีส่วนร่วมในการเผยแผ่ธรรมะด้วยเมตตาและความอดทน เหตุการณ์ในช่วงพุทธปรินิพพาน ที่พระอานนท์เป็นผู้รับสั่งเสียจากพระศาสดา และได้แสดงความโศกเศร้าแต่ไม่ขาดสติ

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระอานนท์ยังมีบทบาทสำคัญในการ ทำสังคายนา ครั้งที่ 1 แม้ในระยะแรกถูกพระอรหันต์ตำหนิเรื่องยังไม่บรรลุนิพพาน แต่ท่านกลับยอมรับและเร่งปฏิบัติภาวนา จนบรรลุอรหัตตผลก่อนการทำสังคายนาเพียงคืนเดียว เหตุการณ์นี้ถือเป็นจุดสูงสุดของการพัฒนาทางจิตวิญญาณในชีวิตของพระอานนท์

รูปแบบการเขียนและวรรณศิลป์

อาจารย์วศิน อินทสระ ใช้ภาษาเรียบง่าย สุกภาพ แต่แฝงพลังทางอารมณ์และคุณธรรม เนื้อเรื่องมีลักษณะกึ่งบันเทิงชีวิตประวิติผสมกับการพรรณนาเชิงธรรมะ ผู้เขียนใช้ถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบที่งดงาม เช่น “พระอานนท์ดุจเงาแห่งพระพุทธองค์” เพื่อสื่อถึงความใกล้ชิดและความจงรักภักดีของท่าน ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของวรรณกรรมเรื่องนี้คือ การสอดแทรกธรรมะผ่านบทสนทนาและการพิจารณาธรรมของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านไม่รู้สึกกว่ากำลังอ่านธรรมะเชิงทฤษฎี แต่ได้เรียนรู้ผ่านเหตุการณ์จริงและความรู้สึกของผู้คนในสมัยพุทธกาล

แนวคิดสำคัญของเรื่อง

ความจงรักภักดีต่อพระศาสดา พระอานนท์อุทิศชีวิตเพื่อรับใช้พระพุทธเจ้าอย่างบริสุทธิ์ใจ ไม่มีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน นี่คือแบบอย่างของความซื่อสัตย์และศรัทธาในครูอาจารย์

ความกตัญญูต่อบุคคล พระอานนท์ไม่เคยลืมพระคุณของพระศาสดา แม้หลังพุทธปรินิพพาน ท่านยังคงทำหน้าที่สืบต่อพระศาสนาด้วยความภักดี

ความอ่อนน้อมถ่อมตน ท่านอยู่ในตำแหน่งสูงแต่ไม่เคยโอ้อวดหรือยกตนเหนือผู้อื่น ทั้งยังยอมรับคำตักเตือนด้วยใจสงบ

การจรรโลงพระพุทธศาสนา บทบาทของพระอานนท์ในฐานะผู้จำพระธรรมได้มากที่สุด ทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สูญหายไปหลังพุทธปรินิพพาน ท่านคือผู้มีส่วนสำคัญในการรักษาพระธรรมวินัยให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

การวิเคราะห์เชิงคุณค่า

1. คุณค่าด้านเนื้อหา เนื้อหาของเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงความงดงามแห่งพระพุทธศาสนา โดยเน้นไปที่ “การปฏิบัติจริง” มากกว่าการท่องจำ พระอานนท์เป็นตัวแทนของผู้ปฏิบัติธรรมอย่างมีศรัทธา ความรู้ และความอ่อนน้อม ซึ่งเป็นแก่นแท้ของศาสนา

2. คุณค่าด้านศีลธรรม เรื่องนี้ส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ เช่น ความกตัญญู ความอดทน ความเมตตา และความถ่อมตน ซึ่งล้วนเป็นธรรมที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

3. คุณค่าด้านจิตวิญญาณ อาจารย์วศินแสดงให้เห็นว่าการบรรลุธรรมไม่ได้เกิดจากอำนาจหรือฐานะใด ๆ แต่เกิดจากการฝึกใจให้บริสุทธิ์ พระอานนท์จึงเป็นแบบอย่างของการพัฒนาจิตใจจากศิษย์ผู้รับใช้ สู่การเป็นพระอรหันต์ผู้บรรลุธรรม

4. คุณค่าด้านวรรณศิลป์ สำนวนภาษาของผู้เขียนมีความเรียบง่ายแต่ลุ่มลึก มีจังหวะทางอารมณ์ที่พอดี ใช้ถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบที่อ่อนโยนและนุ่มนวล สื่อความหมายทางธรรมได้อย่างมีศิลปะ

5. คุณค่าด้านการศึกษา วรรณกรรมเรื่องนี้สามารถนำมาใช้ในการศึกษาศีลธรรมและจริยธรรมทั้งในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพุทธจิตวิทยา การฝึกสติ และแนวคิดเรื่องการพัฒนาตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

การสะท้อนอุดมคติของพุทธศาสนา

อาจารย์วศินใช้ “พระอานนท์” เป็นตัวแทนของอุดมคติทางพุทธศาสนา คือ ผู้รู้ ผู้รับใช้ และผู้บรรลุธรรมในฐานะ “ผู้รู้” พระอานนท์เป็นผู้จำพระธรรมได้มากที่สุด แสดงถึงความเพียรทางสติปัญญา ในฐานะ “ผู้รับใช้” ท่านอุทิศตนเพื่อพระศาสดา แสดงถึงความกตัญญู ในฐานะ “ผู้บรรลุธรรม” ท่านฝึกตนจนพ้นอาสวะทั้งปวง แสดงถึงความสำเร็จสูงสุดของมนุษย์

อุดมคติเหล่านี้สะท้อนว่า “ความเป็นเลิศในพุทธศาสนาไม่ได้อยู่ที่อำนาจ แต่คือการฝึกตนด้วยศรัทธาและความถ่อมตน”

บทบาทของพระอานนท์ต่อการจรรโลงพระศาสนา

ผู้สืบทอดพระธรรมวินัย พระอานนท์เป็นผู้ท่องจำพระธรรมเทศนาจำนวนมาก ทำให้พระพุทธรูปจะถูกถ่ายทอดสืบทอดอย่างถูกต้องและเป็นระบบ

ผู้ประสานหมู่สงฆ์ ด้วยความอ่อนโยนและเมตตา พระอานนท์เป็นผู้ประสานความเข้าใจในหมู่ภิกษุหลังพุทธปรินิพพาน ช่วยให้สังคายนาครั้งแรกดำเนินไปอย่างราบรื่น

ผู้เผยแผ่ธรรมะด้วยเมตตา ท่านใช้ภาษาที่อ่อนโยน เข้าใจง่าย ทำให้ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงธรรมะได้โดยไม่รู้สึกลำบาก

ผู้เป็นแบบอย่างแห่งศิษย์ที่แท้ พระอานนท์คือแบบอย่างของศิษย์ผู้มีศรัทธาในครูอย่างแท้จริง รู้จักถนอม รับใช้ด้วยใจบริสุทธิ์ และเรียนรู้ด้วยความเคารพ

การเชื่อมโยงกับสังคมปัจจุบัน วรรณกรรมเรื่องนี้แม้เขียนจากเหตุการณ์ในอดีต แต่ยังมีคุณค่าต่อคนในสังคมปัจจุบันอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคที่ผู้คนมักขาดความเคารพและเห็นแก่ตนเอง

เรื่องนี้เตือนใจให้เห็นว่าความยิ่งใหญ่ที่แท้คือ การรู้จักลดอัตตา เคารพผู้อื่น และทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

สำหรับผู้นำหรือผู้ทำงานในองค์กร พระอานนท์คือแบบอย่างของ “ผู้นำผู้รับใช้” (servant leader) คือ ผู้นำที่ยิ่งใหญ่เพราะรู้จักรับใช้ผู้อื่นด้วยเมตตาและถ่อมตน

ดังนั้น วรรณกรรมเรื่อง “พระอานนท์ พุทธอนุชา” ของอาจารย์วศิน อินทสระ เป็นงานเขียนเชิงธรรมะที่งดงามทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบ ถ่ายทอดชีวิตของพระอานนท์ในแง่มุมที่ลึกซึ้งกว่าชีวประวัติทั่วไป โดยมุ่งให้ผู้อ่านเห็นคุณธรรมอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ได้แก่ ความศรัทธา ความกตัญญู ความอ่อนน้อม ความเสียสละ และการยึดมั่นในพระธรรม

อาจารย์วศินได้ใช้พระอานนท์เป็นสัญลักษณ์ของ “ผู้ไฝ่ธรรม” ผู้ไม่หยุดเรียนรู้ และผู้จรรโลงพระศาสนาด้วยการกระทำมากกว่าคำพูด วรรณกรรมเรื่องนี้จึงไม่เพียงแต่เป็นงานศิลป์ทางภาษา แต่ยังเป็น คัมภีร์ชีวิต ที่สอนให้มนุษย์รู้จักคุณค่าของการถ่อมตนและการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น กล่าวได้ว่า พระอานนท์ พุทธอนุชา คือวรรณกรรมที่สื่อสารความจริงอันเป็นสากล “ผู้ยิ่งใหญ่ที่แท้มิใช่ผู้มีอำนาจเหนือผู้อื่น แต่คือผู้ที่รู้จักอ่อนน้อมต่อธรรมะและความจริงของชีวิต

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม 2) เพื่อศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ และ 3) วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม วรรณกรรมกับคนไทย หรือคนไทยกับวรรณกรรมนั้น เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก คนไทยเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมมาแต่เมื่อใดนั้น คงไม่มีใครบอกได้แน่นอนหากจะพิจารณาตามความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์ ว่าชาติไทยเป็นชาติที่ใหญ่และมีความเจริญมานาน นิทานกลอน บทร้อยแก้ว หรือคำคล้องจอง เป็นรูปแบบของวรรณกรรม ที่พยายามสื่อถึงสถานการณ์ต่างๆ ทำให้เกิดความรู้สึกของผู้ที่ได้สัมผัส แล้วนำไปเป็นคติสอนใจ โดยสรุปแล้วแนวคิดของวรรณกรรมสามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็น คือ (1) สร้างแรงจูงใจ (2) ภาพสะท้อนทางสังคม (3) คติธรรม

2) เพื่อศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ จาก การศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศินอินทสระ ทำให้ทราบถึงคุณค่าของวรรณกรรมที่นำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายแบบร้อยแก้วที่มีความสละสลวยในการใช้ภาษาของผู้เขียนได้สื่อสารนำเสนอที่มองเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เข้าใจอรรถรสและได้แฝงไปด้วยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนวิธีคิดในรูปแบบที่เป็นปฏิปทาในการดำเนินชีวิต กอปรไปด้วยองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ในพุทธประวัติ และบทบัญญัติในเรื่องของพระวินัย จึงสามารถสรุปเป็นประเด็นโดยรวมได้ 3 ด้าน ดังนี้ (1) คุณค่าด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน (2) คุณค่าด้านความกตัญญูตเวที (3) คุณค่าด้านจรรโลงพระพุทธศาสนา

3) วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ เป็นวรรณกรรมทาง

พระพุทธศาสนาที่สื่อสารให้เห็นถึงปฏิบัติการดำเนินชีวิตของพระอานนท์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการ ได้แก่ ประโยชน์ตน คือได้มีโอกาสในการบวชจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ประโยชน์ต่อผู้อื่น ท่านได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นอย่างมาก เช่น การบวชของภิกษุณี และประโยชน์ต่อพระศาสนา ก่อให้เกิดข้อบัญญัติพระวินัย และมีส่วนสำคัญในการสังคายนาพระไตรปิฎก

5.2 อภิปรายผล

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวรรณกรรม วรรณกรรมกับคนไทย หรือคนไทยกับวรรณกรรม นั้น เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก คนไทยเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมมาแต่เมื่อใดนั้น คงไม่มีใครบอกได้แน่นอน หากจะพิจารณาตามความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์ ว่าชาติไทยเป็นชาติที่ใหญ่และมีความเจริญมานาน นิทานกลอน บทร้อยแก้ว หรือคำคล้องจอง เป็นรูปแบบของวรรณกรรม ที่พยายามสื่อถึงสถานการณ์ต่างๆ ทำให้เกิดความรู้สึกของผู้ที่ได้สัมผัส แล้วนำไปเป็นคติสอนใจ โดยสรุปแล้วแนวคิดของวรรณกรรมสามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็น คือ (1) สร้างแรงจูงใจ (2) ภาพสะท้อนทางสังคม (3) คติธรรม สอดคล้องกับงานเขียนของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมชุดอารยธรรมวิถี ยืนยันอย่างชัดเจนว่า วรรณกรรมแนวพุทธปรัชญามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตอย่างไร เพราะเหตุไรพุทธธรรมจึงถูกมองว่าเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่ง (Way of life) ดังในความที่ปรากฏในมาคันทยสูตรความว่า " ถ้าเราไม่บรรลุสุขที่สูงอันประณีตนี้เราก็รับประกันตัวไม่ได้ว่า เราจะไม่หวนกลับมาหาความสุข แต่เพราะเราได้เข้าถึงสุขอันประณีตแล้ว ก็เลยไม่มีความคิดที่จะเสวยเสวยความสุขนั้น นี่คืออย่างไรถ้าจะอุปมาก็เหมือนกับผู้ใหญ่มาเห็นเด็กเล่นขายของ ก็ไม่รู้สึกจะทำอย่างนั้นมีความสุขที่ไม่เสวยสุขนั้นไม่ใช่เพราะทำไม่ได้ แต่เพราะมีความสุขที่ยิ่งกว่านั้นเลยไปแล้ว จิตใจก็เข้าไปเองมันเป็นพัฒนาในทางความสุข ตามภาวะของจิตใจที่จะเป็นไปอย่างนั้น แต่ทั้งนี้ท่านมีความสุขพร้อมที่จะเสวยสุขได้เต็มทีอย่างไม่มีอะไรให้ค้างคา ให้ระคายเคืองใดๆ ทั้งสิ้น จึงเป็นสุขที่เรียกได้ว่า สมบูรณ์ และสอดคล้องกับงานเขียนของ ยุค ศรีอาริยะ ที่ได้กล่าวว่า วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เก่าแก่ที่สุดของไทย คือวรรณกรรม ไตรภูมิพระร่วง ในพุทธชยันตี พุทธธรรม อภิวินโลก โดย พระศรีสุริยพงศ์รามาราช (พญาลีไท) ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลงานแนวพุทธปรัชญาชิ้นแรก ที่สังคมไทยกล่าวถึง พร้อมกันนั้นยังเชื่อกันว่า เป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของคนไทยอย่างมากนอกเหนือไปจากมิลินทปัญหา วิสุทธีมรรค ซึ่งจัดอยู่ในประเภทวรรณกรรมเก่าแก่อีกเช่นกัน แต่เป็นวรรณกรรมจากต่างประเทศแปลสู่พหุภาษาไทย ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานเขียนของ บุญยงค์ เกศเทศ ได้กล่าวไว้ใน "วรรณกรรมวิเคราะห์" โดยยืนยันว่าการศึกษาวรรณกรรมเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคน อุปนิสัย ทัศนคติ ความเป็นอยู่ ตลอดจนสถานะต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยแวดล้อมอย่างไรก็ตาม เคยมีข้อถกเถียงกันอยู่เสมอว่า การวิเคราะห์กับการวิจารณ์ พฤติกรรมใดน่าจะเกิดก่อนคงไม่มีคำตอบที่จะบ่งได้ลงไปว่าเป็นเช่นไร

แต่มีข้อคำนึงถึงอุทาหรณ์กล่าวคือ ถ้าเราเห็นต้นไม้ต้นหนึ่งอยู่ข้างทางที่เรานั่งรถผ่านไป เราอาจเห็นต้นไม้ต้นนั้นมีลักษณะต่างๆ เช่น เป็นต้นต้นไม้ยืนต้นกำลังออกดอกสีแดงอมส้ม หรือสีแสดอะไรทำนองนั้น สีมันจะสดุดตา อาจทำให้เราต้องมองเหลียวหลังอีกหลายครั้งขึ้นชมกับความงาม ซึ่งอาจต้องมองจนรถผ่านไปเลยไป จนกระทั่งเห็นเป็นจุดเล็ก ๆ เราคิดว่าสักวันหนึ่งจะมาดูใหม่ใกล้ ๆ และนาน ๆ หรืออาจจะป็นขึ้นไปต้นเด็ดดอกลงมาชมเล่นและก็รอจนถึงวันนั้น ได้มีโอกาสเด็ดดอกลงมาชมจริง ๆ ตอนนี้เราอาจศึกษาพบว่า เป็นดอกอะไรเราอาจมองลึกลงไปอีกว่าจะขยายพันธุ์ด้วยอะไร มีขั้นตอนการปลูกหรือระยะเวลาการเจริญเติบโตตลอดถึงดินฟ้าอากาศที่พืชชนิดนั้นชอบเป็นอย่างไร หรือมีแมลงชนิดไหนเป็นศัตรูรบกวนบ้างหรือไม่ถ้ารบกวนควรกำจัดด้วยวิธีใด จนกว่าจะออกดอกมาให้ชมได้ จากตัวอย่างดังกล่าวก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า การวิจารณ์และการวิเคราะห์นั้นน่าจะมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นเหนียวต้องอาศัยซึ่งกันและกันเป็นอุปการะแก่กันและกัน หมายความว่า วรรณกรรมวิเคราะห์นั้น นับเป็นวิธีการศึกษาวรรณกรรมอย่างหนึ่งเท่านั้นซึ่งมิได้หมายความว่า ทั้งการวิจารณ์อย่างสิ้นเชิง และการบูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญา ย่อมดำเนินการตามแนวหลักการวิเคราะห์ด้วยวิธีปรัชญาวรรณกรรม

2. วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศินอินทสระ ทำให้ทราบถึงคุณค่าของวรรณกรรมที่นำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายแบบร้อยแก้วที่มีความสละสลวยในการใช้ภาษาของผู้เขียนได้สื่อสารนำเสนอที่มองเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เข้าใจอรรถรสและได้แฝงไปด้วยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงวิธีคิดในรูปแบบที่เป็นปฏิปทาในการดำเนินชีวิต กอปรไปด้วยองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ในพุทธประวัติ และบทบัญญัติในเรื่องของพระวินัย จึงสามารถสรุปเป็นประเด็นโดยรวมได้ 3 ด้าน ดังนี้ (1) คุณค่าด้านความอ่อนน้อมถ่อมตน (2) คุณค่าด้านความกตัญญูกตเวที (3) คุณค่าด้านจรรโลงพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาชาญ จันทาโก (ระหาร) กล่าวไว้ใน "หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมสุนทรภู่" ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คุณลักษณะที่เห็นได้เด่นชัดในวรรณกรรมสุภาจิตสุนทรภู่นั้นคือ หลักธรรมที่ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาคน ให้เป็นมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพ และศักยภาพ มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งกายใจ นอกจากนี้ ยังเป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมเชื่อมโยงไปถึงหลักการพัฒนาเศรษฐกิจ แลหลักการพัฒนาสังคมอีกด้วย เพราะเมื่อตนเองได้รับการฝึกฝนอบรมพัฒนาแล้ว อนาคตพหุทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกอย่าง อันเป็นปัจจัยที่อิงอาศัยซึ่งกันและกัน ก็ย่อมสามารถเคลื่อนเดินหน้าต่อไปได้ เพราะฉะนั้น ปัจจกบุคคลจึงถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้น สำหรับการพัฒนาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อาจกล่าวสรุปสั้น ๆ ได้ว่า เมื่อคนดี เศรษฐกิจดี สังคมก็พลอยได้รับผลดีโดยปริยาย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประภักดิ์ อจลธมโม (จันทร์คุ้ม) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เรื่องการศึกษาบทบาทของพระอานนท์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แสดงแก่ภิกษุณีที่ลวงว่า อาพาธมีใจความว่า ร่างกาย

นี้เกิดขึ้นและอยู่มาได้ด้วยอาหาร เธอควรอาศัยอาหาร ละอาหารเสีย คือ พิจารณาแล้วจึงบริโภคอาหารมิใช่บริโภคเพื่อเล่น เพื่อเมา เพื่อประดับ เพื่อประเทืองผิว แต่บริโภคเพื่อความเป็นอยู่ได้แห่งร่างกาย เพื่อใช้ชีวิตดำเนินไปได้ เพื่อระงับความหิวกระหาย เพื่อประพุดิพรหมจรรย์ ร่างกายนี้เกิดขึ้นและอยู่มาได้ด้วยตัณหาและมานะ เธอควรอาศัยตัณหาและมานะ ละตัณหาและมานะเสียคือเมื่อได้ยินว่าภิกษุหรือภิกษุณี ซ่อนนินได้กระทำให้อำนาจ ซึ่งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญอันชอบ สำเร็จอยู่ในปัจจุบันแม้เธอก็ปรารถนาและพยายามกระทำให้ได้มาซึ่งความเป็นเช่นนั้นบ้าง และว่าร่างกายนี้เกิดขึ้นมาและอยู่ได้ด้วยเมถุนต้องละเมถุนเสีย พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ทำลายสะพานเสีย เมื่อพระอานนท์ได้แสดงพระธรรมเทศนาจบลงภิกษุณีนั่นหมอบแทบเท้าขอโทษท่าน เพราะความเขลา ความหลง ไม่ฉลาด ท่านก็ได้ยกโทษให้แล้วกลับไป

3. วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ของอาจารย์วศิน อินทสระ วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สื่อสารให้เห็นถึงปัญหาการดำเนินชีวิตของพระอานนท์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการ ได้แก่ ประโยชน์ตน คือ ได้มีโอกาสในการบวชจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ประโยชน์ต่อผู้อื่น ท่านได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นอย่างมาก เช่น การบวชของภิกษุณี และประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดข้อบัญญัติพระวินัย และมีส่วนสำคัญในการสังคายนาพระไตรปิฎก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระบุญเรือน อภิบุญโณ (ตลับทอง) ได้ทำการวิจัยเรื่องบูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญา ผลจากการวิจัยวิจัยพบว่า วรรณกรรมคือหลักฐานชิ้นสำคัญในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ โดยเฉพาะวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญาที่เป็นหลักฐานชิ้นสำคัญสำหรับชาวพุทธต่อการยืนยันถึงความเชื่อมั่นศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาโดยมีเสื่อมสลายอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าโดยเริ่มต้นจากยุคสุโขทัยถึงยุคปัจจุบัน ในการนี้วรรณกรรมแนวพุทธปรัชญาจึงเท่ากับจุดเริ่มต้นแห่งบทเรียนสู่การเรียนรู้ทั้งในส่วนตัวด้านใน (ด้านจิตใจ) และด้านสังคม ในที่สุด ส่วนองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย บูรณาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญาเรียกว่า SATI MODEL กล่าวคือ ก่อให้เกิด S = Study หมายถึง การศึกษาค้นคว้า ใฝ่เรียนรู้ A = Attitude หมายถึง การมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน T = Training หมายถึงการนำไปสู่การฝึกปฏิบัติ การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน I = Intelligence หมายถึง การได้สัมผัสผล และเกิดปัญญามีเหตุผล ตลอดถึงการมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่อิงตามนัยแห่งพุทธวิธีสืบไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชยุต พันธุ์แก้วทอง ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน ผลการวิจัยพบว่า 1. วรรณกรรมสี่แผ่นดินมีหลักพุทธธรรมคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาที่บุคคลพึงนำไปประพฤติปฏิบัติ ได้แก่ ไตรลักษณ์ โยนิโสมนสิการ มรณสติ พรหมวิหารธรรม อิทธิบาทธรรม และทศ 6 ซึ่งหลักพุทธธรรมเหล่านี้พลอยตัวละครเอกของเรื่องน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติในการเรียนรู้วิธีการใช้ชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

ตลอดช่วงวัยชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่นวัยผู้ใหญ่ และวัยชราอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ เป็นการใช้ชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมในชีวิตประจำวันให้ไปสู่ความสุขสงบ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือการละสังขารจากโลกนี้ไปอย่างสงบ โดยมีสติสัมปชัญญะจนขณะจิตสุดท้ายหลุดลอยออกจากร่างด้วยสำนึกว่าได้ทำหน้าที่ทุกอย่างครบสมบูรณ์แล้ว 2. ผู้วิจัยให้ความสำคัญว่าเป็นการใช้ชีวิตให้ประสบความสำเร็จอย่างสุขสงบอันแท้จริงโดยสมบูรณ์แบบและตรงตามกฎแห่งสัจธรรมความจริงแห่งชีวิตของการเกิดเป็นมนุษย์นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังพบคุณประโยชน์จาวรรณกรรมสี่แผ่นดิน ซึ่งเป็นข้อคิดสำคัญที่สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี คือ (1) ทุกสรรพสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป คือ สัจธรรมที่มุ่งแสดงให้เห็นว่าอย่ายึดติดกับสิ่งใดแต่จงปรับตัวตามสภาพการเปลี่ยนแปลง (2) ให้ความรู้เรื่องแนวทางการดำเนินชีวิตให้ไปสู่ความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นแนวทางที่ผ่านการคัดสรรกลั่นกรองมาจากประสบการณ์ชีวิตอันล้ำค่าของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชผู้ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกจากองค์การยูเนสโก (3) ให้ความรู้ ความเข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของการเกิดเป็นมนุษย์ว่าแท้จริงแล้วมนุษย์เกิดมาเพื่อพัฒนาตนเองและสิ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดการพัฒนาก็คือหน้าที่อันพึงปฏิบัติและปัญหาอุปสรรคอันนำมาซึ่งความทุกข์โศกทั้งปวง (4) ให้นำแนวทางแก้ไขปัญหาวิตอันนำมาซึ่งปัญหาอันชวนฉงน เพื่อใช้ในการมองเห็นสัจธรรมความจริงแห่งชีวิต (5) ให้ความรู้ความเข้าใจว่าความสุขอันแท้จริงคือความสงบและเกิดจากการให้

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ ผู้วิจัยพบว่า ยังมีลักษณะบางประการที่น่าสนใจในการทำวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และเพื่อการวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

วรรณกรรมของไทยเป็นสิ่งที่มีความค่าอย่างยิ่ง ทั้งวรรณกรรมร้อยแก้ว วรรณกรรมร้อยกรองวรรณกรรมที่เป็นบทเพลง วรรณกรรมที่เป็นภาษาถิ่นของแต่ละภูมิภาค ที่เป็นคติธรรม แนวคิด คำสอน มุมมองเหตุการณ์แต่ละยุคสมัย มีความงดงามด้านการใช้ภาษา การนำเสนอให้ประชาชนได้รับรู้ที่ดีเยี่ยม ควรจัดตั้งเป็นสถาบันวรรณกรรมแห่งประเทศไทย ให้เป็นแหล่งศูนย์การเรียนรู้ทางวรรณกรรมเฉพาะทาง ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาสากล ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันประชาชนคนไทยเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านนี้มาก หลายท่านได้รับรางวัลในระดับชาติและนานาชาติ จึงควรส่งเสริมสนับสนุนยกย่องให้เป็นแบบอย่างของอนุชนสืบไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การวิจัยนี้ วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาของอาจารย์วศิน อินทสระ หากมีผู้ประสงค์จะทำวิจัยในครั้งต่อไป มีประเด็นที่น่าจะศึกษาวิจัยตามประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) วิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มิลินทปัญหาตามแนวญาณวิทยา
- 2) วิเคราะห์บทบาทวรรณกรรมไทยร่วมสมัยในการจรรโลงพระพุทธศาสนา
- 3) วิเคราะห์คตินิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมร่วมสมัยตามหลักภาษาของประชาชนภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (2539) พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ

กระแสร มัลยาภรณ์ และชุตา จิตพิทักษ์. (2528). *มนุษย์กับวรรณกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

คณะกรรมการกลุ่มปรับปรุงชุดวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2544). *เอกสารการสอนชุดวิชา ไทยศึกษา หน่วยที่ 8 – 15* (พิมพ์ครั้งที่ 13), นนทบุรี: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช,
ชวน เพชรแก้ว. (2524). *การศึกษาวรรณคดีไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนส
โตร์.

บุญยงค์ เกศเทศ. (2525). *วิเคราะห์วรรณกรรม*, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ปานทิพย์ ศุภนคร. (2543). *ปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสต์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ประยุตโต). (2555). *พุทธธรรม: ชุดอารยธรรมวิถี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
เพ็ทแอนด์โฮมจำกัด.

พิน ดอกบัว. (2542). *พระพุทธศาสนากับคนไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาการ.

ยุค ศรีอารยะ. (2556). *พุทธชนันตรี ศาสนธรรม...อภินิหารโลก*. สมุทรสาคร: พิมพ์ดี.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: บริษัท นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

วสิน อินทสระ. (2540). *พระอานนท์พุทธอนุชา*. กรุงเทพฯ: บริษัท สร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด.

สมพร มั่นตะสูตร. (2525). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

2) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/รายงานการวิจัย

พระมหาประภักดิ์ อจลธโม (จันทร์คุ้ม). (2538). *การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาแสดงแก่ภิกษุณีที่ล่วงละเมิดอาพาธ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาชาญ จนทาโก. (2552). *หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมสุภาสิตสุนทร
ภู่*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระบุญเรือน อภิปัญโญ (ตลับทอง). (2557). *บูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวรรณกรรมแนวพุทธปรัชญา*. หลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ชยุต พันธุ์แก้วทอง. (2560). *แนวทางการดำเนินชีวิตด้วยหลักพุทธธรรมจากวรรณกรรมสี่แผ่นดิน*. หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระสามารถ ธิติสีโล (ชุ่มใจ). (2561). *การวิจารณ์องค์ความรู้ด้วยหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมประจำเดือนล้านนา*. หลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระรัตภูมิ ธาณิโย (ผ่องแสง). (2561). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์จริยธรรมนักปกครองที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาภารตะ*. หลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- นางสาววิจิตตรี ธรรมรักษ์. (2544). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอิงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง พระอานนตพุทธอนุชา*. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	พระนิพนธ์ หนุดจิตโต (ไชยสุวรรณ)
วัน เดือน ปี เกิด	22 กันยายน 2515
สถานที่เกิด	49/2 หมู่ที่ 3 ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ
ประวัติการศึกษา	: พ.ศ. 2555 นักธรรมชั้นเอก : พ.ศ. 2557 ศน.บ.(ศาสนศาสตร์บัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดศรีรัตน 208 หมู่ที่ 5 ตำบลสีแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	-

